

7

0

Matica

broj
90.

4

travanj
april

2021.

MJESEČNA REVIJA HRVATSKE MATICE ISELJENIKA MONTHLY MAGAZINE OF THE CROATIAN HERITAGE FOUNDATION

BOSUT - RIJEKA BEZ IZVORA

ISSN 1330-2140

9 771330 214009

HRVATSKA MATICA ISELJENIKA
Trg Stjepana Radića 3, pp 241
10002 Zagreb, Hrvatska / Croatia
Telefon: +385 (0)1 6115-116
Telefax: +385 (0)1 6110-933
E-mail: matica@matis.hr

Naslovnica: Jednogodišnja vodena
paprat plivajuća nepačka (salvinia
natans) (Foto: Darko Mihelj)

Posjetite stranice web portala
Hrvatske matice iseljenika!

www.matis.hr

Web stranice
HMI čitaju se diljem
svijeta, dostupne su na tri
jezika (hrvatski, engleski,
španjolski) i bilježe stalan
porast posjećenosti.

Budite korak ispred ostalih i predstavite se hrvatskim iseljeničkim zajednicama,
uglednim poslovnim Hrvatima u svijetu i njihovim partnerima.

Oglašavajte na web portalu Hrvatske matice iseljenika!

Internet marketing HMI osmislio je nekoliko načina oglašavanja:

■ **BANERI** ■ **SPONZORIRANI ČLANAK** ■ **SPONZORIRANE RUBRIKE**

Odjel za marketing i promociju HMI - Ivana Rora

tel. (+385 1) 61 15 116 ■ fax. (+385 1) 61 11 522

mob. 099 61 15 116 ■ E-mail: marketing@matis.hr

Kolumne

- 14**
Hrvatski glazbenici
Davor Schopf
- 17**
Globalna Hrvatska
Vesna Kukavica
- 24**
Jezični podsjetnik
Sanja Vulić
- 26**
Životinjstvo
Nika Jakab
- 28**
Hrvatsko riječno bilinstvo
Darko Mihelj
- 32**
Klikni – Idem doma!
Vesna Kukavica

- 4** Fokus: Vijesti iz Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH
- 6** 500.obljetnica rođenja S. K. Istranina
- 8** Kraljica Katarina Kosača
- 10** Izložba Hrvatska svijetu
- 18** Povijesna razmišljanja o rijeci Bosut
- 21** Rijeka Bosut
- 25** 200.obljetnica rođenja J. Runjanina
- 35** Svjetski dan kazališta
- 36** Muzički biennale Zagreb – 60 godina
- 38** Nagrađeni slikar Mario Javoran
- 40** Intervju: Andrea Dorta iz Venezuele
- 42** Nova knjiga Lj. T. Naumove
- 44** Pjesnik Boke Daniel Načinović
- 47** Hrvatsko građansko društvo Crne Gore
- 48** Književnik i prevoditelj B. B. Bagola
- 51** Suradnja pulske gimnazije s hrvatskim školama iz Budimpešte i Pečuha
- 52** Tečaj hrvatskoga jezika HBZ
- 54** Lektorat hrvatskog jezika u Željeznom
- 56** Egzonimi
- 58** IM Mike Mile Župan
- 59** IM Irena Vrkljan
- 60** Budućnost ureda
- 62** Dinamo u četvrtfinalu Europske lige
- 63** Vijesti iz sporta
- 66** Crorama

HRVATSKA MATICA ISELJENIKA

Trg Stjepana Radića 3, pp 241
10002 Zagreb, Hrvatska / Croatia
Telefon: +385 (0)1 6115-116
Telefax: +385 (0)1 6110-933
E-mail: matica@matiss.hr Web: www.matis.hr

GODIŠNJA PRETPLATA / ANNUAL SUBSCRIPTION

Običnom poštom / regular mail:
Hrvatska / Croatia 100 kn
ostale europske države /
other European countries 25 EUR
Zračnom poštom / airmail:
SAD / USA 65 USD
Kanada / Canada 65 CAD
Australija / Australia 70 AUD
ostale prekomorske države /
other overseas countries 70 USD

DEVIZNI RAČUN BROJ /

FOREIGN CURRENCY ACCOUNT:

IBAN: HR06 2340 0091 5102 96717
SWIFT CODE: PBZGHR2X
Privredna banka Zagreb, Radnička cesta 50

ŽIRO RAČUN ZA UPLATU U KUNAMA / DOMESTIC CURRENCY ACCOUNT (IN KUNA):

IBAN: HR80 2390 0011 1000 21305
Hrvatska poštanska banka

Naručite i vi svoju Maticu jer Matica je most hrvatskoga zajedništva

Želite li primati MATICU kao dar koji će stizati na Vašu kućnu adresu? Jedino što trebate učiniti jest poslati nam popunjenu narudžbenicu i uplatiti na naš račun odgovarajući novčani iznos koji pokriva troškove slanja. MATICA će potom svaki mjesec stizati u Vaš dom. Naručite, čitajte i preporučite MATICU Vašoj rodbini i prijateljima, kako biste aktivno sudjelovali u ostvarivanju MATIČINE misije: biti čvrsti most između Hrvatske i Hrvata diljem svijeta.

Ime i prezime / Name and surname

Adresa / Address

Grad / City

Država / State

Pošt. broj / Zip Code

Tel.

Fax.

E-mail

Datum / Date

Donosimo vijesti iz Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

 <https://hrvatiizvanrh.gov.hr>

Uredio: Željko Rupić

U Saboru pohvale radu Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan RH

Prepoznatljivost suradnje s Hrvatima izvan RH

Državni tajnik Milas u Hrvatskome saboru podnio Godišnje izvješće o provedbi Strategije i Zakona o odnosima Republike Hrvatske s Hrvatima izvan Republike Hrvatske za 2019. godinu

U četvrtak, 25. ožujka, u Hrvatskome saboru održana je rasprava o Godišnjem izvješću o provedbi Strategije i Zakona o odnosima Republike Hrvatske s Hrvatima izvan Republike Hrvatske za 2019. godinu. Državni tajnik Zvonko Milas u svome uvodnom izlaganju istaknuo je kako je povezanost s našim sunarodnjacima ostvarena uz politiku suradnje u programima i projektima, kao i drugim aktivnostima koje Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske provodi kako bi s Hrvatima i potomcima Hrvata ostvarili što čvršću povezanost bez obzira na to gdje žive. Državni tajnik upozorio je na sramotne odluke o uvođenju tzv. bunjevačkog jezika u službenu uporabu u Subotici te zabilježene mnogobrojne prijetnje Hrvatima u Srbiji, posebno prema predstavnicima hrvatskih institucija, a naglasio je i izostanak reakcije Republike Srbije, kao i to da Vlada Republike Hrvatske i Središnji državni ured stoje uz hrvatsku zajedni-

cu i podupiru je u svim aktivnostima. Također, poručio je i kako će Hrvatska poduzeti sve potrebne aktivnosti kako bi hrvatska zajednica u Sloveniji dobila status nacionalne manjine. Kada je u pitanju hrvatski narod u Bosni i Hercegovini, državni tajnik je istaknuo kako je jednakopravan položaj Hrvata u toj zemlji jedan od prioriteta Vlade Republike Hrvatske.

UNAPRIJEDITI POLOŽAJ HRVATA U SRBIJI

U svom obraćanju naveo je i niz drugih programa za Hrvate izvan Hrvatske, poput programa Korijeni, ljetne škole Domovina, upisa studenata iz iseljništva i pripadnika hrvatske nacionalne manjine na sveučilišta u Republici Hrvatskoj prema posebnim kvotama, zatim je naveo važnost programa učenja hrvatskoga jezika u Hrvatskoj u sklopu kojeg je u 2019./2020. dodijeljeno oko 250 stipendija, kao i internetski tečaj učenja hrvatskoga jezika kojem je pristupilo više od sedam tisuća korisnika.

"Kao čelniku Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske iznimno mi je drago vidjeti prepoznatljivost suradnje s Hrvatima izvan Republike Hrvatske, a projekti koje provodimo nisu samo financijska potpora, već stvaranje preduvjeta za razvoj potencijala i jačanje povezanosti hrvatskoga naroda diljem svijeta - našu suradnju i zajedništvo osnažit ćemo i u sljedećem razdoblju te nastojati osigurati zaštitu i očuvanje nacionalnoga identiteta svih Hrvata koji žive izvan granica Republike Hrvatske i to uz potporu svih", naglasio je državni tajnik Milas.

Saborski zastupnici pohvalili su osnaživanje veza s Hrvatima izvan Republike Hrvatske i rad Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, ali i upozorili na potrebu dodatnih napora kako bi se unaprijedio položaj Hrvata u Srbiji i dodatno jačale veze domovine i Hrvata izvan nje na gospodarskom polju. ■

Za akademsku godinu 2020./2021.

500 studentskih stipendija

Na temelju provedenoga Javnog natječaja za dodjelu stipendija studentima - pripadnicima hrvatskoga naroda izvan Republike Hrvatske - za akademsku godinu 2020./2021., Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske dodjeljuje ove godine 500 stipendija za studij u Republici Hrvatskoj i 400 stipendija za studij u Bosni i Hercegovini.

Na Javni natječaj, koji je bio raspisan od 21. prosinca 2020. godine do 20. siječnja 2021. godine, u propisanome roku zaprimljeno je 1608 prijava. Od ukupno 1205 prijava koje su zadovoljile formalne uvjete, Povjerenstvo za provedbu javnoga natječaja bodovalo je sve pristigle prijave i utvrdilo Prijedlog rang-liste 500 studenata dobitnika stipendije. Konačna rang-lista i konačna Odluka o dodjeli stipendija studentima - pripadnicima hrvatskoga naroda izvan Republike Hrvatske bit će objavljena nakon završetka postupka prigovora, a studenti koji ostvaruju pravo na stipendiju bit će obaviješteni o datumu i načinu zaključivanja ugovora o stipendiranju. ■

Proglašene laureatkinje Natječaja za najbolji neobjavljeni dramski tekst na hrvatskome za mlade autore

Najbolja je drama "Zid" Ružice Aščić

Dodijeljene su nagrade mladim autoricama za najbolji neobjavljeni dramski tekst na hrvatskome jeziku za mlade autore do 35 godina u sklopu Natječaja koji je raspisao HNK Mostar u suradnji sa Središnjim državnim uredom za Hrvate izvan RH. Laureatkinjom Natječaja proglašena je zagrebačka spisateljica Ružica Aščić, prema čijoj drami pod nazivom "Zid" će HNK Mostar pripremiti i novu predstavu na svom repertoaru u idućoj kazališnoj sezoni.

Osim ove mlade spisateljice, HNK Mostar nagradio je još dvije drame: "Visoke frekvencije", autorice Mateje Posedi iz Nedelišća, i "Zakopana čuda" Monike Herceg iz Zagreba. Na Natječaj je pristiglo 30 dramskih tekstova, a glavna svrha bila je poticanje dramskog stvaralaštva, prije svega među mladim autorima. ■

Sporazum o suradnji Središnjega državnog ureda i Hrvatske udruge poslodavaca

Dodatni impuls povratku iseljenika

Sredinom ožujka u Središnjemu državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske državni tajnik Zvonko Milas i glavni direktor Hrvatske udruge poslodavaca Damir Zorić potpisali su Sporazum o suradnji. Ovim Sporazumom obje strane iskazale su svoju spremnost za međusobnom suradnjom na aktivnostima kojima se pridonosi unaprjeđenju poticajnoga društvenog i gospodarskog okruženja te time i sveopćeg napretka Republike Hrvatske, a čija su osobita važna sastavnica i posebnost Hrvati izvan Republike Hrvatske.

U sklopu zajedničke suradnje posebno je dogovoreno promicanje i prepoznavanje potencijala, znanja, vještina i iskustva povratnika iz hrvatskog iseljenništva i potomaka hrvatskih iseljenika stečenih

izvan Republike Hrvatske u sklopu hrvatske poslovne zajednice. Ova inicijativa još je jedna u nizu aktivnosti kojima Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske promiče povratak hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka u Republiku Hrvatsku. Partnerska mreža Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Hrvatska udruga poslodavaca omogućit će institucionalnu potporu korisnicima programa Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske te njihovo uključivanje na hrvatsko tržište rada. ■

Prvi prevoditelj Biblije na hrvatski jezik

Upravo se navršava 500. obljetnica rođenja hrvatskoga protestantskog pisca i prevoditelja Stipana (Stjepana) Konzula Istranina. Obilježavanje značajne obljetnice prilika je da se Konzulova djelatnost prikaže u novom svjetlu, na temelju izvornih dokumenata i tekstova te da ga se pozicionira na mjesto koje mu pripada u hrvatskoj književnosti i kulturi.

Stjepan Konzul Istranin, spomenik u Buzetu, rad Alojza Čargonje, postavljen je u buzečanskom parku 3. rujna 1991.

Tekst: Luka Ilić/Gordana Čalić Šverko
(*Glas Istre*) Foto: Angela Ilić

Poznati istarski protestant Stjepan (Stipan) Konzul Istranin, rođen 1521. u Buzetu, potekao je iz redova popova glagoljaša. O njegovu školovanju nema povijesnih podataka, samo znamo da je bio glagoljaški svećenik u središnjoj Istri (Starom Pazinu). Zbog prihvaćanja protestantskog učenja protjeran je 1549. godine te je morao napustiti svoju župu i otići

u progonstvo. Najprije je bio u Ljubljani (Slovenija), a zatim u Kranju gdje je obavljao službu protestantskog propovjednika.

Godine 1552. pridružio se Primožu Trubaru u Njemačkoj u Rothenburgu na Tauberi, a sljedeće godine se preselio zajedno s Trubarom u Kempten. Nakon toga se zaposlio kao kantor i učitelj pjevanja u Regensburgu u glazbenoj školi (gimnazija Poeticum). Dana 10. siječnja 1554. godine ženi se u Regensburgu s Walburgom Forster, a iste godine 21. prosinca rađa im se kćer Anna. Imali su još dva sina, Nikolausa (4. 1. 1559., Regensburg) i Oswalda, koji se 11. 7. 1577. upisao na Sveučilište u Tübingenu kao Oswaldus Consul Ratisponensis.

Godine 1557. započeo je prevođenje Novog zavjeta na hrvatski jezik. Slovenski protestanti, zajedno s Antunom Dalmatinom i Grgurom Vlahovićem, pozitivno su ocijenili njegove prijevode u kolovozu 1559. godine u Metliki te su smatrali da su tekstovi razumljivi i na širem području Hrvatske, Dalmacije, Bosne i Srbije. Dana 1. siječnja 1560. poklana gradu Regensburgu vrijednu knjigu

autora Senfl Ludwiga tiskanu 1520. i u posveti napisanoj na latinskom zahvaljuje na iskazanom povjerenju i radnome mjestu učitelja objašnjavajući razlog odlaska. Na dvije stranice teksta, koje pokazuju lijep humanistički stil pisanja, završava citatom iz Psalma 117,1 na hrvatskome jeziku s glagoljskim slovima.

Konzul je zajedno s grofom Hansom Ungnadom i Trubarom organizirao rad slavenske protestantske tiskare u Urahu (djelovala od 1561. do 1565.) te zajedno s Dalmatinom, prema Trubarovim tekstovima, tiskao *Tablu za dicu, luteranski katekizam* i Novi zavjet na hrvatskom jeziku, odnosno *Prvi i drugi del Novoga Testamenta*. Nakon tiskanja prvoga dijela, između Konzula i Trubara došlo je do nesuglasica oko kakvoće prijevoda pa su prekinuli suradnju. Iz pisama saznajemo da prijemor između Trubara i Konzula nije bio samo teološke prirode, nego je tome dobrim dijelom pridonijela i česta svađa njihovih supruga, Barbare i Walpurga.

Godine 1562. Konzul se uputio u Istru i, pokazujući svoje prijevode i knjige, nastojao dobiti moralnu i novčanu

U rodnome Buzetu Stipana Konzula Istranina znaju da se u starogradskoj jezgri na kući ispred župne crkve nalazi spomen-ploča koja mu je posvećena, kao i bista kipara Alojza Čargonje u parku podno staroga grada, no malo je kome, izvan uskog kruga stručnjaka, poznato tko je Konzul uopće bio i zbog čega je značajan ne samo na lokalnoj, već i regionalnoj i nacionalnoj razini. U Republici Hrvatskoj postoji više gradova koji imaju ulicu nazvanu po Konzulu kao što su Zagreb, Rijeka, Pula, Poreč, Pazin, Novigrad, Rovinj, Labin.

Spomen-ploča u Bad Urachu na hrvatskom i njemačkom

potporu za rad tiskare. Nakon povratka u Njemačku, također je obilazio mnogobrojne gradove u potrazi za novčanim potporom. No, nakon Ungnadove smrti u prosincu 1564. godine tiskara više nije imala pokrovitelja. Te godine na vlast je došao nadvojvoda Karlo (koji je vladao središnjom Austrijom i po kome je naš grad Karlovac dobio ime) i situacija se znatno promijenila u južnoslavenskim zemljama pod habsburškom vlašću. Karlo je bio drukčiji od svoga mnogo tolerantnijeg brata, cara Maksimilijana II., promovirajući katoličku protureformaciju. Godine 1564. započeo je s progonom protestanata i spaljivanjem njihovih knjiga u Štajerskoj, Koruškoj, Kranjskoj, Goričkoj, Primorju i Pazinskoj kneževini.

Konzul se 1566. godine vratio u Regensburg gdje je 1568. kod tiskara Ivana Purgara (Johann Burger) s Dalmatinom objavio prijevod s njemačkog *Postile* Johanna Brenza na latinici. Nakon Regensburga u travnju 1568. seli se u Željezno (Eisenstadt, Kismarton) u zapadnu Ugarsku na poziv tamošnjeg plemića Hansa von Weißpriacha, gdje među novopridošlim hrvatskim stanovnicima propovijeda protestantizam. Tamo i umire najvjerojatnije 1579. godine. Njegova kćer Anna (1554. - 1615.) bila je udana za luteranskog pastora Šoprona (Mađarska), Jakoba Rittschendela. Budući da je rano postala udovica, preudala se zlatara Adama Lacknera. Njezin posinak Christoph Lackner (1571. - 1631.) bio je kasnije dugogodišnji gra-

donačnik Šoprona (Ödenburg), a danas jedna osnovna škola i ulica u gradu nose njegovo ime. Kako joj je drugi suprug preminuo oko 1595., Anna se kao maćeha zalagala da Christoph dobije dobro obrazovanje i ostane vjeran protestantizmu te se s njim dopisivala dok je bio na studijama u austrijskom Grazu i Italiji.

Konzul je prevodio sa slovenskog, njemačkog, latinskog i talijanskog jezika te bio urednik i korektor vjerskih knjiga tiskanih na glagoljici, ćirilici i latinici, namijenjenih širenju reformacijskih ideja u hrvatskim zemljama.

Grad Buzet, najavila je dogradonačelnica Ana Pernić, za potrebe obilježavanja ove visoke obljetnice osnovao je i imenovao Počasni odbor u čijem su sastavu i vanjski stručnjaci. Osnovan je također i Programski odbor sa zadaćom regionalne, nacionalne i međunarodne promocije programa obilježavanja ove obljetnice te praćenja i usmjeravanja sadržajnog dijela programa.

Programske aktivnosti koje će se na bužetskom području održavati tijekom cijele ove godine koordinirat će Katedra Čakavskog sabora Buzet. Središnja aktivnost znanstveni je skup "Buzetski dani" koji se već tradici-

Stipan Konzul Istranin i Antun Dalmatin su, proširujući čakavsko narječje s kajkavskim, štokavskim, slovenskim i crkvenoslavenskim oblicima i leksikom, prvi pokušali stvoriti zajednički južnoslavenski, odnosno hrvatski književni jezik.

onalno u povodu obilježavanja tradicijskoga pučkog sajma *Subotine* i Dana Grada Buzeta održava u rujnu, a ove će se godine tematski posvetiti Konzulu u petak, 3. rujna. Očekuje se sudjelovanje predavača iz Njemačke i Italije te Zagreba, Rijeke, Pule i Zadra.

Izradit će se i plakat posvećen Konzulu namijenjen školama na području cijele Istre. U suradnji s odgojno-obrazovnim ustanovama bužetskog područja Konzul će biti uključen u kurikulare zavičajne nastave vrtića, osnovne i srednje škole, kao i u program ovogodišnjeg saziva Male glagoljske akademije "Juri Žakan" Roč, a dio aktivnosti realizirat će i Pučko otvoreno učilište "Augustin Vivoda" i to u sklopu Zavičajnog muzeja i Gradske knjižnice. ■

1521
2021
0 bljetnica

Ubljetnica rođenja Stipana Konzula

ENG Stjepan (Stipan) Konzul Istranin was a renowned protestant reformer born in Buzet in the north of Istra County in 1521. He came from the ranks of the priests that used the Glagolitic script and the vernacular in their work. He was banished from his parish in 1549 for his protestant leanings and forced into exile. He translated Slovenian, German, Latin and Italian works and edited religious volumes printed in the Glagolitic, Cyrillic and Latin scripts that aimed to spread the reformation ideas in Croatian lands. He began his work on a translation of the New Testament into Croatian in 1557. He moved to Željezo (Eisenstadt), then in the west of the Habsburg empire's Kingdom of Hungary, at the invitation of the aristocrat Hans von Weißpriach, and preached the protestant creed to the Croats newly arrived in Eisenstadt. He died there, likely in 1579. S. Konzul Istranin and Antun Dalmatin broadened the Čakavian dialect of Croatian with forms and vocabulary drawn from the Kajkavian and Štokavian dialects of Croatian and from Slovenian and Church Slavonic in the first effort to create a modern southern Slavic/Croatian standard.

Legendarna bosanska kraljica

Posjetitelji tijekom boravka u Rimu često navrate u baziliku Santa Maria in Aracoeli kako bi odali počast pretposljednjoj bosanskoj kraljici, blaženoj Katarini Kosači, koja je tamo pokopana. Pred glavnim oltarom veličanstvene rimske bazilike na nadgrobnoj ploči isklesan je njezin lik dok je epitaf napisan na bosančici - srednjovjekovnome bosanskom pismu i na latinskome jeziku.

Tekst i foto: **Svjetlana Lipanović**

Katarina Kosača rođena je u Blagaju kraj Mostara (BiH) 1424. ili 1425. u obitelji Stjepana Vukčića Kosače i Jelene Balšić. Djetinjstvo i ranu mladost Katarina je provela s braćom Vladislavom i Vlatkom te sestrom Marom. Sudbina braće bila je posve različita od njezine nakon što su postali veziri u Turskom carstvu.

Nadgrobna ploča u Rimu

Spomenik u Mostaru, kipar Željko Marić

Nakon što je navršila 22 godine, sklopila je brak s prestolonasljednikom Stjepanom Tomasom Kotromanićem 26. svibnja 1446., u Milodražu kraj Fojnice. To je dovelo do ujedinjenja Bosne i Hercegovine i jakog vojnog saveza između Katarinina oca i muža. Podrijetlo imena Hercegovine, pokrajine u kojoj se nalazi Blagaj, vezano je uz oca Stjepana, koji je dobio naziv "Herzog" ili na hrvatskom "vojvoda" od rimsko-njemačkog cara Fridrika III. Godine 1448. Humskoj zemlji nad kojom je vladao dao je ime Hercegovina, s tim da je malo promijenio način pisanja titule koja mu se neobično svidjela. Vjenčanje je obavljeno po katoličkom obredu te Katarina, koja je dotad bila sljedbenica bogumila, prelazi na katoličku vjeru. Katarininim zalaganjem podignute su mnogobrojne crkve: crkva sv. Trojstva u Vrilima pokraj

Kupresa, crkva sv. Tome u Vranduku, crkva sv. Katarine pokraj Jajca i velika crkva u Bobovcu koja je ostala nedovršena.

Tijekom godina Katarina je dobila troje djece, sina Zigmunda, kćer Katarinu i dijete koje je preminulo u 14. godini i o kojem nema pouzdanih podataka. Prije braka s Katarinom njezin suprug Stjepan živio je dugo godina s Vojačom, ženom iz naroda koja po tadašnjim načelima nije bila "dostojna" postati kraljica. Iz te veze dobio je sina - člana Katarinine i Stjepanove tek osnovane obitelji. Sjedište kraljevstva nalazilo se u Bobovcu pokraj Kraljeve Sutjeske, kao i u Jajcu, stolnome gradu.

Dana 10. srpnja 1461. dramatični događaj dovodi do velikih promjena u životu kraljice. Tog dana bio je pogubljen njezin muž Stjepan Tomašević, sin Vojače. Katarina prestaje biti kraljica i dobiva titulu "kraljice majke", s tim da je nastavila živjeti na dvoru kraljice Mare. Prodor Turaka u Bosnu doveo je do vojnih

U srednjovjekovnoj Bosni i Hercegovini jako rašireni vjerski pokret bogumila bio je službena vjera Bosanske države. Katolička crkva smatrala je bogumilstvo herezom koju se nastojalo iskorijeniti. Kraljica Katarina, koja je prešla na katoličku vjeru i koju su podučila dva fratra franjevca, posvetila se njezinu širenju i suzbijanju bogumilstva koje je postupno nestalo.

Nikad zaboravljenu
kraljicu i njezinu
tužnu sudbinu narod
u Kraljevoj Sutjesci još
uvijek oplakuje; žene
nose crne marame
njoj u spomen. Česta
su hodočašća u
franjevačku crkvu
u Sutjesci, koja
joj je posvećena.
Sjećanje na ovu
izvanrednu osobu
živi u legendama,
pjesmama,
običajima...

Spomenik kraljici Katarini u Kraljevoj Sutjesci

sukoba u kojima je poginuo Stjepan Tomašević, a i sama Katarina sa svojom djecom našla se u opasnosti u mjestu Kozogradu. Bježeći pred Turcima, Katarina se najprije sklanja na Kupres odakle pokušava bezuspješno organizirati obranu Bosne i zatim preko Stona dolazi u Dubrovnik. Doživljava veliku tragediju jer su joj Turci odveli sina Zigmunda u ropstvo. Postoje povijesne nejasnoće o trenutku otmice njezine djece, koju više nikad nije vidjela. Princ Zigmund odgojen je u islamskoj vjeri te je ostvario značajnu vojnu karijeru na sultanovu dvoru dok se kćer Katarina udala u Makedoniji. Pokopana je po islamskom obredu u Skoplju gdje joj je mauzolej podignuo Isa-beg Isaković, osnivač Sarajeva. Njezina djeca spominju se u povijesti Turskog carstva s dobivenim, novim imenima kao Ishak-beg Kraljević i Tahiri Hanuma.

U Dubrovniku pod opsadom turske vojske kraljica ostavlja mač svoga pokojnog muža kako bi ga uručili njezinu sinu kad se vrati iz zarobljeništva. Nakon toga odlazi u Rim gdje je bila primljena s velikim poštovanjem. U kronici tih godina zabilježena je njezina prisutnost na raznim važnim društvenim i religioznim skupovima. Jako pobožna, dobra, plemenitog duha, u suradnji s franjevcima iz bazilike Santa Maria in Aracoeli (na Kapitolu - najvišem od sedam rimskih brežuljaka) - pomagala je raznim milosrdnim djelima siromašnom narodu. U Vječni Grad dopratili su je njezini dvorjani; jedna od dvorskih

dama Paula pokopana je u hrvatskoj crkvi sv. Jeronima.

Budući da je kraljica bila i izbjeglica pred turskom silom, primala je veliku novčanu pomoć od pape Pavla II. i pape Siksta IV. Dugo godina pokušavala je vratiti svoju djecu iz zatočeništva te se zbog toga obratila milanskom knezu Galeazzu Mariji Sforzi, koji je odbio posuditi novac za otkup.

Kraljica Katarina preminula je 25. listopada 1478. u Rimu, a prije smrti ostavila je bosansko kraljevstvo oporučno iz zahvalnosti Svetoj Stolici u slučaju da joj se djeca ne vrate iz zarobljeništva niti kršćanskoj vjeri. Podijelila je svoja dobra s tim da je darovala crkvi sv. Jeronima dio novca, franjevcima kraljevski svile- ni plašt protkan zlatom, a nakit i odjeću

dvorskim damama iz njezine pratnje i siromašnoj djeci. Na kraju, značajne su riječi kraljice Katarine koje su odraz njezine tuge jer je daleko od rodnoga kraja: "Što sam bez domovine? Čovjek bez domovine je mrtav čovjek. Tek sada znam što je zavičaj. Što znači biti pored domovine i ne moći se u nju vratiti? Sad mi je jasna definicija progonstva osuđivanih rimskih pisaca koji su govorili da je progonstvo iz domovine najteža kazna živom čovjeku. Jer... što je čovjek bez domovine i bez jezika svoje domovine? Ovo što sam ja. Mrtav čovjek kojem je ostao sam taj dio svijesti kojim tu istinu može reći." ■

ENG The queen Katarina Kosača was born in Blagaj near Mostar (now Bosnia-Herzegovina) in 1424 or 1425 to Stjepan Vukčić Kosača and Jelena Balsać. She spent her childhood and early youth with her brothers Vladislav and Vlatko, and her sister Mara. The lives of her brothers diverged sharply from her own after they were made viziers of the Ottoman empire. On 26 May 1446, at the age of 22, she married the heir to the throne Stjepan Tomas Kotromanić at Milodraž near Fojnica. She had three children: her son Sigismund, daughter Katarina and another child who died at the age of 14 for whom we do not have reliable data. Fleeing the Ottoman advance Katarina first sought refuge in Kupres, from where she unsuccessfully tried to organise a defence of Bosnia, and then moved to Dubrovnik by way of Ston. The Ottomans captured Sigismund and Katarina. Having lost lands to rule the queen received significant financial aid from the Roman pontiffs Paul II and Sixtus IV. She made many unsuccessful attempts to ransom her children, including approaching the Milanese duke Galeazzo Maria Sforza, who rebuffed her request for a loan. Katarina Kosača died in Rome on 25 October 1478 and was buried at the Basilica of St Mary of the Altar of Heaven.

Crkva Ara Coeli u Rimu

Hrvati koji su mijenjali svijet

Postavljanje priče o intelektualnim nomadima pozadinska je misao, ali i nit vodilja 12. veljače otvorene izložbe *Hrvatska svijetu* koja u Meštrovićevu paviljonu predstavlja lik i djelo trideset i osmero hrvatskih velikana koji su mijenjali svijet

Snimio Boris Ščitar / Večernji list / Pixsell / ustupila Anita Ruso

Cilj je izložbe bio prikazati hrvatske velikane kojima je doseg bio globalan, kaže kustosica izložbe Anita Ruso (na slici u vodstvu izložbom)

postavljena u Meštrovićevu paviljonu. Osim komunikacijskih prednosti i prezentacijskih mogućnosti što ih prostor Doma HDLU-a nudi, Paviljon je kao odabrano mjesto bitan i zbog svoje simboličke važnosti i snage; i sam je posvećen jednom od poznatijih među predstavljanim intelektualnim nomadima.

Cilj je izložbe bio prikazati hrvatske velikane kojima je doseg bio globalan, kaže kustosica izložbe Anita Ruso. Na izložbi je, uz četiri dodatno predstavljene organizacije, zastupljeno njih čak trideset i osmero i ono na čemu valja posebno čestitati autoru izložbe Draženu Klariću, glavnom uredniku Večernjeg lista, i njezinoj kustosici Aniti Ruso ne-nametljiva je jednakost u posvećenoosti njihovu predstavljanju. Iako neka od imena, poput Nikole Tesle, odjekuju globalnim ehom dok su druga, poput Antuna Lučića, prepoznatljivost dosegnula u svijetu prije nego u domovini, njihovu se predstavljanju pristupa na posve istovjetan način pa su izrazi poput "najvećih" ili "najpoznatijih" u kontekstu onoga što je Hrvatska dala

Izvor: **Vijenac, Petra Miočić Mandić**

I ntektualni nomad, kako to sjajno u knjizi *L'esprit Nomade* bilježi škotski pisac i utemeljitelj pojma Kenneth White, svjestan je činjenice da ni jedna kultura, ni jedan identitet i, samim time, ni jedna baština nisu cijeli te stoga teži cjelovitoj, svjetskoj kulturi. Intelektualni nomad, kakvim ga vidi White, svjestan je granica, uvažava "brzu cestu globalizacije", no kako bi "umreženost svijeta" produbio, a ne samo ostavio kao površinski i površan omotač, bira sporije ceste, ponekad stranputice. Za razliku od svojega često spominjana i problematiziranijega suputnika, digitalnog nomada, začahurena u polje vlastite ekspertize, usmjerena na osobne poslovne pomake i određena isključivo dobrom internetskom vezom, intelektualni se nomad vraća osnovama, promišlja dublje i, prenoseći ih, komadićke lokalnog pretvara u važne sastavnice sveobuhvatne slike.

Postavljanje priče o intelektualnim nomadima pozadinska je misao, ali i nit vodilja 12. veljače otvorene izložbe *Hrvatska svijetu* koja je, u suorganizaciji Večernjeg lista, Real grupe, Akademije likovnih umjetnosti i Hrvatskog društva likovnih umjetnika, do 15. svibnja

Snimio Matija Habljak / Večernji list / Pixsell

Izložba ima poučnu dimenziju, što će privući školske ekurzije

svijetu redundantni. Pohvaliti valja i nevjerojatnu snagu sinergije kojom je cijeli postav, 1200 izložaka raspoređenih na gotovo isto toliko četvornih metara, obavijen; pri njegovu su sastavljanju korišteni predmeti posuđeni iz četrdesetak ustanova posuđivača poput Hrvatskoga školskog muzeja, Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku ili Spomen-sobe Andrije Mohorovičića pri zagrebačkom Prirodoslovno-matematičkom fakultetu. Crteže su i popratne ilustracije na zidovima oslikali studenti zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti, što, uvjerena je kustosica Ruso, izložbi daje dodatan pečat osobnosti. Takav pečat osigurava i postavljanje kopije friza glava sa sjeverne fasade šibenske katedrale svetog Jakova na sam početak komunikacijskog puta izložbe. "Svi su ti ljudi", uvjerena je kustosica, "nekoć davno bili gradski uglednici i moćnici, no mi danas ne znamo tko su oni bili ili čime su se bavili. Ne znamo im čak niti imena." Stoga ovdje stoje kao opomena. Zaboravili smo postignuća onih dovoljno zaslužnih da im Juraj Dalmatinac posveti svoju stvaralačku pažnju. Ne zaboravimo ni te ljude.

OTKRIVANJE ZABORAVLJENOGA SVIJETA

S provođenjem projekta očuvanja od zaborava Večernji je list započeo još u ljeto 2013. angažiranjem suvremenog intelektualnog nomada Bože Skoke na kolumnama o hrvatskim velikanima, a njegovi su tekstovi iduće godine ukoričeni u knjizi *Hrvatski velikani*. Time je započelo otkrivanje zaboravljenoga svijeta, rođena je ideja o istraživanju dosega što su ih hrvatska kultura, znanost i umjetnost ostavili svijetu, ali i vanjskih utjecaja koji su tu kulturu, unutar njezinih geopolitičkih granica, oblikovali. Projekt je ponovno aktualiziran serijom od dvanaest feljtona o Hrvatima koji su mijenjali svijet, lani objavljivanih u *Večernjem listu* i objedinjenih u monografiji jednakog naslova. "Veliki finale projekta", kazao je Klarić, "trebala je biti za lipanj zakazana izložba unaprijed naslovljena *Hrvatska svijetu* ili *Hrvati koji su mijenjali svijet*. Trebao je to biti i umjetnički doprinos hrvatskom predsjedanju

Nikola Šubić Zrinski na slici Bele Čikoša Sesije iz 1895.

Snimio Boris Ščitar / Večernji list / Pixsell

nju Vijećem Europske Unije". No pandemijska su zbivanja onemogućila taj, kao i mnoge druge (ne samo kulturne) planove i lipanj je prešao u listopad, a listopad, konačno, u veljaču. I premda su se mogla čuti pitanja o opravdanosti postavljanja tako sveobuhvatna projekta i otvaranja velike izložbe u zdravstveno najnepovoljnijem trenutku što ga suvremena povijest pamti, možda je baš zato važno da izložba, kao poruka nade, bude dostupna i podsjeti, osim na iscjeliteljsku snagu umjetnosti, i na nesalomljivost kreativne energije i neprekinutu protočnost ideja.

Ne smijemo, naime, zaboraviti da se hrvatski identitet na globalnoj karti ističe višeslojnošću pomnjivo izgrađenom od brojnih vanjskih, ne uvijek i sasvim prijateljskih, utjecaja pa se među sedimentima hrvatske baštine mogu pronaći fragmenti izvanjskih kultura, od rimske i ilirske do austrougarske i, u najnovije doba, dijeljene

kulture europskih naroda utkane u suvremenu identitetsku nadgradnju. Dražen Klarić i Anita Ruso prema toj su se činjenici, slažući narativ, odnosili s najvećim poštovanjem pa u uvodnom dijelu, okupljajući velikane poput Marka Marulića, postavljaju i svetog Jeronima. Premda svečevo rodno mjesto još nije s posvemašnjom sigurnošću utvrđeno, najizglednije je u pitanju mjesto Stridon na granici ondašnje Dalmacije i Panonije. Sam ga je Marulić nazvao "rođenim na našim stranama" pa nije bilo povijesnog ni kulturološkog utemeljenja njegovu izostavljanju s lente vremena i izbacivanju iz lančanog prijenosa znanja kao čimbenika hrvatskog identiteta. Sa svetim Jeronimom ulančan je i papa Siksto V, sin Hrvata iz Kruševica nedaleko Boke kotorske, koji je, pod svjetovnim imenom Felice Peretti, odrastao u

Odlijevi glava sa šibenske katedrale Jurja Dalmatinca posuđene su iz Gliptoteke HAZU

Snimio Boris Ščitar / Večernji list / Pixsell

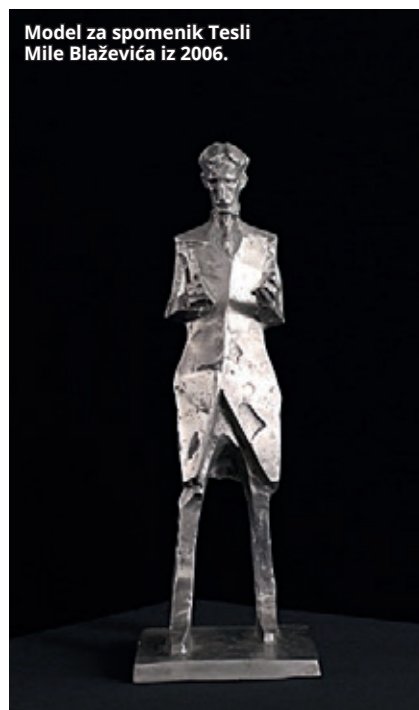
Snimio Boris Šćitar / Večernji list / Pixsell

naselju moliških Hrvata Grottamare, a za svojeg je petogodišnjeg pontifikata dao izgraditi samo jednu crkvu, onu posvećenu svetom Jeronimu. Kaptol te crkve, kao i onaj Zavoda svetog Jeronima, prema papinskoj uputi mogao biti sačinjen isključivo od Ilira. S papinskim je dvorom povezan i Gjuro Armeno Baglivi, Dubrovčanin armenskoga podrijetla i liječnik dvaju papa, Inocenta XII. i Klementa XI, pasionirani vizionar čije se teze uzimaju kao začetak suvremene kliničke medicine i specifične kemoterapije. Kao i drugi hrvatski zaslužnici, poput Ruđera Boškovića ili Fausta Vrančića, najvažnija je svoja djela Baglivi postigao u onodobnim metropolama. Cilj i jest, govori nam kustosica, bio prikazati takve velikane. "Mi u Hrvatskoj imamo mnogo velikana, no neki su djelovali usko, lokalno. Naš je cilj ovdje bio prikazati one čiji je doseg bio globalan, koji su doista na neki način promijenili svijet, neovisno o tome je li njihov utjecaj bio vidljiv odmah ili se širio i razvijao godinama pa i stoljećima."

VRANČIĆEV KOVČEG NA KOTAČIĆIMA I PRVI NADZORNI UREĐAJ

Stoga su i neki od predstavljenih eksponata, poput minijature visećeg mosta, kovčega na kotačićima ili turbine iz Porscheova motora, postavljeni u službi boljeg razumijevanja važnosti izuma koji nisu zaglavili u ropotarnici povijesti

pa ih se danas tek s poštovanjem prisjećamo, već su poslužili kao temelj bitno olakšanom, suvremenom načinu života. "Vrančić je u knjizi *Machinae novae* prikazao kako je moguće teret smanjiti tako da se vuče samo uz pomoć šipke na kotačićima. Taj je princip nazvao jedan vuče za dvojicu i preteča je današnjeg kovčega na kotačićima", objašnjava Anita Ruso. Mnogi su izlošci osmišljeni tako da u posjetitelja potaknu svijest o svojoj važnosti u suvremenom trenutku ili da ih praktičnom primjenom

navedu na taj zaključak. Isprobati se može inačica prvoga nadzornog uređaja na svijetu, velocimetra istarskoga matematičara i fizičara Josipa Belušića. Predstavljen na Svjetskoj izložbi u Parizu 1889, iste godine kad i Eiffelov toranj, Belušićev je izum služio za precizno mjerenje brzine, što je uključivalo i ostale parametre poput duljine vožnje, broja putnika te njihovih ulazaka i silazaka s kočije. Iduće je godine proglašen najboljim među 127 patenata i ugrađen u sve kočije pariške komune kao pokušaj dokidanja sive ekonomije, a praktičnu primjenu ima i u suvremenim taksimetrima i tahografima. Na sličan će način posjetitelji isprobati i izum pionira izvan mrežne tehnologije, Križevčanina Marcela Kiepacha, dinamo. Kao izvan muzejskih zidova, vrtnju pedala pokretat će u bicikl ugrađen dinamo, a kako bi se naglasak postavio na snagu proizvedene energije, pedalama će se aktivirati svjetlosni snop i kratka videoprojeksija na zidu.

TESLA – OTAC ZELENE ENERGIJE, ŠIBENIK – PRVI ELEKTRIFICIRAN GRAD NA SVIJETU

Anita Ruso ističe da je to samo malen dio interaktivnosti koja se izložbom želi dodatno naglasiti. Element je posebno prisutan u kutku posvećenu Nikoli Tesli, gdje će se moći isprobati princip rada Tesline zavojnice. Tako će o Tesli promisliti kao o ocu zelene energije, a saznat će i da je Šibenik prvi u svijetu postao elektrificiran. Naime, iako je hidrocentrala na Niagarinim slapovima izgrađena prva, izgradnja infrastrukture do gradića Buffala potrajala je nekoliko mjeseci dok su izgradnja hidrocentrale na rijeci Krki i infrastrukture za dovod električne energije do Šibenika tekli usporedno, što je dalmatinskom gradu donijelo prednost.

Kao vizionar čije izume ne prepoznaju niti najpoduzetniji suvremenici predstavljen je Splitsanin Antun Lučić, otac naftne industrije čijem izumu preventera Amerikanci duguju preuzimanje prevlasti na tržištu nafte. Osim činjenice da je u domovini gotovo potpuno nepoznat, zanimljiv je i podatak da je Lučićovo zemljište u saveznoj dr-

žavi Teksas, kao potencijalno ulaganje, bilo nezanimljivo i samu Rockefelleru. "Američki profesor koji nam je posudio ovaj preventer kazao nam je kako Amerikanci misle da smo mi na Lučića izrazito ponosni", kazala je kustosica izrazivši nadu da ćemo, nakon izložbe, to doista i postati.

Teško bi, naravno, i posve izlišno bilo svakog od 38 velikana i velikanki izdvojiti. Zanimljivo je samo spomenuti zastupljenost trojca posebno važna u protekloj godini; Ruđera Boškovića, koji je, među mnogim stvarima, bio i otac matematičke statike; Andriju Mohorovičića, čije ime danas nose moho-slojevi, najveća po nekoj osobi nazvana površina na Zemlji i utemeljitelja prve službe točnog vremena u Zagrebu; i Andriju Štampara, zagovaratelja preventive prije kurative i prvog promicatelja narodnog zdravlja. Štampar je, zanimljivo, bio i filmski entuzijast, vlasnik maloga filmskog studija u kojem je, svjestan važnosti i širokih mogućnosti filmskog medija, snimao filmove o važnosti preventive. Budući da je bio dobar prijatelj Ivana Meštrovića, snimio je i cijeli proces izrade i prijevoza Indijanaca do Amerike, gdje je skulpturu vidio Tesla i, ganut njezinom porukom mira, zamolio kiparskog majstora da, po njegovoj smrti izradi bistu "koja će ostati na ponos hrvatskom narodu".

DANAŠNJI VELIKANI

I tako je petnaest stoljeća duga priča zaokružena sinergijom znanosti i umjetnosti. No je li doista i može li to ikad biti? "Nije to", naglašava Dražen Klarić, "bitno drukčije ni danas kad veliki hrvatski umovi stvaraju izvan domovine, a drugi, kao nekoć Slavoljub Penkala, izabiru Hrvatsku za svoje profesionalno i privatno odredište." Njima će, tim novim velikanima, posvetiti za ožujak planiranu konferenciju čiji će cilj biti pokazati da isprepletenost svijeta nastavlja vrtnju i da je razmjena ideja ono što je ljudskoj vrsti, u srži, nasušno potrebno. Ta je intelektualna razmjena, uz migracijsku potku, najdublje upisana u hrvatski identitet. Kako bi to nenametljivo prikazao, autorski je tim u početno-završni prostor izložbe, takozvanu Galeriju Ba-

Faust Vrančić u svom djelu *Machinae novae* prvi je opisao žičaru

Odjeljak posvećen izumitelju Slavoljubu Penkali

čva, postavio skulpture robusnih muškaraca, rad kipara Marina Marinića, predstavnika Tarara, hrvatskih iseljenika na Novi Zeland i njihovih potomaka koje su Mauri, zbog brza govora i čestog izgovaranja glasa r nazvali tarare. I Tarare, baš kao Mauri, plešu oko postavljenog Sunca i pozdravljaju ga, simbolizirajući tako da svi izumi svijeta u konačnici teže jednom postignuću.

Skrivena je poruka, i možda manje draga, da smo svim izumima unatoč pred prirodom nemoćni. Podsjeća na

to i eksponat na ulaznom dijelu, dekonstruirani križ s južnog tornja Zagrebačke katedrale stradao u potresu 22. ožujka prošle godine. Stoji tamo, kao opomena ili zalag za budućnost, a stihovi Šimićeve Opomene, umjesto legende, nasušno mu nedostaju. ■

ENG The story of intellectual nomads is the underlying concept and common thread of the "Croatia to the World" exhibition opened at Zagreb's Meštrović Pavilion on 12 February and featuring the work of thirty-eight Croatian greats that changed the world.

Nadilaženje granica prosječnosti

Najmlađi sin skladatelja baleta *Đavo u selu* Frana Lhotke, Nenad Lhotka, bio je prvak Zagrebačkog baleta od 1943. do 1955. Između toga, od 1949. do 1953., boravio je u Parizu kao solist baletne trupe Jeanine Charrat.

Tekst: **Davor Schopf**

Rođen je 30. studenoga 1922. u Zagrebu. Prva saznanja o baletu stekao je preko poznanstva s Pinom i Anom Roje. Do laskom Ane Roje i Oskara Harmoša u Zagreb, oni postaju njegovi baletni učitelji. Prvi uspjeh doživio je 1943. u *Đavlu u selu*. Plesao je Mirka, u koreografiji Oskara Harmoša. Bila mu je velika čast što je s Anom Roje mogao plesati u baletu svojega oca.

Na premijeri 1954. u obnovljenoj izvornoj koreografiji Mlakovih, ponovno je Mirko. Još jedna Lhotkina antologijska uloga poslijeratnog razdoblja Baleta HNK je Romeo u baletu *Romeo i Julija* Sergeja Prokofjeva, premijerno postavljen 1948. u koreografiji Margarete Froman. Partnerica mu je ponovno Ana Roje, a poslije Zlatica Stepan Bašić i Sonja Kastl, s kojima je nastupio na gostovanju Zagrebačke opere u Londonu 1955. kada je taj balet prvi put prikazan na Zapadu.

Kod Jeanine Charrat u Parizu proširio je plesачko znanje, a usavršavao se i kod poznatih ruskih balerina Ljubov Egorove i Olge Preobraženske. Ostvario je niz kreacija, glavne uloge u baletima *Prometejeva stvorenja*, *Labuđe jezero*, *Bahčisarajska fontana*, *Licitarско srce* i *Ohridska legenda*. S uspjehom je gostovao u mnogobrojnim europskim i sjevernoafričkim zemljama. U Zagrebu je koreografirao Schmittovu *Tragediju Salome*, Saint-Saensov *Danse macabre*, Prokofjevljevu *Klasičnu simfoniju* i *Lutanja*, Bjelinskijeva *Petra Pana*.

Nenad Lhotka s Anom Roje u *Đavlu u selu*

Krajem pedesetih godina Nenad Lhotka često gostuje u Splitskom baletu, kao partner Ane Roje u *Đavlu u selu* i *Romeu i Juliji*. Prema mišljenju kritičara i publike, nije smetalo to što je bio tri naest godina mlađi od Ane Roje, a ona dvadesetak godina starija od Julijine dobi jer su imali sposobnost prilagođavanja i uvjerljivost plesne interpretacije. U Splitu upoznaje 1954. svoju suprugu Jill Morse koja je polazila baletnu školu Roje - Harmoš i plesala u splitskom ka-

zalištu. Nakon vjenčanja plesala je i u zagrebačkom HNK, a poslije je bila solistica i pedagoginja Kraljevskog baleta u Winnipegu, kamo se sa suprugom doselila 1955. godine. Krajem 2014. objavila je autobiografsku knjigu *Dance to the Challenge (Plesom do izazova)*, osebujan prikaz svojega razvoja i sazrijevanja kao žene. Balet joj nije u središtu zanimanja, već teškoće koje je morala svladati na životnom putu. Zanimljiva su njezina sjećanja na dio života u Zagrebu, u okrilju obitelji Lhotka. Na prekretnici se našla u trenutku razvoda od Nenada, kada se plesna karijera iscrpila. Briga i odgovornost za dvojicu sinova prisilili su je da pronađe nov, administrativni posao, nakon čega su joj se otvorile nove mogućnosti.

Za svoja umjetnička dostignuća Nenad Lhotka dobio je Republičku nagradu za ulogu Prometeja i Saveznu nagradu za ulogu Romea. Godine 2009. dobio je Nagradu hrvatskoga glumišta za svekoliko umjetničko djelovanje. Godine 2015. postumno je dobio Nagradu za životno djelo udruženja *Dance Manitoba* koje se dodjeljuje "za neizmjeran doprinos plesnoj umjetnosti, zbog čega će naša zajednica nastaviti rasti i cvjetati". Na samoj nagradi upisana je zahvala Nenadu Lhotki "za nadilaženje granica prosječnosti, za širenje granica izvrsnosti i za stvaranje neograničenih mogućnosti za buduće naraštaje".

Veliko je to priznanje za pet i pol desetljeća što ih je Nenad Lhotka proživio u Kanadi, gdje je umro u Winnipegu 24. siječnja 2011. godine. ■

ENG Nenad Lhotka was the youngest son of Fran Lhotka, composer of the ballet *Đavo u selu* ("The Devil in the Village"). Nenad was the principal dancer with the Zagreb Ballet from 1943 to 1955. From 1949 to 1953 he was resident in Paris as a soloist with the ballet troupe of Jeanine Charrat. In the late 1950s he was a frequent guest dancer with the Split Ballet where, in 1954, he met his future wife Jill Morse, who was attending the ballet school and dancing with the theatre house in this southern Croatian city. Following their wedding she also danced with the Croatian National Theatre in Zagreb. The couple moved to Canada's Winnipeg in 1955, where Jill worked as a soloist and instructor with the Royal Winnipeg Ballet. Nenad was the principal dancer and ballet master of the Royal Winnipeg Ballet. While in Winnipeg he choreographed his father's *Đavo u selu* and, from 1960, led his own school of ballet. He also directed musicals through to his retirement in 1990.

Svestrani baletni virtuoz

Frane Jelinčić pripada vrlo dobrom muškom ansamblu Baleta Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu s kraja 1940-ih, sastavljenom od domaćih plesača, što se poslije više nikada neće ponoviti

Frane Jelinčić i Nevenka Biđin u *Šeherezadi*, 1951.

Tekst: Davor Schopf

Rođen je 5. srpnja 1922. u Tisnu, a podrijetlom je iz Postira na otoku Braču. U Dubrovniku je 1943. završio Učiteljsku školu. Baletu su ga privukle balerine koje je kriomice promatrao s prijateljem. Pitali su ga ne bi li i sam htio postati plesačem? I postao je.

Učenik Ane Roje, Oskara Harmoša, Marije Zibine i Margarete Froman, plesati je počeo 1944. u Splitu, a sljedeće godine postao je član Zagrebačkog baleta. Nakon samo godinu dana učenja kod Ane Roje postao je njezin partner na pozornici, u drugom činu *Labuđeg jezera*, a već 1950. plesao je s njom Princa u *Trnoružici*. Tumačio je i glavne uloge u baletima *Šeherezada*, *Bahčisarajska fontana*, *Bolero* i *Petruška*. Uz nje ga je bila zlatna generacija plesača kao što su Lhotka, Harmoš, Šparemblek, Podkovac, Zubčić, Poje, Reljić, braća Ser-

tić, Sulić, Bezjak, Poljaković. Većina njih otisnula se u inozemstvo i ostvarila respektabilne karijere.

Godine 1949. dobio je Republičku nagradu za ulogu Mercuzija u *Romeu i Juliji*. Poslije tri godine otišao je na usavršavanje u Baletnu školu Nikolaja Legata u Londonu. Nakon tog usavršavanja Frane Jelinčić ostaje u inozemstvu i pleše u trupama Mone Inglesby i Janine Charrat. U Parizu nastupa čak i u Moulin Rougeu kako bi "zaradio novac i kupio auto".

Od 1956. najviše djeluje u SAD-u. Svoju posljednju baletnu ulogu, Princa u *Labuđem jezeru*, plesao je u Philadelphiji, u dobi od 50 godina. Kao baletni majstor i pedagog surađivao je s mnogobrojnim inozemnim baletnim an-

Frane Jelinčić isticao se virtuosnom tehnikom, čistoćom klasičnih linija, poetičnim interpretacijama romantičnih likova i temperamentnim, scenski dojmljivim kreacijama karakternih likova.

samblima u Engleskoj, Švedskoj, Norveškoj i Njemačkoj te diljem SAD-a, u New Yorku, Pittsburghu, Loganu (Utah), San Franciscu, Newarku. Baletnu pedagogiju jednostavno je opisao: "Lijepo stopalo božji je dar. S talentom se morate roditi, a sve ostalo je rad. No, balet traži i inteligenciju kako biste sve dobro shvatili."

U dugom razdoblju izbjivanja iz domovine povremeno je gostovao u Zagrebu, djelujući kao plesač, baletni majstor i koreograf u kazalištu i na televiziji. Od 1970. do 1972. bio je ravnatelj Baleta HNK gdje je kao koreograf postavio na

scenu *Trnoružicu* i *Suitu Rajmonda*, kasnije i *Orašara*. Od velikih baleta koreografirao je i *Giselle*, *Labuđe jezero*, *Coppeiju*, *Romea i Juliju* te mnoge suvremene i kraće televizijske balette. U suradnji s Borisom Ulrichom i Zlatkom Bourekom kreirao je balet *Multiple Vision*. Jednu sezonu surađivao je sa Zagrebačkom televizijom, u emisiji TV-magazin Antona Martija. Suradivao je s američkim televizijskim kućama PBS-om (Public Broadcasting System) u Pittsburghu i CBS-om (Columbia Broadcasting System). Bio je baletni majstor Baleta Hamburške državne opere i London Festival Balleta te ravnatelj The Pittsburgh Ballet Theatrea.

Suprug, američku balerinu Dagmar Kessler-Jelinčić, upoznao je u Philadelphiji, bila mu je studentica. Vjenčali su se 1968. u Londonu. S kćeri Kirom živjeli su četvrt stoljeća u Virginiji, u Radfordu. Niz godina bio je profesor baleta na tamošnjem Sveučilištu, na College of Visual & Performing Arts, gdje je dobio status *Faculty Emeritus* i gdje je, u njegovu čast, osnovana školarina *The Frano Jelinčić Memorial Scholarship*. Iz Radforda se preselio potkraj života na istočnu obalu SAD-a, u North Wildwood u New Jerseyu. Ondje mu je pepeo prosut u Atlantski ocean ispred njegove kuće, kada je umro, 14. listopada 2005. godine. ■

ENG Frano Jelinčić was part of the male ensemble of the Ballet of the Croatian National Theatre in Zagreb in the late 1940s, composed of domestic dancers and never equalled since in its excellence. He was born in Tisno on 5 July 1922 but was native to Postira on the island of Brač. From 1956 his activity was focused on Radford University in the State of Virginia in the United States of America where he was a professor of ballet at the College of Visual and Performing Arts. He achieved the status of faculty emeritus and saw the Frano Jelinčić Memorial Scholarship established in his honour. He later moved to the eastern coast of the USA, to North Wildwood in the State of New Jersey. He died on 14 October 2005. His ashes were scattered into the Atlantic Ocean near his home.

19.– 30. srpnja 2021.

program za djecu i mlade 9 – 16 godina

jezične i kreativne radionice
sportske, rekreativne i zabavne aktivnosti
večernji program
iskusni i pouzdani učitelji i voditelji
program se provodi od 1993.
smještaj u dječjem odmaralištu
prijave do popunjenosti
info: www.matis.hr ili lada.kanajet@matishr.hr

Organizator zadržava pravo izmjene datuma i programa, kao i pravo otkazivanja programa, sukladno aktualnoj situaciji s pandemijom koronavirusa u Hrvatskoj i svijetu.

Croatian Heritage Foundation
Little School of Croatian Language and Culture

July 19 – 30, 2021

program for children and teenagers aged from 9 – 16 years

language & creative workshops
sports, recreational and entertainment activities
evening events
experienced and reliable teachers and guides
program has been staged since 1993
accommodation in children`s resort
registration until all places are filled
info: www.matis.hr ili lada.kanajet@matishr.hr

The organiser reserves the right to change the dates and the programme, and the right to cancel the programme entirely, in accordance with coronavirus-related circumstances in Croatia and abroad.

Sveučilište u Zagrebu i Hrvatska matica iseljenika

Sveučilišna škola hrvatskoga jezika i kulture 26. lipnja – 23. srpnja 2021.

program za osobe starije od 17
120 sati jezične nastave
tri jezične razine (početna, srednja, napredna)
male skupine
predavanja o hrvatskoj kulturi i povijesti
raznoliki kulturni program
studijski izleti
diploma Sveučilišne škole, ECTS-bodovi
prijave do 28. svibnja 2021.
info: www.matis.hr ili lada.kanajet@matishr.hr

Organizatori zadržavaju pravo izmjene datuma i programa, kao i pravo otkazivanja programa, sukladno aktualnoj situaciji s pandemijom koronavirusa u Hrvatskoj i svijetu, kao i skladu s mogućnostima provođenja programa nakon potresa u Zagrebu i okolici.

University of Zagreb & Croatian Heritage Foundation

University School of Croatian Language and Culture

June 26 - July 23, 2021

the School admits persons above the age of 17
120 hours of language classes
3 levels x 3 sublevels
small groups
lectures on Croatian culture and history
cultural program
study trips
University School Diploma, ECTS credits
registration May 28, 2021
info: www.matis.hr or lada.kanajet@matishr.hr

The organisers reserve the right to change the dates and the programme, and the right to cancel the programme entirely, in accordance with coronavirus-related circumstances in Croatia and abroad, and the impact of the earthquake that occurred in Zagreb and its environs on the ability to conduct programme activities.

Izazovi političke korektnosti

Sudbina monumentalnih skulptura kipara Ivana Meštrovića, *Kopljanička* i *Strijelca* - znamenitih *Indijanaca* u Chicagu, uznemirila je javnost. Prema skulptorskom dometu i koncepcijskom rješenju vrstan su primjer svjetske spomeničke i konjaničke skulpture.

Aktualnom valu *pročišćavanja* spomeničke prošlosti pridružio se i Chicago projektom kojim je tamošnje gradsko povjerenstvo od 500 spomenika izdvojilo njih 41 kao "potencijalno problematične". Nakon što je čikaška gradonačelnica Lori Lightfoot već uklonila tri spomenika Kristoforu Kolumbu, građanima je na raspravu prije odluke o njihovoj budućnosti ponuđen niz spomenika koji - prema kriterijima povjerenstva - promiču ili slave osobe i događaje vezane uz rasizam, ropstvo, genocid ili netočno prikazuju američke Indijance. Na popisu su se našli i Meštrovićevi *Indijanci* jer, kako kaže autor objašnjenja *Chicago Monuments Projecta (CMP)*, "skulpture su kritizirane zbog svojega romantiziranog i reduktivnog prikazivanja američkih Indijanaca". Drugim riječima, inicijativa *CMP-a* provodi javnu raspravu o nizu spomenika među kojima su i fascinantne skulpture kipara Meštrovića koje su, unatoč pohvalama njihovoj izvedbi, potencijalne žrtve političke (ne)korektnosti, upozoreno je početkom ove godine iz zagrebačkoga Muzejsko-dokumentacijskog centra, središnje informacijske ustanove svih muzeja Republike Hrvatske. Ta vijest izazvala je mnogobrojne polemičke reakcije i komentare u hrvatskoj stručnoj javnosti, koja se time učinkovito uključila u globalne rasprave o toj iznimno prijepornoj temi.

Podsjetimo, narudžba slavnome kiparu Ivanu Meštroviću (Vrpolje, RH, 15. VIII. 1883. – South Bend, SAD, 16. I. 1962.) za spomenik u gradu Chicagu uslijedila je nakon izložbe njegovih radova, održane 1925. godine u The Art Institute of Chicago, a na poticaj ondašnje čikaške kulturne javnosti. Spomenik je financiran novcem Ferguson Funda, utemeljenog prema ostavinskom legatu imućnoga čikaškog trgovca Benjamina Franklina Fergusona od milijun dolara, namijenjenih ukrašavanju Chicaga skulpturama i fontanama, kojim je upravljao The Art Institute of Chicago *Board of Trustees*. Potpisivanju ugovora između kipara Meštrovića i Instituta u veljači 1926. prethodili su višemjesečni dogovori, usuglašavanja i korekcije, vezani uz umjetničku koncepciju, izradu i mjesto na kojemu će spomenik biti postavljen. Spomenik - dvije konjaničke skulpture *Indijanaca*, visoke 6 metara i dugačke 4 metra, Meštrović je izradio i lijevao u Zagrebu tijekom 1926. i 1927. Skulpture su zatim u dijelovima transportirane u SAD i postavljene u Chicagu, na trgu Congress Plaza na zapadnome ulazu u Grant Park, potkraj listopada 1928. Kronologija događaja, od narudžbe do izvedbe i postavljanja spomenika u najvećem gradu Illinois, znakovita je u kontekstu recepcije

Piše: Vesna Kukavica

Meštrovića kao umjetnika u Americi tih godina, kao i u kontekstu društvenoga i kulturnoga značenja koje je izrada spomenika imala za Hrvatsku i raseljeni hrvatski narod, čija milijunska etnička zajednica već pola tisućljeća dijeli sudbinu svih građana triju Amerika, uključujući plemenit suživot s autohtonim stanovništvom diljem Amerike (Sjeverne, Srednje i Južne) - bez ijedne mrlje. Filmska kamera zabilježila je, od svibnja 1926. do listopada 1928., proces stvaranja skulptura i tehnologiju izrade spomenika - dvaju konjanika

u režiji Milana Marjanovića. U umjetničkome smislu skulpture *Indijanaca* uvelike proširuju raspon Meštrovićeva stilskog izričaja, postavši tijekom protekle 93 godine prepoznatljivim simbolom Chicaga. No, otkako su uvršteni na popis spornih djela inicijative *CMP*, budućnost im je neizvjesna. Još nije poznato kada će grad donijeti konačnu odluku o spomenicima. Sudbina remek-djelā znamenitoga kipara Meštrovića *Kopljanička* i *Strijelca* - uznemirila je javnost u domovini i dijaspori. Prema skulptorskom dometu i koncepcijskom rješenju vrstan su primjer svjetske spomeničke i konjaničke skulpture, ocjenjuju povjesničari umjetnosti iz Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, čiji je akademski kipar Meštrović bio redoviti i počasni član, uz članstvo u američkoj Akademiji.

Ministrica kulture i medija dr. sc. Nina Obuljen Koržinek potvrdila je novinarima da je alarmirala, uz vlastite stručne službe, i Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, kao i sve umjetnike koji se bave Meštrovićevim opusom - ravnateljicu Meštrovićeva muzeja u Zagrebu te kolege s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu. Ministrica Obuljen Koržinek ističe da su stručnjaci pripremili vrlo detaljnu elaboraciju s genezom tog spomenika te najavila da će ta elaboracija biti upućena instituciji *CMP* (<https://chicagomonuments.org/>), koja je objavila da ide u preispitivanje pojedinih spomenika u gradu Chicagu. Naglasila je da će naša diplomacija, uključujući već pojačani angažman hrvatskog veleposlanika u SAD-u Pjera Šimunovića, svojim kanalima istaknuti da je inicijativa *Chicago Monuments Projecta* zaista potpuno neprimjerena budući je Meštrovićev spomenik *Indijancima* upravo suprotan onomu što je izneseno u američkoj javnosti. Posrijedi je vrhunsko umjetničko djelo koje nedvojbeno svjedoči o doprinosu Indijanaca povijesti Sjedinjenih Američkih Država. ■

ENG *The Chicago Monuments Project has opened a public discussion concerning a series of monuments, including sculptures by Ivan Meštrović that are—in the face of praise for their execution—the subject of an absurd questioning of their "romanticized and reductive images of American Indians". The news was met with shock and disbelief among the specialist community in Croatia, which has found itself caught up in what is evidently a controversial topic.*

Rijeka koja ne teče

Bosut u
Vinkovcima
u Krnjašu

Sjevernu, mahom ravničarsku Hrvatsku, doživljavamo kao kraj uokviren dvjema rijekama – Dravom i Savom. Takav doživljaj Slavonije, kao hrvatske Mezopotamije, zrcali se i u heraldičkome govoru, jeziku grbova. To je jednostavno prostor između dvije valovite crte. Ipak, ove dvije rijeke nisu jedine odrednice slavonskoga vodenog svijeta. On je puno bogatiji i ima neke iznenađujuće, pomalo ekscentrične oblike. Tim slavonskim, slatkovodnim iznenađenjima pripada i rijeka Bosut.

Tekst: **Marin Knezović**

I me Bosuta dolazi od riječi Basuntius, koja je izvedena od riječi basunt indoeuropskog korijena u riječi bhag – potok. Karakter vode, njezin sastav i pojavi oblici utječu i na ljude koji su se stisnuli uz njezine obale, na njihove običaje, način života, povijest... Svaka je rijeka posebna, no posebnost Bosuta je i u prostoru neobičnosti iznimna. Ako je rijeka voda koja teče, Bosut je voda koja gotovo ne teče. Na prvi pogled on je rijeka varalica, tekućica neprimjetna toka, sustav mutnih jezercica i postojanih močvara. I kao takva ova rijeka je prometno privlačna. I samo malo vode znači da nekoliko tona tereta možete pokrenuti vlastitim rukama. Ako je u antici postojao kanal koji je vezivao Savu i Dunav, Bosut je bio dio toga plovnog puta.

Bosut je možda lijen, spor, ustajao, no on je i zeleno gnijezdo civilizacije.

Kada prvi ratari i stočari iz Male Azije dolaze na naše prostore, svoja naselja grade uz ovu rijeku. Na stotinjak metara visokim uzvisinama, uz plodonosnu vodu, podižu svoje naseobine (oko 6000 godina pr. Kr.) okružene vodenim rukavcima kao dodatnim jamstvom sigurnosti. Ovaj izbor ratara iz mlađega kamenog doba ostao je mjesto ljudskog življenja do danas. Bosut je u srcu Starčevačke kulture koja diljem srednje i jugoistočne Europe širi uzgoj žitarica i goveda, oblika gospodarenja koji obilježava ove krajeve i danas.

Bosut neodoljivo privlači i druge pretpovijesne civilizacije. Kovale one bakar, bronzu ili željezo, oblikovali posude rukom ili na lončarskom kolu; kuće, ostave i grobovi nasjedaju jedni na druge tisućama godina. To su ljudi zemlje, ali i pogleda uperenog u nebo. Nositelji Vučedolske kulture (3000. – 2200. g. pr. Kr.) poznaju zamršen ples zvijezda i sazviježđa, koji je na neki način povezan s klijanjem žita, ubiranjem plodo-

va, izlaskom stoke na pašnjake. O tome svjedoče dvije keramičke posude pronađene u Vinkovcima, vjerojatno jedan od najstarijih europskih kalendara. Služe li raznoliki ukrasi na vučedolskoj keramici samo ispunjavanju praznog prostora ili su zapravo drevno pismo, glas iz prošlosti koji (još) ne možemo razgovjetno čuti?

Ljudima antike Bosut nije samo plodonosna voda, on je božanstvo, Bosut je bog. O čašćenju Bosuta svjedoči i kip rimskoga boga vode Neptuna koji je nekad stajao na njegovim obalama. Područje rijeke Rimljanima je ponajviše hambar pun žita, velika posuda s kruhom. Žito ne znači samo pun trbuh, nego i osobno bogatstvo, zlato i srebro. Panonija je puna nalaza srebrnog posuđa kojima su se služili rimski veleposjednici. Jedan takav raskošni servis nađen je i u Vinkovcima.

Na kraju, područje Bosuta neće rađati samo hranjivim klasjem. Na njegovim obalama rastu i rimski carevi. Dok moć Rima u drugim područjima kopni, rimska civilizacija ovdje je još jaka, puna života. Tako su u četvrtom stoljeću Cibalae (današnji Vinkovci) rodno mjesto dvaju rimskih careva – Valentijana I. (364. – 375.) i njegova brata Valensa (364. – 378.). U bitci kraj Hadrianpola (378.), u blizini današnjega Carigrada, Valens poglav, kako bi svojom pojavom ohrabrio rimsku vojsku, juriša na divlje, okrut-

Spomenik banu J. Šokčeviću s pogledom na Brodsku imovnu općinu u središtu Vinkovaca

Najstariji indoeuropski kalendar Orion

ne pridošlice - barbare, Gote. Strijela ga pogaađa u glavu i njegovim padom počinje nezauzastavljivo propadanje Rimskog Carstva, pa tako i njegova rodnog kraja oko Bosuta.

Kroz izmaglicu bosutskih šuma i močvara pomalaju se pridošlice iz dalekih krajeva. Iz krajeva udaljenih od rijeke tisućama kilometara dolaze Huni, Goti, Gepidi, Langobardi, Avari... To šareno mnoštvo naroda i kultura teško je i nabrojiti. Oni donose miris paleži, mrlje od krvi, unezvijereno blago i robove koji su do jučer bili gordi gospodari. U sebi ipak ne nose samo grubost, oni nisu samo čeljad hrapava od dugog putovanja, podnošenja i nanošenja nasilja. To su ljudi koji osjećaju lijepo i znaju ljepoti dati oblik. O tome svjedoče njihovi metalni uresi, možda najljepši nakit ikad napravljen. Barbarin nije samo čovjek. Junaci seobe naroda su spoj čovjeka i životinje, u prvom redu konja. Tako i kada krenu, uz riječne obale, na vječni počinak u onostrano prate ih i njihovi konji.

Krajem antike i početkom srednjeg vijeka mnogi su prošli bosutskim područjem. Došli su i brzo otišli. Na kraju se uz Bosut pojavio narod koji je ova- mo došao kako bi ostao - Slaveni, Hrvati. Njihova materijalna kultura nije obećavala puno. Unatoč tome imali

su sposobnosti koje su ih izdvajale od gizdavi- jih i ratobornijih pleme- na - ustrajnost i prilagod- livost. Od 6. i 7. st. taj narod obilježava krajeve oko Bosuta sve do danas.

Srednji vijek vjerojatno je bilo sjajno razdoblje za područje oko rijeke. Kažem vjerojatno jer su turska razaranja goto- vo u potpunosti lišila ovo područje nje- gove srednjovjekovne baštine. Moćne romaničke i gotičke zidine, rijetke crkve, koje tu i tamo proviruju kroz vegetaciju, slabašan su spomen na svijet ponosnih vitezova, šutljivih redovnika. Naglo bo- gaćenje građana i kmetova sklonih stal- nom kukanju u 14. i 15. stoljeću ovom su kraju dale moćne feudalne obitelji, no sjaj je bio varljiv i kratak.

Prvo turska haranja, zatim tursko zauzimanje ovog kraja u 16. st. pred- stavljali su nagli, oštar prekid s proš- lošću. Otomanska civilizacija, premda utemeljena na ratu, civilizacija je grada, kupališta, vjerskih škola i vode na sva- kom koraku. U početku je puno obeća- vala i kraju uz Bosut, no postupno uru- šavanje turskog carstva od kraja 16. st. povuklo je ljude umjesto prema urba- noj kulturi, prema šumi i močvari. To je područje utočišta od nasilja, ono u ko- jem pravila nisu stroga, prostor slobod-

de. Uz poznati hrast tu sada još bolje uspijeva hajduk, malo ratnik, malo lo- pov, pomalo osloboditelj i pomalo na- silnik. U različitim oblicima hajduk će tu opstati sve do kraja 1. svjetskog rata.

Krajem 17. i početkom 18. st. uz Bo- sut se učvršćuje vlast Habsburgovaca. To je sila reda i poretka koja ove vri- jednosti nastoji nametnuti kako ljudi- ma tako i rijeci i prirodi oko nje. I to uz polovičan uspjeh. Tako je podijeljen i karakter ljudi uz rijeku. Oni su i seljaci i vojnici, ljudi koji prate i ritam prirode i vojničkog drila. Isto tako, to je i dru- štvo narodnosnog, vjerskog i kulturnog šarenila koje je ovaj kraj činilo napred- nijim, plodnijim više i od vode same.

Taj svijet koji je istodobno raznolik i čvrsto ustrojen, uz ovu neobičnu rijeku, tijekom prve polovice 20. st. vene. Nje- ga nastoji zamijeniti svijet čeličnih ma- šina i brzog prometa samo kako bi i on posustao krajem tog stoljeća. Za Domo- vinskog rata Bosut je i zaštita od nepri- jateljskog prodora, kao i područje kojim agresor prodire. Njegove šume i močva- re pune su bukom eksplozija, štropotom vojne mehanizacije, ljudskom patnjom i krvlju. Činilo se kako je mirna priroda Bosuta zauvijek narušena. Kada je rat- ni vjor protutnjao, priroda se ponov- no pokazala premoćnom. Hoće li tako ostati i u dvadeset i prvom stoljeću? ■

ENG Every river is special, but the Bosut River stands out in its surroundings. Rivers are flowing waterways, but the Bosut River hardly flows at all. It is an enigmatic river, with a hardly discernible flow; a system of cloudy small lakes and permanent wetlands. As such it is attractive as a transport waterway. Just a little water means that tonnes of cargo can be moved with the nudge of a hand. When the first farmers and cattle breeders from Asia Minor came to these parts, they raised their settlements along this river. They erected their settlements (about 6000 BCE) on elevations rising up to a hundred metres above and along these fertile waters. In the fourth century Cibale (present day Vinkovci) was the birthplace of two Roman emperors, Valentinian I (364-375) and his brother Valens (364-378). The medieval period was likely wonderful around this river: in the fourteenth and fifteenth centuries, with the rapid enrichment of townspeople and its serfs, prone to grumbling, it produced powerful feudal families; but the good times were fickle and short. The first Ottoman incursions and then conquest of the area in the sixteenth century were an abrupt break with the past. By the late seventeenth and early eighteenth centuries power had shifted again, now to the hands of the Habsburg monarchy. During the Homeland War for independence the Bosut River offered protection against enemy penetration.

U Cerni Biđ utječe u Bosut

foto: Miroslav Viliček

HMI i Centar za kulturu Orašje osmislili su filmsku radionicu u kojoj sudjeluju Hrvati iz domovine, BiH i iseljenništva te predstavnici hrvatskih manjina

Hrvatska matica iseljenika i Centar za kulturu Orašje, na tragu tradicionalnog okupljanja filmaša i ljubitelja filmske umjetnosti na tamošnjem festivalu, i njegovom bogatom programu, osmislili su filmsku radionicu u kojoj sudjeluju Hrvati iz domovine, BiH i iseljenništva te predstavnici hrvatskih manjina. Uz stručno vodstvo akademskog redatelja Ivana Mokrovića, radionica će se održati od 26. kolovoza do 1. rujna 2021.

Filmska radionica započinje prije otvaranja 26. Dana hrvatskog filma "Ivo Gregurević" u Orašju, a zadnjega dana će se u sklopu festivala prikazati i film sudionika. Cilj radionice je mlade buduće filmaše upoznati s procesom stvaranja filma, montaže, produkcije i distribucije. Filmska radionica novi projekt HMI-ja kojim pokazuje da i u doba koje nam nosi nove izazove programi idu dalje. (N.A.)

Prošlogodišnja predivna premijera pokazala je koliko mladi imaju talenta, samo im treba stvoriti okvir za rad i njihovu kreativnost. Taj okvir i ovom radionicom stvara Hrvatska matica iseljenika, istinski "prijatelj" filmskoga festivala u Orašju uz kojega je svojom značajnom potporom od samoga početka i naravno profesionalni i prijateljski domaćini i suorganizator radionice, Centar za kulturu Orašje. Očekujemo zaljubljenike u filmsku umjetnost, mlade koji se žele uputiti na daljnje školovanje vezano uz filmsku umjetnost i one koji svoje znanje žele obogatiti, da nam se i ove godine pridruže u "maloj Puli".

Radionica je besplatna i za sve Informacije i prijave javite se voditeljici projekta Nives Antoljak
nives@matiss.hr mob. 0992330654

Eco Heritage

Task Force 2021.

Pozivamo vas na Eco Heritage Task Force. Volonterski ekološko-obnoviteljski program Hrvatske matice iseljenika koji više od dvadeset godina okuplja mladež hrvatskog podrijetla trebao bi se održati u 2021. godini u Istri. Naši ovogodišnji domaćini su Općina Ližnjan i Turistička zajednica Općine Ližnjan, a sam program održao bi se u sklopu projekta ECO Ližnjan u srpnju 2021. Polaznici programa sudjelovat će u ekoakciji u priobalju Šišana i Ližnjana, a za odlazak na radni zadatak koristiti bicikle te i na taj način pridonijeti zaštiti i očuvanju obale i priobalja. Uz to, za sudionike će biti organizirane raznovrsne radionice i dodatne aktivnosti uz koje će bolje upoznati prirodnu i kulturnu baštinu te ribolovnu tradiciju ovoga područja - radionica hrvatskoga jezika i kulture, medijska radionica, ekološke radionice, izrada suvenira, predavanja, zajednička druženja i izleti po Istri.

Sve obavijesti i novosti o programu bit će dostupne i na internetskim stranicama te društvenim mrežama HMI-ja.

Program će se održati u skladu s epidemiološkim mjerama, a u slučaju nepovoljnih zdravstvenih okolnosti organizatori zadržavaju pravo da se program odgodi/otkaže.

Više informacija o samom projektu i uvjetima prijave možete dobiti slanjem upita na e-adresu: barbara.bursic@pu.matis.hr

Svjedok bogate povijesti

Bosut je jedna od najzanimljivijih rijeka u Hrvatskoj. Pad mu je neznatan, gotovo je jednaka nadmorska visina od izvora do ušća pa se čini kao da stoji. U šali se zna često čuti kako prije podne teče u jednom smjeru, a popodne u drugom, tj. teče na onu stranu na koju vjetar puše.

Tekst i foto: **Silvio Jergović**

Mirnog je toka i pogodan za plovību manjih brodica. Većim dijelom toka usporedan je sa Savom. Pluvijalnoga (kišnoga) je režima. Ljeti mu je vodostaj nizak pa se voda zadržava branom pokraj Vinkovaca. Porječje je ispresijecano umjetnim kanalima kojima se odvodnjava prostrano područje kojim protječe. Glavni pritoci su rijeke Biđ, Berava, Spačva i Studva.

U povijesti Bosut je bio lijevi odlivni vodotok Save između Štitara i Županje koji je plavio slavonske i srijemske poljoprivredne i šumske površine. Rimljani su ga nazivali Asser Savus, a Turci Bosut (baš = prazan i sut = voda). Staro ušće s vremenom se zasulo, ali je voda probi-

la novi put stotinjak metara niže. Tamo je izgrađena i ustava.

Istjecanje Bosuta iz Save zapriječeno je gradnjom nasipa u vrijeme Vojne granice (1773. – 1780.). Od 1932. godine zatvoren je Bosut pokraj Štitara i napravljen sustav snažnih crpki koje u određenim trenucima niskog vodostaja pretaču vodu iz Save u Bosut. Zbog iznimno niskog vodostaja pokraj Vinkovaca izgrađena je 1936. godine brana pa se vodostaj u gornjem toku povisio na više od 1 m, ali je nizvodno postao niži. Zbog toga je izgrađena nova brana pokraj naselja Trbušanaci istočno od Vinkovaca pa se vodostaj ujednačio. U novije vrijeme napravljena je nova, moderna preljevna stanica s automatskim sustavom pokraj mjesta Sikirevci, s ciljem održavanja nivoa Bosuta uvijek istim. Bosut u svojem toku nema zagađivača pa je zbog toga

bogat ribom poput soma, šarana, štuke, linjaka, deverike, zlatnog i srebrnog karsa (babuške), amura, smuđa, crvenperke i ostale sitnije bijele ribe te je poznato ribolovno područje za sportski ribolov.

VINKOVCI - VRATA HRVATSKE

Vinkovci su grad smješten na obali Bosuta s kontinuitetom od skoro 9000 godina. To znači da se ispod središta grada mogu pronaći svi arheološki slojevi,

Jezero Virovi

Tematski park u Spačvanskom bazenu

na i korektivna posuda kalendara za prijestupne godine. U rimskom razdoblju Vinkovci su značajna utvrda pod nazivom Cibalae, koja je imala sve urbane elemente poput javnog kupališta (terme), kanalizacije, svog novca.

U Cibalama su se rodila i dva biskupa mučenika, današnja sveca - Euzebij i Polion. U nedavnim početnim arheološkim istraživanjima na predjelu Kamenica u prigradskom naselju Mala Bosna pronađen je temelj crkve za koju se pretpostavlja da je mjesto pogibije ovih dvaju svetaca. Ako se to uspije daljnjim istraživanjima dokazati, to će biti još jedan veliki povijesni kuriozitet. Prilikom arheoloških radova u središtu grada 23. ožujka 2012. godine pronađena je jedna ostava bogato ukrašenoga rimskog posuđa iz 4. st. u kojoj je bila, do sada,

Bosut je postao prirodnim kolektorom za odvodnjavanje suvišnih voda s većih područja pa se zbog toga korito zamuljava. Do 1991. godine taj mulj se redovito vadio iz korita Bosuta te se zbog velike hranjivosti i kvalitete posipao po obližnjim poljoprivrednim površinama.

što dokazuje kontinuitet življenja na tom prostoru. Jedan od najvažnijih arheoloških nalaza je pronalazak jedne vrlo zanimljive posude iz doba Vučedolske kulture u središtu grada na mjestu današnjeg hotela Slavonija. Riječ je o najstarijem indoeuropskom kalendaru tzv. Orionu. Na toj posudi prikazano je zvijezde Orionu u sva četiri godišnja doba, što predstavlja jedan od najstarijih kalendara. Pretpostavlja se kako se u to doba na ovom području čovjek bavio ratarstvom i trebao je znati kada i u koje vrijeme mora obaviti neku poljoprivrednu aktivnost. Promatrao je nebo i uočio da se zvijezde Orionu mijenja s promjenom godišnjih doba. To zapažanje prenio je simbolima na posudu. Koliko je bila razvijena svijest ljudi u to doba govori i činjenica da je napravljeno

Vinkovci

Najpoznatija europska šuma hrasta lužnjaka

Nakon ukidanja Vojne granice krenula je industrijalizacija i razvilo se šumarstvo jer je blizu Vinkovaca bio veliki kompleks hrastovih šuma pod nazivom Spačva. Sjedište gospodarenja šumama bilo je u Vinkovcima, a zvalo se Brodska imovna općina. U to vrijeme krčile su se šume i kvalitetna hrastovina izvozila se u mnogobrojne europske zemlje. Spačva je najpoznatija šuma hrasta lužnjaka u Europi, a proteže se na više od 20.000 ha površine. Šume spačvanskog bazena razvile su se najvećim dijelom u poplavnom području rijeke Save i njezinih pritoka Bosuta, Spačve i Studve. U ovim šumama razvijene su šumske zajednice šuma hrasta lužnjaka i običnoga graba. Treba naglasiti kako je gospodarenje ovim šumama potrajno, tj. ne smije se sjeći više od prirasta. Također se ne smije sjeći više nego što naraste nova šuma, a površina pod šumama mora uvijek biti ista. U šumama Hrvatske je prirodna obnova, što znači da se u određeno vrijeme radi naplodni sijek s najzrelijim i najkvalitetnijim stablima s kojih padne sjeme te kada krene mlada šuma, onda se radi dovršni sijek. Zbog toga su u Hrvatskoj šume na vrlo visokom ekološkom stupnju, za što je tvrtka Hrvatske šume dobila najznačajnije svjetske certifikate. Uz gospodarske funkcije, u posljednje vrijeme ove šume imaju sve izraženiju i edukativno-rekreativno-turističku funkciju. Grad Otok, u sklopu projekta *Vrata spačvanskog bazena na Virovima*, napravio je Bioekološko-edukacijski centar "Virovi", nazvan po jezeru Virovi koji se nalazi u središnjem dijelu spačvanske šume. Riječ je o projektu koji se provodi na području zaštićenoga krajolika Virovi u srcu spačvanskoga bazena i posebnoga šumskog rezervata Lože, što mu daje dodatnu ljepotu i atraktivnost. Krajnji je cilj projekta, uza zaštitu i očuvanje prirodnih vrijednosti, obogatiti turističku ponudu Otoka i uključiti obiteljska poljoprivredna gospodarstva u turističku ponudu kontinentalne Hrvatske. Ovaj centar službeno se otvara 1. svibnja 2021. godine.

najveća količina pronađenoga srebrnog posuđa. Ostava se sastoji od 46 predmeta kao što su pladnjevi, zdjele, tanjuri, čaše, vrčevi i žlice, ukupne mase oko 36 kg, od kojih su neki ukrašeni tehnikama pozlate i niella. Prema prvim procjenama neki predmeti, a možda i svi iz te stilske homogene ostave, izrađeni su u Akvileji, a majstor koji je svoj autorski potpis urezao na jednom od predmeta zvao se Antoninus. To ovaj nalaz u Vinkovcima čini jedinstvenim jer se u vrijeme Rimskog Carstva majstori koji su izrađivali i ukrašavali srebrno posuđe u pravilu nisu potpisivali na svoja djela, nego su u njih ponekad jedino urezivali imena naručitelja.

Grad je i najveće željezničko čvorište u Europi. Prije Domovinskog rata svakih nekoliko minuta je prolazio jedan vlak. U Vinkovcima nije bilo obitelji kojoj netko nije radio na željeznici. Vinkovci su na daleko poznati po državnoj smotri folklora "Vinkovačke jeseni" koja se održava od 1966. godine. Vinkovci su jako stradali i u vrijeme Domovinskog rata. Slogan *Vinkovci - vrata Hrvatske*, koji je osmislio član tadašnjega kriznog štaba Vinkovci, Ante Miljak, doslovno su oslikavali poziciju ovoga grada koji je bio na samoj crti bojišnice jer su sva mje-

U vrijeme Vojne granice Vinkovci su bili sjedište i 7. brodske pukovnije koja je čuvala granicu od prodora Turaka iz Bosne. Dio poznate tradicijske nošnje, tzv. špenzla, potječe iz doba Vojne granice. Svi stanovnici toga područja bili su obvezni služiti u vojsci čuvajući granicu na Savi. Da bi se prepoznalo iz kojega mjesta dolazi vojnik, svako mjesto imalo je vunenu vestu s jedinstvenim šarama. Ta vesta izrađivana je štrikanjem na stroju i postupkom valjanja sabila bi se na željenu gustoću tako da je bila vrlo topla i vodonepropusna.

sta do Lipovca i Tovarnika bila privremeno okupirana. Vinkovačka bolnica je bila jedina bolnica koja je u Domovinskom ratu bila na crti bojišnice i koja je pretrpjela mnogobrojna teška oštećenja. Ovo je posebnost ratne medicine koja je malo poznata u javnosti, kao i činjenica da je vinkovačka bolnica treća po starosti u Hrvatskoj. Djeluje više

od 180 godina u kontinuitetu, 24 sata, 365 dana. Vinkovci su rodni grad mnogobrojnih osoba koje su obilježile hrvatsku povijest. Potrebno je istaknuti i poznatoga sveučilišnog profesora Julija Domca, ljekarnika i kemičara, utemeljitelja hrvatske farmacije po kojemu najznačajnija nagrada iz tog područja nosi ime. ■

ENG *The Bosut is a meandering and slow river suitable for navigation by small boats. Most of its length runs parallel to the Sava River. It is a pluvial river, with low water levels in the summer held back near Vinkovci by a dam. Its basin is intersected by artificial canals used to irrigate the broad area it flows through. Its chief tributaries are the Biđ, Berava, Spačva and Studva streams. There are no major sources of pollution along its course and it is thus rich in fish. The largest city on its banks is Vinkovci, a city with almost 9000 years of continuous history.*

Jezični podsjetnik

Bosut kao književno nadahnuće Miroslava Mađera

Ljubitelji pak hrvatske književnosti misao upućuje prema rodnim kućama Josipa te posebice Ivana Kozarca. Oba su književnika rođena i odrasla uz Bosut, motreći lagano protjecanje vode i žalosne vrbe koje se nad njom svijaju.

Razmišljanje o Vinkovcima nezastavno vodi prema obalama Bosuta. O svemu je tome nerijetko razmišljao i književnik Miroslav Slavko Mađer, rođen 1929., nepuna tri desetljeća nakon smrti Josipa 1906. i Ivana 1910. (prerano). Za razliku od dvojice Kozaraca, Mađer nije bio rodom iz Vinkovaca nego iz Hrtkovaca u istočnom dijelu Srijema. Ali, u Vinkovcima se školovao, a nakon studija u Zagrebu nekoliko je godina živio i radio u tom gradu na Bosutu. Vinkovačke su godine ostavile velikoga traga u njegovu književnom stvaralaštvu, posebice u njegovim lirskim feljtonima sabranima u knjizi *Asser Savus; feljtoni od mladosti* (1978.). Naslov svoje knjige objašnjava u feljtonu "Panonska lađa". Ističe da je zapravo riječ o latinskom imenu rijeke Bosut: "Eto, ti na primjer, kažeš da voliš Bosut, sjećaš se kad si po tom Bosutu lovio kedere kao klinac, prevrtao ribarske čamce i pračkom bušio lopoče, a nisi se nikad zapitao, kako li se u rimsko doba zvala ta mutava rječica? Da, zvala se Asser Savus, i tom su rječicom plovili brodovi, da, da, brodovi, moj druže, a danas jedva 'hodaju' čamci od drezge i šaša." Svoj doživljaj Bosuta kao usporene vode produbljuje u feljtonu "Otputovati otputovati" u kojem je Bosut "pospana i lijena rječica" kojom se širi "zeleni mulj". Ta pospanost i usporenost Bosuta kao simbola pospanosti i usporenosti sredine u kojoj je živio budi u njemu želju za odlaskom. Zato je svoj feljton i naslovio "Otputovati otputovati". Svoj sjetni doživljaj Bosuta nadopunjuje feljtonom "Nadobudnici" u kojem opisuje "sivo bosutsko jutro". Razmišljanja o rijeci neminovno ga vode Josipu i Ivanu Kozarcu koji su u središtu pozor-

Piše: Sanja Vulić

nosti njegova feljtona "Obala žaba": "Pogled na rodnu kuću književnika koji je i danas klasika i općepriznata vrijednost ovog naroda i njegove kulturne povijesti, pogled na dvije spomen-ploče, na dva Kozarca, na dva ratara, pisara i šumarnika pera. Ivo koji je bio 'lijep kao snaša, a bolestan kao Slavonija', Josip šumarnik i pisac. Pogled na rodnu kuću nije isto što i pogled na djelo, ali tko može reći da djelo nije u uskoj vezi s tim malim zdanjima, gdje su se seljaci grada rađali da bi jednog dana postali i pisci." Dalje nastavlja: "Kuća pisca na obali male rijeke! Što je to? Trag vremena, romantika sudbine, biografski san... (..) Ne znamo da li je to kuća u kojoj su se rodili Đuke Begovići ili Lešići, ali znamo da je ovdje sve počelo." Mađer je pod snažnim dojmom pospane rijeke. Osjeća je kao živo biće koje svojim ritmom protjecanja utječe na duh mjesta i ljudi, i to od davnina: "Asser Savus stoljećima ulazi u ljude, više u njih nego u Savu. Protiče ljudima više nego vlastitim koritom, njegove ribe, šaš i drezge spavaju u dušama krnjaških stanovnika, u svima onima koji se drže za njegove obale. Mrtav hod rijeke mrtav je hod vremena i hod ljudi koji su ovaj svijet zabili u mulj, razastrli ga drezgom i šašom, utopili u tišinama nepomična snena trajanja."

Zanimljivo je kako je u hrvatskoj književnoj historiografiji (uključujući i književnu kritiku) vrlo malo osvrta na ove Mađerove feljtone o Bosutu i njegovu utjecaju na život ljudi, pa i na mentalitet grada kroz koji protječe. Na njih se je opširnije osvrnula samo Vlasta Markasović. A riječ je o zanimljivu prožimanju rijeke i ljudi. Ovaj tematski broj *Mati-ce*, posvećen Bosutu, dobra je prigoda da se prisjetimo Mađerova djela. ■

Skladatelj hrvatske himne

Glazbeni amater Josip Runjanin naučio je glazbene osnove od kapelnika vojne muzike u Glini Josipa Wendla. U Glini se družio s ilirskim domoljubima koji su održavali književne skupove i čitali radove ilirskih pisaca. Ondje je prvi put vidio pjesmu *Horvatska domovina* Antuna Mihanovića.

Tekst: **Davor Schopf**

Austrijski časnik Josip (Josif) Runjanin rođen je u Vinkovcima 8. prosinca 1821. godine. Kršten je u pravoslavnoj crkvi silaska Duha svetoga. Školu je pohađao u Vinkovcima i Srijemskim Karlovcima, a onda se odlučio za vojničko zvanje. Godine 1847. služio je kao kadet u 10. banskoj graničarskoj pješačkoj pukovniji u Glini pod zapovjedništvom Josipa Jelačića. Između 1848. i 1866. sudjelovao je u četiri ratna pohoda u Italiji. Bio je i zastupnik u Hrvatskome saboru, a dogurao je do čina potpukovnika. Nakon umirovljenja živio je u Novome Sadu gdje je umro 2. veljače 1878. godine.

Runjanina je kao autora hrvatske himne naveo Franjo Kuhač (1934. - 1911.), niz desetljeća neprijeporni autoritet hrvatske muzikologije. Poslije njegova života, a i u novije vrijeme, nekoliko puta pokušalo se osporiti da je Runjanin *ishitrio* (skladao) *Lijepu našu*. Budući da se pouzdano ne zna razina njegova glazbenog znanja i koje je instrumente svirao, sumnjalo se da je uopće mogao nešto skladati. Nesporno je da je on *ishitrio* samo melodijsku liniju, ali se osporavala njezina izvornost i špekuliralo kako ona potječe iz Donizettijeve opere *Lucia di Lammermoor*. Kada se poslušati ta melodija, pretpostavka se čini besmislenom.

Prvu harmonizaciju načinio je Josip Wendl za muški kvartet i pukovnijsku glazbu, ali eventualni Runjaninov autograf niti pretpostavljene Wendlove note nisu se sačuvali; arhiv glinskoga garnizona je izgubljen. Prvi sačuvani zapis popijevke potječe iz 1861. od Vatroslava Lichteneggera. Sve što se

tiče nastanka himne u Glini, u kući poznatoga glinskog trgovca Petra Peleša, po čijem je klaviru Runjanin navodno prebirao 1846. godine i ondje je prvi put izveo, potječe od sjećanja rodbine i prijatelja, što se dalje opet prenosilo usmenom predajom.

Dvojbe oko autorstva Josipa Runjanina i povijesti hrvatske himne potaknule su nekoliko ozbiljnih znanstvenih istraživanja. Nema dokaza da Runjanin ne bi bio stvarni skladatelj himne niti su nađeni dokazi koji bi potkrijepili ostale pretpostavke. U svemu su prste imali politika i međunacionalne trzavice. No, znanstveno je, barem za sada, ostao *status quo*. Na žalost, kontroverzije i politikanstvo uspjeli su nekoliko puta spriječiti postavljanje Runjaninove biste Roberta Frangeša Mihanovića u Zagrebu, izrađene još 1927. godine.

Runjaninova bista Roberta Frangeša Mihanovića konačno je 1996. postavljena u Glini, a uz nju i spomenik hrvatskoj himni Zore Salopek-Baletić. Otkupljena je kuća trgovca Petra Peleša za buduću Muzej hrvatske himne, a sačuvan je i njegov klavir.

Zanimljivo je da za njihova života, a i kasnije, ni Mihanovićeva pjesma ni Runjaninova popijevka nisu bile posebice poznate. Tek od 1891. *Lijepa naša* postaje prihvaćena kao narodna himna. Kao državna himna ozakonjena je 1972. prvim amandmanom na Ustav Socijalističke Republike Hrvatske. Članak 11. današnjeg Ustava RH propisuje: "Himna je Republike Hrvatske *Lijepa naša domovino*" ne navodeći autore, smatrajući je javnim dobrom i podrazumijevajući autorstvo stihova Antuna Mihanovića, glazbe Josipa Runjanina i harmonizacije Jakova Gotovca. U posljednje vrijeme sve se češće skreće od Gotovčeve harmonizacije u raznim, najčešće solističkim vokalnim *jazz* verzijama ili u onoj osebujnoj verziji u izvedbi Josipe Lisac na inauguraciji predsjednika RH Zorana Milanovića. ■

ENG Josip (Josif) Runjanin, an officer with the Austrian imperial army and the composer of the melody for the Croatian national anthem, was born in Vinkovci on 8 December 1821. In 1847 he served as a cadet in an infantry frontier zone regiment stationed in Glini under the command of Josip Jelačić. He took part in four military campaigns in Italy from 1848 to 1866. He achieved the rank of lieutenant colonel and was later a delegate to Croatian Parliament. He spent his retirement in Novi Sad, where he died on 2 February 1878. There have been multiple attempts since his death to dispute his authorship of the music he composed in 1846 for the verses written by Antun Mihanović. Runjanin's melody and Mihanović's verses were not very well known until 1891 when *Lijepa naša* ("Our Beautiful Homeland") was popularly adopted as a national anthem. It was not until 1972, however, that the song was officially adopted as the anthem under the first amendment to the Constitution of the Socialist Republic of Croatia.

Tri stanovnika bosutskog bazena

Rijeka Bosut svojevrsna je prirodna pojava pa je zovu još i rijekom bez izvora. Dugačka je 186 km i najduža je lijeva pritoka Save. Teče koritom koje je nekad izdubio jedan od savskih rukavaca.

Živorodna gušterica

Tekst: Nika Jakab

ŽIVORODNA GUŠTERICA (ZOOTOCA VIVIPARA)

Živorodna gušterica je mali gušter koji nastanjuje veći dio Europe i Azije. Ona je gmaz koji ima izrazito širok spektar vrsta staništa, od morskih obala do visokoga gorja. Prosječna dužina tijela je do 200 milimetara, a karakteristična boja je tamnosmeđa, međutim može biti i siva ili zelenkasta. Također, pronađeni su i primjerci potpuno crnih živorodnih gušterica koje su tu boju stekle zbog pretjerane sinteze hormona melanina koji se nalazi u stanicama u koži. Mužjake i ženke može se razlikovati prema boji donjeg dijela tijela te to obojenje postaje izraženije tijekom sezone parenja. Mužjaci imaju žutu boju donjeg dijela tijela s crnim točkama, a

ženke bljeđu boju koja varira od bjelkaste, sive do blijedonarančaste ili žućkaste te je u manjoj mjeri prekrivena crnim točkama. U mužjaka postoji razlika u boji između trbuha i donjeg dijela glave dok u ženki ta razlika nije izražena. Mladunci su tamnije obojeni u odnosu na odrasle jedinke. Živorodnu

guštericu prvi put je opisao Joseph Franz Freiherr von Jacquin na temelju njezina načina razmnožavanja, odnosno činjenice da rađa žive mladunce (viviparnost). Naime, kao dječak je otišao na botaničku ekskurziju sa svojim ocem poznatim botaničarem do planine Schneeberg u blizini Beča te je tamo uhvatio ženku njemu nepoznatoga guštera. Nakon par dana primijetio je da je ženka dobila šest mladunaca, međutim nije pronašao ljuske jaja. Zbog tog razloga dao joj je ime *Lacerta vivipara*, što u doslovnom prijevodu latinskog znači živorodna gušterica. Iako je ovaj događaj zabilježen 1778., prvi opisi pojavljuju se tek devet godina kasnije kada ih je na latinskom objavio časopis pod nazivom *Annales Helveticae*. Živorodna gušterica nije ugrožena vrsta guštera. Štoviše, na svjetskoj razini ona je kategorizirana u najmanje zabrinjavajuće svojte. Smatra se da je razlog

za to upravo njezin široki areal rasprostranjenosti i različiti tipovi staništa. U Hrvatskoj je također zabilježena i podvrsta *Zootoca vivipara pannonica*, koja se na svjetskoj razini nalazi u kategoriji osjetljive svojte, a u Hrvatskoj ugrožene. U Hrvatskoj su populacije živorodne gušterice zabilježene na sjeverozapadnome kontinentalnom području i području Gorskog kotara, a pronađena je i u šumskom kompleksu Spačvanskog bazena.

ORAO ŠTEKAVAC (HALIAEETUS ALBICILLA)

Orao štekavac je najveća europska ptica grabljivica. Rasprostranjen je u sjevernoj i središnjoj Europi, Rusiji, Kini, Mongoliji i Bliskom istoku. Populacije orla štekavca u Hrvatskoj se mogu primijetiti uz velike rijeke i poplavna područja nizinske Hrvatske, u parkovima prirode Kopački rit i Lonjsko polje te uz veće ribnjake. Populacije koje su nastanjivale mediteranski dio Hrvatske izumrle su tijekom 20. stoljeća. On je velika ptica duljine tijela 66 do 94 cm i repa od 20 do 32 cm. Raspon krila je od 1,80 do čak 2,50 m. Ženke su u pravilu veće od mužjaka. Boja perja je pretežno u nijansama smeđe boje, međutim perje glave i vrata je bijelo. Mlađe jedinke orla štekavca smeđe su boje, a boja perja postaje svjetlija sa starošću. Ta promjena boje perja uključuje i repno perje koje je u ptica smeđe boje, a u odraslih orlova bijele. Prosječni životni vijek ove ptice je oko 11 godina, ali u prirodi mogu doživjeti čak 32 godine. U zatočeništvu je njihov životni vijek duži, ali rijetko imaju potomstvo. Unatoč dugome životnom vijeku, godišnji natalitet ove ptice vrlo je nizak. Spolnu zrelost dostižu s oko pet godina. U tom razdoblju odabiru svog partnera, s kojim će ostati cijeli život, te pronalaze teritorij na kojem će napraviti svoje gnijezdo. Na svakom teritoriju mogu se pronaći dva do tri gnijezda izgrađena na velikim i starim (zbog težine gnijezda) stablima crnih i bijelih topola, bijelih vrba ili hrasta lužnjaka. Jedno gnijezdo može biti visine do tri metra i mase od nekoliko stotina kilograma. Ženka u gnijezdo polaže jedno do tri jaja, a za mlade se brinu oba roditelja.

Prehrana orla štekavca u prirodi se sastoji od različitih riba, sisavaca i ptica, a u zatočeništvu od štakora, pilića i svježeg mesa. Dnevne potrebe za hranom kreću se od 500 do 600 g, a velik broj krade hranu od ostalih životinja pronalazeći ostatke. U potrazi za hranom, orao štekavac leti nisko i polako. Kada uoči plijen, obrušit će se velikom brzinom i čvrsto ga zgrabiti svojim snažnim pandžama. Kritično razdoblje za ove ptice bilo je tijekom 1970-ih godina. Tada je broj populacije bio na najnižoj razini zbog upotrebe pesticida. S obzirom na to da je orao štekavac vršni predator, u njegovim tkivima može doći do nagomilavanja teških metala pa to izrazito smanjuje uspješnost razmnožavanja. Iako su se populacije počele povećavati tijekom 1980-ih i taj porast se nastavio sve do danas, današnja ukupna populacija orla štekavca na području Hrvatske je oko 140 do 150 parova zbog čega je uvršten u Crvenu knjigu ugroženih ptica Hrvatske sa statusom ugrožene svojte. Neki od načina ugrožavanja populacija orla štekavca su intenzivno gospodarenje poplavnim šumama zbog čega dolazi do nestanka pogodnih stabala za gniježđenje te gradnja šumskih cesta, što dovodi do uznemiravanja gnijezdećih parova. Hrvatska populacija orla štekavca izložena je ugrožavanju zbog regulacija rijeka Save i Drave i projekata intenzivnog navodnjavanja.

ŠTUKA (ESOX LUCIUS)

Štuka je najveća grabežljiva riba slatkih rijeka i jezera. Ima je u gotovo svim vrstama voda, ali najviše voli spore tekućice bogate vodenom vegetacijom.

Orao štekavac

U Bosutu i pritokama štuki pogoduje obilje sitne bijele ribe te mirni i zelenilom obrasli tok rijeke. Tu se štuka skriva i obilno hrani. Najzanimljivija je riba bosutskog bazena.

Njezino tijelo je vretenasto, a glava široka i spljoštena te ima oblik pačjeg kljuna. U čeljusti se nalazi oko 700 zuba usmjerenih prema nazad kojima grabi svoj plijen. Tijelo je hidrodinamično što joj omogućuje ubrzanje od 11 m/s pri čemu joj još dodatno pomaže leđna peraja smještena na stražnjem dijelu tijela. Međutim, smatra se da štuke mogu narasti i imati čak i više od 50 kg težine. Osim velikog broja zubi i specifičnog oblika tijela, u lovu na plijen pomaže joj oštar vid i široko vidno polje. Njezin plijen čine ribe, gujavice, žabe, miševi, pa čak i manje ptice. Osim toga,

štuka je kanibal pa ponekad napadne i štuku svoje veličine. Također, zabilježeno je da su u njezinu želucu pronađene i zmije, a napala je i nogu čovjeka te njušku krave. One uglavnom žive samostalno i vrlo su teritorijalne životinje te osim što brane svoj teritorij od ostalih štuka, brane ga i od drugih vrsta životinja. Najaktivnije su u jesen po danu, ljeti su aktivne rano ujutro i predvečer, a zimi svejedno ponekad love iako im se smanjuje metabolizam. U proljeće, kada temperatura vode dosegne između 7 i 10°C, ženka polaže oko 20 000 jaja koja zatim mužjak oplođuje. Jaja, nakon oplodnje, sazriju za 10 dana i stoje pričvršćena za podlogu. Nakon dodatnih 10 dana, mladunci se počinju odvajati i samostalno plivati loveći plankton i ličinke kukaca. ■

Štuka

ENG The viviparous lizard is a small lizard that gives birth to live young rather than laying eggs. Its habitat covers most of Europe and Asia. In Croatia we have the subspecies *Zootoca vivipara panonica* which is listed globally as a vulnerable and in Croatia as an endangered taxon. In Croatia populations of the viviparous lizard have been observed in the northwest interior and the Gorski Kotar region and it has been found in the Spačva basin forest complex. It was first described in 1778.

The white-tailed eagle is Europe's largest bird of prey. Its habitat covers northern and central Europe, Russia, China, Mongolia and the Middle East. In Croatia we find white-tailed eagle populations along the large rivers and floodplains of lowland Croatia. The populations living in coastal Croatia died out in the twentieth century. While the population has seen growth since the 1980s, the current white-tailed eagle population in Croatia numbers some 140 to 150 pairs, and it is listed in the Red Book of endangered birds in Croatia as an endangered taxon.

The northern pike is the largest predatory fish in our freshwater rivers and lakes. It lives in almost all types of waters, but is preferential to slow-flowing streams rich in aquatic vegetation. In the Bosut River and its tributaries the northern pike is favoured by the abundance of small fish, slow moving water and dense vegetation. Here the northern pike lies in wait for an abundance of prey. It is the most interesting fish of the Bosut River basin.

Mirna vodena livada

Lopoč - *Nymphaea alba*

Bosut je rijeka nizinskog karaktera koja sa svojim pritokama Beravom, Biđom i Spačvom stvara specifičan krajolik Bosutske nizine i njezinih poplavnih šuma. Ova rijeka s pritokama donosi vodu koja omogućuje rast i održanje poplavnih šuma hrasta lužnjaka i ostalih vrsta biljaka i životinja te močvarne vegetacije.

Tekst: **Darko Mihelj**

Foto: **Dalibor Vladović i Darko Mihelj**

Rijeku Bosut, dužine nekih 132 kilometra (od toga u Hrvatskoj 81 km), čine dva potoka nedaleko od Županje, odnosno Andrijaševaca. Bosut ne utječe odmah u Savu, nego teče paralelno s njom. Napušta Hrvatsku pokraj Lipovčana, a u Srbiji u srijemskome mjestu Bosut nedaleko od Srijemske Mitrovice ulijeva se u Savu. Na području Bosutske nizine i Spačvan-

skog bazena nalazimo mnogobrojne biljne zajednice i zanimljivu floru, pod utjecajem umjerene kontinentalne klime.

POBOSUĆE I SLIV RIJEKE BOSUT

Pobosuće je izrazito ravničarski kraj na nekih 80 do 90 m nadmorske visine. Područje se definira ovako: "*Mali južni dio Panonske nizine, kojeg su formirali vodotoci s lijeve strane rijeke Save otječu s rubnih viših terena prema njoj.... To je geografska cjelina koju omeđuje sa zapada Dilj gora, sa sjevera – Đakovač-*

ki i Vukovarski ravnjak, sa istoka Fruška gora te sa juga – korito Save." Ovo područje izrazito je osjetljivo na gospodarenje vodama, tj. hidrotehnički sustav koji mora poštovati one karakteristike koje su odgovarajuće za prirodnu vegetaciju i agrokulturu. Krajobraz Pobosuća čini izmjenjivanje poljoprivrednih površina, šuma i strništa.

Aluvijalna šuma **crne johe i jasena** je poplavna šuma koja je tijekom godine najduže podvrgnuta djelovanju podzemnih i površinskih voda. Nalazimo je u depresijama, na nižim šumskim tere-

Oko rijeke Bosuta nađena je endemična vrsta gljive **slavonski lončić** (*Strossmayeria rackii*). Raste isključivo na otpalim granama poljskog jasena u poplavnim šumama hrasta lužnjaka i poljskog jasena. Pronađena je na samo tri lokaliteta. Strogo je zaštićena vrsta. Ime roda ova gljiva zahvaljuje biskupu Josipu Juraju Strossmayeru, rođenom u Osijeku, a umrlom u Đakovu. Naziv vrste je u počast Franji Račkome. Obojica su značajne ličnosti 19. stoljeća i osnivači tadašnje JAZU (danas HAZU)

Bijela šumarica - *Anemone nemorosa*

Obični žabočun - *Alisma plantago-aquatica*

Širokolisni rogoz - *Typha latifolia*

"Dvije rijeke, otac Bosut i majka Spačva snabdijevaju svojega začaranoga sina Hrasta, pretvorena u drvo, potrebnim količinama vode u Spačvanskom šumskom kompleksu ili bazenu." Mladen Kušec, "Šume ljubavi"

nima ili u starim koritima rijeka. Šuma crne johe s trušljikom u spačvanskim šumama dolazi uz stara korita vodotoka i močvarama. Crna joha na takvim staništima stvara čunjasti dio pa na takvim nakupinama rastu, za razliku od poplavnih i močvarnih vrsta, vrste više osjetljive na jako vlažna staništa.

Obični grab listopadno je stablo visine do 30 metara. Ima jajolike, oštro nazubljene listove. Cvate u travnju ili svibnju, za vrijeme listanja. Njegovo je drvo kvalitetno za korištenje u rezbarstvu, stolarstvu i tokarstvu. Obični žabočun zeljasta je trajnica, uspravne i gole stabljike, visoke do metar. Cvjetovi ove biljke su pojedinačni. Cvate od lipnja do rujna bijelim cvjetovima. Raste u velikim skupinama na močvarnim livadama, uz obale ili na plitkim mjestima rijeka i jezera. Gomolji žabočuna su jestivi.

Na području sliva Bosuta, Spačve i pritoka te kanala često nalazimo različite zajednice biljaka vodenjača. Zajednicu vodenjača lopoča i lokvanja nalazimo u barama, močvarama, na rubnim

Kasni drijemovac - *Leucoium aestivum*

Na području sliva Bosuta i Spačve postoji mnogo zaštićenih područja. Nedaleko od Županje, u Vrbanjskoj šumi (područje šumarije Spačva), zbog rijetke lužnjakove šume s običnim grabom i bukvom proglašen je 1975. godine posebni rezervat šumske vegetacije Radiševo.

dijelovima slabo tekuće rijeke Bosuta. Biljna zajednica **vodenog orašca** u području Bosuta je posvuda gdje je dubina rijeke od 2,5 do 3,5 metra. Bliže rubu rijeke zauzima velike površine.

Beskorjenska sitna leća jedna je od najsitnijih biljaka. Pluta na površini stajaćih voda ili sporo tekućih voda Bosuta. Osjetljiva je i strogo zaštićena vrsta. **Bijela šumarica** je zeljasta trajnica trodijelnih listova i pojedinačnih velikih bijelih cvjetova. Otrovnost je biljka.

Crvenožuti repak je trava koju možemo naći uz obale jaraka i bara Spačve, u tzv. pionirskim zajednicama. Osjetljiva je i strogo zaštićena vrsta. **Javor klen** naraste kao stablo do visine od 20 metara. Ubrajamo ga u medonosne vrste,

a drvo se koristi za izradu glazbala. **Lukovičasta režuha** kao zeljasta trajnica u pazušcima gornjih listova nosi tzv. bulbule, rasplodne pupove iz kojih se može razviti biljka. Cvate od travnja do srpnja. Raste na svježim, rastresitim, plodnim tlima. **Ljetni drijemovac** je lukovičasta zeljasta trajnica koja pripada porodici sunovrata. Cvjetovi su joj dvospolni, bijele boje. Nalazimo je uz rubove šuma, na vlažnim i močvarnim livadama.

BOGATSTVA MOČVARE

Mjehurasti šaš je trajnica visoka do dva metra. Ima snažne prizemne vriježe. Indikator je slabo kiselih i mokrih tala, stajaće i sporo tekuće vode Spačve. Osjetljiva je i strogo zaštićena vrsta. **Močvarna rebratica** je zeljasta trajnica. Ima razgranatu stabljiku, vodena je biljka i pluta u vodi. Njezini dvospolni cvjetovi su dvostrukog ocvijeća. Vjen-

čić se sastoji od pet bijelih latica koje su pri dnu žuto obojene. Cvate u svibnju i lipnju. Raste u močvarnim barama nizinskih područja. U Spačvi su to kanali i bare. Ugrožena je i strogo zaštićena vrsta. **Nizinski brijest** može kao stablo narasti do 35 metara visine. Cvate u veljači ili ožujku, a plodovi su zreli u travnju ili svibnju. U prošla vremena je bio češće zastupljen u hrvatskim šumama, no zbog gljivične holandske bolesti brijesta njegova se populacija jako smanjila.

Obalni šaš raste na obalama stajaćih ili sporo tekućih voda ili povremeno poplavljenim tlima. Ova visoka, snažna trajnica, biljka je polusvjetla i indikator bazičnih, humusnih mokrih tla. Isušivanjem nestaje sa staništa. Nalazi se u stajaćim i sporo tekućim vodama Spačve. Osjetljiva je i strogo zaštićena vrsta.

Plivajuća pirevina je trajnica dugih podzemnih vriježa. Živi u stajaćim teku-

Žuta šumarica - *Anemone ranunculoides*

Lukovičasta režuha - *Cardamine bulbifera*

Velika mišjakinja - *Stellaria holostea*

Sliv Bosuta s pritokama obuhvaća tri županije: Brodsko-posavsku, Osječko-baranjsku i Vukovarsko-srijemsku. Najznačajnije naselje uz rijeku Bosut su Vinkovci. U većem dijelu godine ovaj krajobraz zapravo je močvara, dok za velikog vodostaja postane protočna rječica.

ćim vodama. Biljka polusjeme i indikator mokrih tla, bogatih dušikom. Cvate od svibnja do kolovoza. Nalazimo je u Spačvi u stajaćim i sporo tekućim vodama. Osjetljiva je i strogo zaštićena biljka.

Poljski jasen listopadno je stablo visine i preko 35 metara. Ima neparno peraste listove. Najprije cvate u travnju i svibnju pa onda lista, a plodovi dozrijevaju od srpnja do kolovoza. **Puzava ivica** često raste u velikim skupinama. Ova biljka iz porodice usnača je dobra medonosna biljka. Mladi listovi i izdanci mogu se koristiti u juhami i varivima.

Rezac nalazimo u starim riječnim koritima, barama i kanalima Bosuta.

Štitasti vodoljub je vodena trajnica koja raste u močvarama, stajaćim vodama, vlažnim livadama i sporo tekućim plitkim vodama. Cvate od svibnja do kolovoza. Ima jestivi podanek. **Uskolisni i širokolisni rogoz** su vodene zeljaste trajnice koje nalazimo u potocima, jezerima i plitkim vodama. Ime roda potječe od grčke riječi *typhēin* što znači dimiti jer se upotrebljavalo kao gorivo.

Jesti se mogu mladi izdanci i podanek. Od stabljika i listova mogu se izraditi košarice i prostirke.

Veliku mišjakinju kao zeljastu trajnicu nalazimo na različitim staništima, a može se naći u šumama hrasta lužnjaka. Pripada porodici karanfila. Cvate od travnja do srpnja. **Velika žutilovka** je listopadni grm. Ima dvospolne jednodomne cvjetove žute boje. Cvate od lipnja do kolovoza. Plod je mahuna koja zri u kolovozu i rujnu. Dobra je medonosna biljka. **Vodena slatka trava** je zeljasta vodena trajnica polegnute ili pridignute stabljike. Naraste do 70 centimetara. Raste primjerice u močvarnim staništima pokraj Vinkovaca.

Vodena voduška jednogodišnja je biljka vodenih staništa iz porodice strukovnica. Možemo je naći uz obalu Bosuta u Nijemcima. Kritično je ugrožena i strogo zaštićena vrsta.

Vodeni orašac jednogodišnja je zeljasta biljka. Ima podvodnu stabljiku i listove. Gornji listovi plutaju joj nad vodom. Cvjetovi su joj mali, pojedinačni,

bijele boje. Cvate u srpnju i kolovozu. Naseljava vode stajačice. **Žuta šumarica** zeljasta je trajnica pojedinačnih cvjetova. Cvate od ožujka do svibnja. Voli humusna tla s puno dušika. ■

ENG River Bosut with its tributaries Berava, Biđa and Spačva is a river of lowland character which creates a specific landscape of the Bosut lowland and its floodplain forests. This river with its tributaries brings water that enable the growth and maintenance of floodplain forests of pedunculate oak and other species of plants and animals, as well as the maintenance of wetland vegetation. As in Mladen Kušec's story "Forests of Love", "two rivers, father Bosut and mother Spačva supply their enchanted son Hrast, turned into wood, with the necessary amounts of water in the Spačva forest complex or pool." In the area of the Bosut lowlands and the Spačva basin, we find many plant communities and interesting flora. This vegetation and flora is influenced by the temperate continental climate. The Bosut River, some 132 kilometers long (of which 81 km in Croatia) is formed by two streams near Županja, ie Andrijaševci. They do not immediately affect the Sava, but flow parallel to it, leaving Croatia near Lipovac and in Serbia in the Srijem town of Bosut where it flows into the Sava river. The most important settlement along the Bosut is Vinkovci. The Bosut basin with its tributaries includes three counties: Brod-Posavina, Osijek-Baranja and Vukovar-Srijem.

60. rođendan najvažnijega festivala suvremene glazbe u Hrvatskoj

U fokusu slavljeničkoga Biennala je sjećanje na njegova osnivača skladatelja Milka Kelemena i prvo festivalsko izdanje 1961. godine

Skladatelj i utemeljitelj MBZ-a Milko Kelemen (P. Slatina, 30. III. 1924 - Stuttgart, 8. III. 2018) prigodom uručenja počasnog doktorata Sveučilišta u Zagrebu.

Tekst: Vesna Kukavica Foto: MBZ

Muzički biennale Zagreb (MBZ) održava se u četiri bloka od travnja do rujna ove godine u glavnome gradu Hrvatske i to s bogatim programom suvremene glazbe, ujedinjenim pod nazivom: *(Re)konstrukcija – Continuum*, unatoč pandemijskim okolnostima. Slavljenički Muzički biennale Zagreb je međunarodni festival suvremene glazbe koji je utemeljio hrvatski skladatelj, dirigent i pedagog Milko Kelemen sredinom 20. stoljeća i traje do danas. Posrijedi je jedan od najstarijih festivala takvoga konceptijskog usmjerenja u svijetu, čije je prvo izdanje održano 1961. godine. Prvotni cilj Biennala, prema Kelemenovoj izvor-

Autorica animirano-igranog serijala MBZ-a za djecu *Svirko* je violinistica Lucija Stanojević

noj zamisli, bio je informirati hrvatsku sredinu o najaktualnijim zbivanjima u suvremenoj glazbi u svijetu i tako omogućiti aktualizaciju hrvatske suvremene glazbe na međunarodnoj sceni. Biennale se od samih početaka odlikovao širinom koncepcije i nevezivanjem uz bilo koje ideološke predznake pa ga se u ondašnjem razdoblju hladnoratovske podjele svijeta prije pada Berlinskog zida u Europi nerijetko doživljavalo glazbeno-kulturnim mostom između Istoka i Zapada, osobito stoga što su se na njegovim programima predstavljali i oni skladatelji koje se tada nije moglo izvoditi u "socijalističkom raju". U svojoj bogatoj povijesti ugostio je gotovo sve značajne skladatelje i izvođače u drugoj polovici 20. stoljeća, dočekavši (ne)spremno sveprisutnu mobilnost umjetnika s nestajanjem svakovrsnih granica. Programski odbor MBZ-a čine umjetnička ravnateljica skladateljica Margareta Ferek-Petrić te članovi Davor Hrvoj, Tomislav Oliver i Ivan Josip Skender. Organizatori MBZ-a su Hrvatsko društvo skladatelja i Cantus Ansambl. Prvi travnjaški blok održava se pod nazivom "Continuum Nr. 1 – Furioso!", a svibanjski ima naziv "Continuum Nr. 2 – Shifting". Blok u srpnju slavi ljetno – "Continuum Nr. 3 – le sacre de l'été", dok će se četvrti – rujanski održati pod nazivom "Continuum Nr. 4 – Celebration!". Klikni poveznicu s programom: <https://www.mbz.hr/hr/program>.

INK Experiment duo, Papandopulo kvartet, Simfonijski orkestar Hrvatske radiotelevizije, Zagrebačka filharmonija, Ansambl Decoder, Cantus Ansambl, Šumovi protiv valova i Delapse tek su neki

Sučelje online programa za *Velike male* MBZ-a

od izvođača koji će na ovogodišnjem izdanju MBZ-a izvesti djela uglednih domaćih i stranih skladatelja. Glavni tajnik Hrvatskog društva skladatelja, Antun Tomislav Šaban, istaknuo je skladatelje koji će predstaviti svoja djela na MBZ-u: "Bogat program jubilarnog MBZ-a daje važno mjesto hrvatskim skladateljima vrlo različitih izričaja, a to su: Berislav Šipuš, Mladen Tarbuk, Gordan Tudor, Ivana Kiš, Alen i Nenad Sinkauz, Franco Đurović, Tomislav Oliver, Ivan Josip Skender, Ana Horvat, Dubravko Detoni, Krešimir Klarić, Lovro Stipčević, Ivana Kuljerić Bilić, Davorin Kempf, Marko Slaviček, Helena Skljarov, Tena Ivana Borić, Višeslav Laboš, Ivan Violić, Maja Rivić, Tihomir Ranogajec, Matko Brekalo i Boris Jakopović."

KELEMENOVA I MALECOVA DIONICA

Šezdeseto rođendansko izdanje MBZ-a u cijelosti je posvećeno novoj glazbi svih žanrova koja će do publike stizati u drukčijim okolnostima od planiranih u četiri spomenuta bloka i digitalnom formatu. Uz pluralističku šarolikost kompozicija suvremene glazbe s fokusom na djela mlađih skladatelja iz zemlje i inozemstva, program se usredotočuje i na djela etabliranih skladatelja nove

Logo MBZ-a

glazbe, izvedena u sklopu njegova prvog izdanja 1961., kao i na virtuozna djela njegova osnivača Milka Kelemen (P. Slatina, 30. III. 1924. - Stuttgart, 8. III. 2018.) te zadivljujući opus skladatelja Ive Maleca (Zagreb, 30. III. 1925. - Pariz, 14. VIII. 2019.) i drugih.

Prvi festivalski blok događa se tako od 18. do 22. travnja, a u njegovu sklopu obilježava se Dan Hrvatskoga glazbenog zavoda u čijoj je Velikoj dvorani jubilarni MBZ svečano otvoren koncertom Zagrebačkih solista 18. travnja 2021. Usto, ovih proljetnih dana uoči jubilarnog MBZ-a od 9. travnja u Etnografskome muzeju otvorena je izložba Srđana Đuričića pod nazivom "Kelemenov pozdrav svijetu", kojom se odaje počast utemeljitelju MBZ-a, Milku Kelemenu. U suradnji s Francuskim institutom održano je nekoliko pop-up koncerata studenata Muzičke akademije, a od 15.

Izložba fotografija osnivača MBZ-a pod nazivom "Kelemenov pozdrav svijetu" autorski je postav ravnatelja slatinskog Zavičajnog muzeja Srđana Đuričića, koja u čast jubilarnog MBZ-a gostuje ovih dana u Zagrebu. Slavni je Slatinčanin, rodnome gradu darovao svoje memorabilije iz kojih je na izložbi vidljivo kako Kelemen spaja dvije riječi *putovanje* i *iskustvo* kao jednu cjelinu. *Putovanje* Milka Kelemena svijetom možemo promatrati na izložbi i pedagoškim, ali i transcendentnim osjećajem, koje je njega kao osobu i skladatelja značajno obogatilo.

Autorica koncepta MBZ za *Velike male* Nina Čalopek

Glazbenica Lucija Stanojević potiče djecu zvukolikim pričama kako izraditi mali kućni orkestar.

do 17. travnja održavale su se i glazbeno-plesne akcije na otvorenom ispred Hrvatskoga narodnog kazališta u središtu Zagreba.

MBZ - VELIKI I MALENI

Muzički biennale Zagreb i ove godine misli na najmlađe članove društva i stvara program za djecu koji će MBZ trenutačno premjestiti iz koncertnih dvorana, škola i vrtića u digitalne formate. Na prvi dan festivala, 18. travnja, objavljena je tako nova web-stranica kidz.mbz.hr. Maskota MBZ-ova programa za *velike malene* je *Svirko* koji djecu vodi kroz in-

teraktivne, edukativne sadržaje, kvizove, razgovore sa skladateljima i izvođačima, ali i kroz animirano-igrani serijal čija je autorica glazbena pedagoginja i violinistica Lucija Stanojević, a produkciju potpisuje Studio Tetrabot, dok je autorica koncepta ujedno i izvršna producentica MBZ-a Nina Čalopek. Maskota MBZ-ova programa za *VELIKE malene* Svirko vodi djecu kroz animirano-igrani serijal od šest epizoda, čija je autorica glazbena pedagoginja i violinistica Lucija Stanojević. Na sučelju svojih tableta i računala djeca, ma gdje bila, saznaju što radi skladatelj, a što dirigent, kako je glaz-

ba povezana s književnošću, likovnom umjetnošću, kazalištem ili plesom. Zanimljivo, klikom miša djeca mogu i sama stvarati glazbu ili izrađivati instrumente; spoznati što je to aleatorika ili atonalitetnost i to sve iz udobnosti svoga doma i uz dobru zabavu!

"Kada je u pitanju glazba, ne trebamo previše isticati koliko utjecaja ima na nas i koliko bi teško bilo zamisliti život bez nje. Glazba je nastala iz tradicije, utkana je u naslijeđe i zbog toga bi glazbeno obrazovanje trebalo biti dostupno svima. Suvremena glazba odlična je karta za ulazak u divan svijet glazbe jer vrlo brzo omogućava djetetu da otkriva, osluškuje, svira i to čak bez instrumenta, koristeći vlastito tijelo. Djeca su kreativna bića, a misija odraslog je da to potiče. Zato je bitna edukacija, važna je prilika. Muzički biennale Zagreb nudi upravo to - priliku da djeca otkriju, osluškuju, sviraju i stvaraju, kako bismo mi glazbenici rekli - sklada ju, jer možda baš koncerti i radionice na MBZ-u potaknu vaše dijete na intenzivnije bavljenje glazbom bez obzira na to u kojem će smjeru ići, onom klasičnom ili suvremenom", poručila je Lucija Stanojević, violinistica i glazbena pedagoginja. Pridružite joj se i Vi s Vašom djecom iz iseljenišтва, kliknuvši mišem na poveznicu na Internetu: kidz.mbz.hr ili na festivalskim društvenim mrežama i ostalim digitalnim kanalima. ■

60th Anniversary of Croatia's Leading Contemporary Music Festival

The Music Biennale Zagreb (MBZ) will be staged in four blocks from April to September in the Croatian capital and will feature a rich programme of contemporary music united under the moniker *(Re)construction-Continuum*. The MBZ is an international festival of contemporary music founded by composer, conductor and teacher Milko Kelemen in the mid-twentieth century. It is one of the oldest festivals of this conceptual orientation in the world, first staged in 1961. Kelemen's primary objective was to bring audiences in Croatia in contact with the latest international trends in contemporary music, thus opening a window to the international scene for our contemporary music. From its beginnings the biennale was characterised by a broad concept and avoidance of ideology and, before the fall of the Berlin Wall, it was seen in Europe as a bridge of music and culture between the "East" and "West", especially as its pro-

gramme often features composers shunned in the "socialist paradise". In its colourful history it has hosted most of the significant composers and performers of the second half of the twentieth century, (un)hesitant in absorbing the ubiquitous mobility of artists that came about with the softening of many borders. The artistic director is composer Margareta Ferek-Petrić. The organisers are the Croatian Composers' Association and the Cantus Ensemble. Find out more at: <https://www.mbz.hr/hr/program>.

This year the MBZ is again mindful of our youth and will include a programme for children, which it will shift, for now, from concert halls, schools and kindergartens, to digital formats. A new website, kidz.mbz.hr, was launched on the first day of the festival, 18 April. Croatians in the diaspora communities and their children are invited to join us for the online events of the 60th anniversary Music Biennale Zagreb.

Prvo javno kazalište u Europi utemeljeno
1612. godine u gradu Hvaru na otoku Hvaru

Posveta glumcu

"Biti glumac, znači biti dobrovoljni polaznik jedne škole koja se zove kazalište, čiji sam i sama oduševljeni polaznik, istraživač i pripadnik. Nadam se da tu "školu" nikada neću završiti pa i pod cijenu da me proglase lošom učenicom. Biti glumac, znači bespoštedno se davati ne očekujući ništa za uzvrat. To znači, ne bojati se suočiti s novim, neistraženim, drukčijim. To znači prepustiti se izazovima koji će pokrenuti naše potencijale, razigrati našu maštu. To znači pomicati svoje granice i mijenjati se tako da iznenadimo sami sebe. Biti glumac znači, vješto mijenjati karaktere a ostati svoj. Upravo to, ostati svoj, nosi u sebi TAJNU koju svaki glumac sam za sebe i u sebi gradi čitavog života. Pokazivati se a ostati TAJNA. Ne doreći se! Trajati! Ali biti glumac znači i nastojati doseći najviše umjetničke standarde i ne ogriješiti se o kazališnu etiku u najširem smislu. I nije to tako nevažno istaknuti, upravo danas, kada svatko svakome radi o glavi i kada sve postaje važnije od činjenice da smo tu zato da oslušujemo istinu u sebi i oko sebe, da budemo hrabri, da ne odustajemo od su-

štine smisla bavljenja umjetnošću i da se ne damo lošim uvjetima bez obzira na okolnosti koje nas pritišću. Budimo gospodari pozornice, očarajmo publiku krikom, tišinom i svojim glasom kao najupečatljivijim i najmarkantnijim glumačkim sredstvom.

Ako se ponekad izgubimo u životnoj strci straha, nesigurnosti i traženja sebe, sjetimo se da smo stanari jednog doma kojem pripadamo a to je kazalište. Nadajmo se da ćemo na svom profesionalnom putu sretati samo darovite, pametne i dobre ljude, pa ako i ne bude uvijek tako suprotstavimo im se svojim talentom!

Još nešto! Želim izraziti poštovanje i podršku onim kolegama koji nemaju tu sreću biti u stalnom angažmanu u kazalištu i koji unatoč nesretnim okolnostima i uvjetima svojim predanim radom upozoravaju na položaj glumca, danas. Dragi prijatelji i kolege, neka sve vaše napore i umjetničke dosege prati onaj, za nas glumce najslađi zvuk, neodoljivi zvuk aplauza!"

Branka Cvitković,
Nacionalna dramska prvakinja

Svjetski dan kazališta je projekt koji je pokrenuo ITI – Međunarodni kazališni institut, a obilježava se od 1962. godine. Povezuje s otvorenjem prve kazališne sezone u Teatru nacija - Théâtre des Nations u Parizu. Međunarodna UNESCO-va udruga osnovana je s ciljem povezivanja kazališnih ljudi te lakšeg protoka informacija. Svake se godine 27. ožujka u tisućama kazališta širom svijeta čita međunarodna poruka. Hrvatsku poruku za Dan kazališta distribuirala Hrvatsko društvo dramskih umjetnika.

O d 2001. godine međunarodna zajednica kazalištaraca svjetske kazališne organizacije za djecu i mlade ASSITEJ diljem svijeta slavi 20. ožujak kao Svjetski dan kazališta za djecu i mlade, a 2003. Svjetska lutkarska udruga UNIMA proglasila je 21. ožujak kao Svjetski dan lutkarstva. Glavna svrha Svjetskog dana kazališta za djecu i mlade je privući pozornost šire javnosti na umjetnost kazališta za djecu i mlade. Događanja za vrijeme Svjetskog dana mogu biti posebne predstave, otvorene probe, predavanja, izložbe, članci u novinama i časopisima itd. Događaji se prvenstveno organiziraju u ASSITEJ-nacionalnim centrima, kazalištima ili kazališnim organizacijama. ■

ENG World Theatre Day is a project launched by the International Theatre Institute (ITI) that has been celebrated since 1962. It was associated with the opening of the first theatre season of the Theatre of Nations in Paris. The ITI was formed in the fold of UNESCO with the objective of bringing together people in theatre and facilitating the exchange of communication. An international message is read in thousands of theatres around the world every year on 27 March. The Croatian message for World Theatre Day is distributed by the Croatian Association of Drama Artists.

Uznemirena slojevitost vremena u previranju

Ljubaznošću autorice teksta citiramo ulomke iz monografije izložbe "Šezdesete u Hrvatskoj – mit i stvarnost" održane u zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt 2018. godine, opisujući ozračje Zagrebačkog muzičkog biennala, koji se svakog travnja neparnih godina održava već 60 godina

Tekst: **Seadeta Midžić**

Prilagodila: **Ljerka Galic**

Pojava Muzičkog biennala Zagreb 1961. godine doimala se kao naglo i sudbonosno izranjanje uzbudljivo egzotičnog kontinenta suvremene glazbe u prostoru predugo izoliranog zagrebačkog, hrvatskog i jugoslavenskog svijeta glazbe. Umrežena slojevitost epoha, kultura, tradicija i tendencija, naročito u prvim programskim kompozicijama biennialskih godišta praćenih predavanjima, prikazima, tribinama, simpozijima, kongresima, savjetovanjima, slušaonicama, radionicama i izložbama, najavljuje doba u kojem će nakon konstruktivistički i donekle asketski nastrojenih avangardi bubrenjem radikalnih jezgri i ideja, neke druge nove glazbe u valovima osvojiti svjetsku i u međuvremenu ozbiljno ojačanu hrvatsku scenu.

MBZ-ovska provala nečuvenih glazbenih događaja, novih glasova i *zraka s drugih planeta* 1961. godine, omogućuje i obvezuje na sticanje znanja. Ona su ugrađena u uzbudljivo dinamičan život još uvijek udaljenih svjetova koji se grade i razgrađuju preobražavajućom snagom i analitičkom oštrinom skladateljskog mišljenja glazbe.

Osvjetljavaju se nesagledana ili zatamnjena povijesna razdoblja i oaze definirane izdvojenim kulturama. Nada se s neopisivim elanom pretapa u stvaralački impuls i oblikuje vizije bliže i dalje budućnosti. Sukladnost i povremeno preplitanje linije *Muzičkog biennala* s pokretom i izložbama *Novih tendencija*, čini se gotovo kao dvostruki trag zrelosti istovjetnog napora i istovrijedne stvaralačke i kritičke lucidnosti ostva-

U svom početnom naponu Biennale je bio dio žive povijesti i rukavac velikog glazbenog tijeka stoljeća, ujedno i tribina ideja, razgovora i polemika sa stvarateljima koji su izravno utjecali na sudbinu glazbe i kulturu u cjelini.

Lauba Petak
27. 03. 2015.
u 21 h

LAUBA **trenutak tišine, trenutak slutnje...**
Stockhausen | Cage | Sinkauz

Berislav Šipuš
Igor Lešnik
Nenad Sinkauz

Ratko Vojtek
Saša Nestorović
Zoran Ščekić

rene u specifičnim, ali organski srodnim oblicima.

No ni množina ni sadržaj odabranih događaja s epohalnim značenjem i avangardnim profilom, ni preplet razolikih programskih linija i tradicija što se slijevaju u kanale promišljeno razgratane biennalske arhitekture, nisu bili samo festivalski smjelo, poticajno i poučno sažimanje ideja i pojava.

Zapamćen kao ekstatični moment slobode, *Muzički biennale* je od samog početka europski umrežen laboratorij suvremenosti: uspostavljaju se i tematiziraju nove i drugačije veze između ideja, spoznaja, dometa i iskustava s raznih područja i disciplina, pa se s povjerenjem u njihovu revolucionirajuću djelotvornost i spontanu konstrukcijsku snagu otvaraju novi vidici.

Virtualnu sondu usmjerenu prema još uvijek tinjajućem žaru jezgre presudnog poticaja i prijelomne faze novovjekovnog razvoja hrvatske glazbe-eruptivnom prvom desetljeću Muzičkog biennala Zagreb- kao da čini neki idealno zamišljen sustav raznovrsno brušenih leća i složenih konstrukcija zrcala.

Taj imaginarni sklop svjetlosnih snopova prati ulančanost raznorodnih izvora i višesmjernih strujanja. Stvara i prenosi svojevrsne glazbom i šumovima osjenčane i oprostovane kaleidoskopske slike Muzičkog biennala Zagreb. Odgonetavanjem i interpretacijama takvih *disonantnih varijacija*, iscrtavaju se dojmrljive konture razloga i dimenzija izvorne drame oslobođenja, prometejskog elana pokretača i sudionika i kreativne razine ishoda umjetničke i društvene tektonike 60-tih godina.

U sjeni istovremeno opreznog i trijumfalnog, ali i kontroliranog biennalskog - ne samo festivalskog - spektakla otvaranja prema svjetskim procesima, dometima i izazovima, zatim rekonstrukcije konstelacija dominantnih ideja i njihovih sila s transformirajućim energijama, otkriva se na horizontu bezdana naslijeđenih zaostajanja mali arhipelag akumulacija znanja i vještina, sofisticiranih osobnih traženja, iskustava i iskoraka.

Posebno uporno i svim ideologijama i sustavima prilagođeno i pogodno oslanjanje na folklor, zalag je plodonosnog prihvaćanja duha i imperativa suvremenih stvaralačkih principa i istraživačkih pokreta. S novim, znanstveno tehnološkim impulsom i s discipliniranim mišljenjem ustrojenim prema pogledu na strukturu intimne prirode zvuka i materijalnih osnova glazbe, te složenim konstrukcijama što se nadahnjuju njihovim proporcijama, osigurana je krhka ali neprekinuta linija zrenja hr-

vatske glazbe. Programe čine povijesno značajna i intrigantno aktualna djela (u prisustvu i nerijetko pod ravnanjem autora i velikih dirigenata kao što su Stravinski, Cage, Stockhausen, Messiaen) u izvedbama specijaliziranih ansambala za novu glazbu, velikih europskih opernih kuća i baletnih trupa i orkestara.

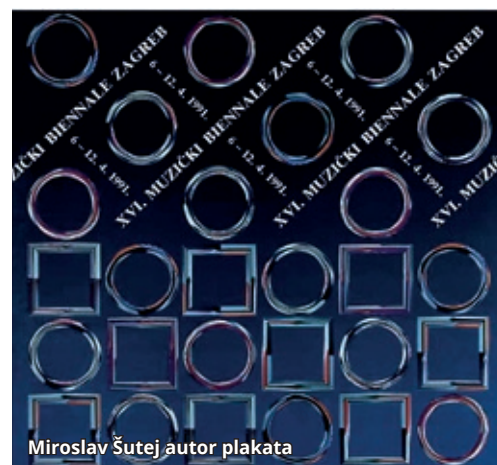
Mobilizirani su i intenzivno se razvijaju domaći orkestri i ansambli, pripremljeni i potvrđeni već svojim ranijim programima.

Na istoj razini scenske kulture sa suvremenom, istraživačkom koreografskom gestom, baletni program HNK u tom razdoblju ocrtava liniju razvoja hrvatske glazbe određenu različitim skladateljskim pozicijama u djelima izrazi te koherencije.

Dvostruki niz oživljavanja i interpretacija skladbi u traženju svoje ravnoteže djeluju u tradicionalnom kazališnom prostoru kao kristalizacijska točka težnji prema sveobuhvatnim promjenama. Unutar napetog biennalskog luka pred-

Sven Sorić autor plakata

stavlja svojevrsnu bilancu sretnih umjetničkih sinteza, ali upućuje i na iskustva usporednih eksperimentalnih situacija koje otkrivaju temperaturu trenutka.

U zagrebačkom vrtlogu oblika uzajamno se obogaćuju i spajaju glazbene ideje i znanstvene misli. Preispituju se manifesti i povijesni događaji, revolucionarna ili simbolički važna djela, uče i ispituju tehnike. Glazbeno teorijski diktati i radikalno samosvjesni eksperimenti djeluju usmjeravajući - otkriva se elektronska i konkretna glazba velikih studija.

Strujanje glazbe sa zaprepasčućim sadržajima, glazbeno-filozofskim stavovima i nepoznatim intenzitetom povezuje mjesta spontanih i radnih susreta, čudesnih viđenja s aurom priviđenja, razgovora i polemika sa stvarateljima koji su u želji da razumiju novi svijet svojim djelima i vizijama utjecali na njegovu sudbinu. ■

ENG *The appearance of the Music Biennale Zagreb (MBZ) in 1961 was an abrupt and fateful surfacing of an exciting and exotic continent of modern music in the overly long period of isolation music in Zagreb and Croatia as a whole saw in the former Yugoslavia. The sudden appearance of novel musical happenings, the new sounds, and the fresh flow of "air from another planet" in 1961 paved the way for and demanded the acquisition of new insights. These insights are built into the exciting and dynamic life of distant worlds, built and dismantled by the transformative power and analytical sharpness of the composer's concept of music. The programmes consist of historically significant and intriguing current works (in the presence and often under the direction of authors and leading conductors like Stravinsky, Cage, Stockhausen and Messiaen) performed by specialized new music ensembles, major European opera houses, ballet troupes, and orchestras.*

Magični Zadrani idu u New York i Barcelonu

Mario Javoran, mladi zadarski slikar i grafičar, autor je gigantske slike "Mediterraneo" proglašene najboljom na 15. međunarodnom ARC salonu u organizaciji američke zaklade Art Renewal Center, jednom od najuglednijih svjetskih natjecanja za figurativno slikarstvo, crteže i kiparstvo

Tekst: **Ivica Neveščanin**

Foto: **Jure Mišković**

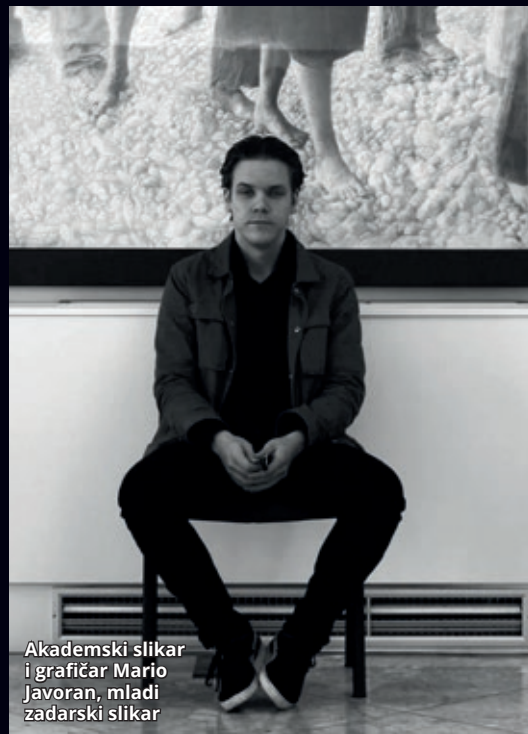
U konkurenciji od pet tisuća radova iz 83 zemlje Marijev divovski crtež u tehnici ugljene olovke, dimenzija 4,35 puta 3,05 metara, osvojio je prvo mjesto te će uz novčanu nagradu biti ovih dana izložen u muzeju Sotheby's u New Yorku te Muzeju suvremene umjetnosti u Barceloni, zajedno s drugim najbolje ocijenjenim radovima.

- Riječ je o svojevrsnoj posveti Ilji Rjepinu, ukrajinsko-ruskom slikaru realizma, i njegovim "Burlacima s Volge". Na mojoj slici burlake su zamijenili poznati Zadrani koji umjesto carskog broda vuku neku drvenu olupinu barke. Slika je metafora nestanka Mediterana kakvog su poznavali i opisivali jedan Paul Valéry, Predrag Matvejević ili Arsen Dedić. Ona budi nostalgiju, govori o gubitku našeg odnosa prema podneblju i prirodi. To nije Mediteran s prospekta turističke zajednice, nego Mediteran duha i života kakav pred našim očima zauvijek nestaje – govori Mario objašnjavajući zašto je umjesto ruske sirotinje koja je živjela od izrabljivačkog rada sastavio kompoziciju od dvanaest likova na kojima se jasno prepoznaju paradigmatični zadarski likovi najobičnijih ljudi s ulice poput *Peфе*, *Hofmana*, *Vencija*

ili *Lale*, koji po slikarevu mišljenju utjelovljuju duh i način života "Mediterana kakav je nekada bio", a mjesto na slici je "osigurao" i svojoj majci te trima prijateljicama.

MEDITERAN DUHA I ŽIVOTA

Marijev realizam tako je kritički zaronio u čudesne teme, ali i probleme Mediterana i mediteranizma koje, kako kaže, iščekavaju s ovakvim ljudima, ostajući

Akademski slikar i grafičar Mario Javoran, mladi zadarski slikar

samo olupine sjećanja. Slika je nastajala godinu dana, a Mario je svaki dan crtao osam do deset radnih sati. Svi likovi prethodno su bili u njegovu ateljeu gdje ih je fotografirao, skicirao i kasnije unosio u veliku fresku. Crtež je inače dio ciklusa vezanih uz Mediteran. Prvi rad iz ciklusa nastao je prije dvije godine u Zagrebu, dosad ih je nacrtao četiri ili pet, a trenutačno radi na crtežu "Majke i kćeri Mediterana".

- Za mjesec-dva i ta će slika biti gotova. Manjih je dimenzija, ali su na njoj opet poznata lica. Ciklus namjeravam nastaviti još sigurno godinu-dvije dana. Mediteran kakvim ga ja vidim i doživljam

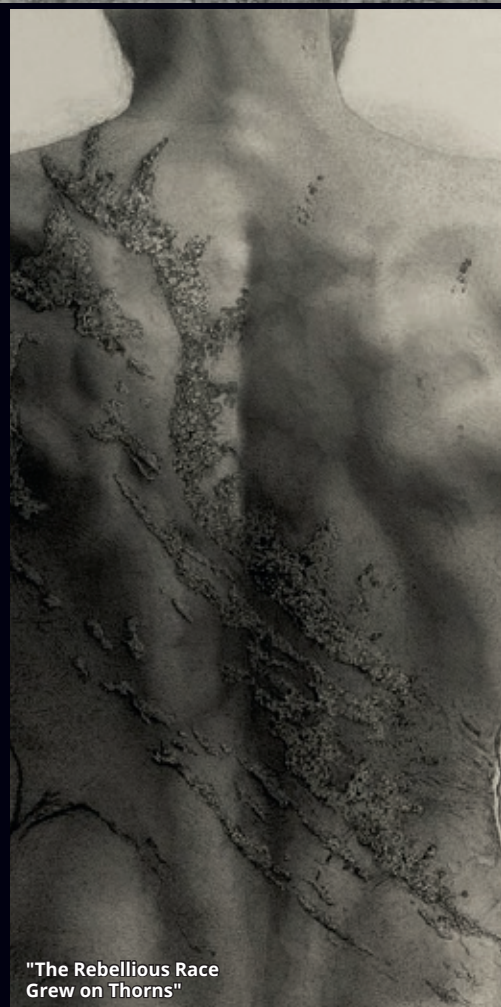
"Mediterraneo"

vam je bogat i neiscrpan, ali to nije Mediteran s turističkih razglednica, nego Mediteran života kakvim ga opisuje Matvejević u svom "Brevijaru". On je za mene Biblija – govori 26-godišnji umjetnik Mario koji je 2018. magistrirao smjer grafike na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i za manje od tri godine postao je vidljivo ime na svjetskoj sceni.

- Narudžbe dolaze, ali ih ne primam. Skoncentriran sam na svoje ideje, nemam se vremena time baviti – kaže Mario koji je za izložbu svojih crteža krajem prošle godine u Gradskoj loži, na kojoj je i predstavio "Mediterraneo", dobio Grb Grada Zadra.

- Moji roditelji su sretni više nego ja. To je za mene kuća od jučer, kuća koju sam završio prije pola godine. Ja radim dalje – kaže Mario Javoran, mladi zadar-ski slikar i grafičar, nakon što je doznao da je njegova slika "Mediterraneo" proglašena najboljom na 15. međunarodnom ARC salonu u organizaciji američke zaklade Art Renewal Center, jednom od najuglednijih svjetskih natjecanja za figurativno slikarstvo, crteže i kiparstvo.

Zadivljujući crtež odiše nevjerojatnom umjetničkom elegancijom i imaginacijom. Pjesnik Enes Kišević nazvao je Marijev rad glazbom oka. Slika "Mediterraneo" nije prvi Javoranov rad koji je privukao pozornost i izazvao oduševljenje. On je lani u zagrebačkoj "Laubi – kući za ljude i umjetnost" održao izložbu svojih crteža pod nazivom "Tvoje tijelo, moja kuća" inspiriranu istoimenom pjesmom Arsena Dedića. ■

"The Rebellious Race Grew on Thorns"

ENG Mario Javoran is a young artist from Zadar and the author of the large-scale charcoal pencil on paper work *Mediterraneo*, which won the first place cash prize at the 15th annual ARC Salon organised by the Art Renewal Center in the United States of America, considered one of the most prestigious competitions for figural painting, drawing and sculpting.

"Love in the Age of Laborers"

Hrvatska kao zemlja snova

Od rujna 2019. stanovnica Zagreba je Andrea Dorta iz Venezuele koja kao stipendistica Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske uči hrvatski na Croaticumu, centru za učenje hrvatskoga jezika i kulture na Filozofskome fakultetu

Posjet Dubrovniku

Tekst: **Marijan Lipovac**

Studentica Andrea Dorta iz Venezuele, uz studij hrvatskoga jezika u Zagrebu ujedno se bavi i podučavanjem španjolskoga preko Interneta. Također vrlo predano upoznaje Hrvatsku i njezinu kulturu, a i jezik je već dobro svladala. Svojom svijetlom kosom i očima Andrea posjeduje atraktivan izgled, a iza njega je i zanimljiva životna priča. Rođena je 1999. u Caracasu gdje je 2017. upisala studij modernih jezika i odlučila da će se, u budućnosti, odseliti iz Venezuele gdje nije bila sretna. Budući da se izgledom izdvajala od okoline, a otac joj je Španjolac, za Venezuelance nije bila dovoljno Venezuelanka, ali ni za Španjolce nije bila dovoljno Španjolka pa ju ni očeva domovina nije privlačila, kao ni Njemačka, Italija ili Francuska, iako go-

vori jezike tih zemalja. Idealnu zemlju pronašla je u Hrvatskoj koja ju je oduševila odmah nakon što ju je počela istraživati.

LJUBAV NA PRVI POGLED

Bila je to, kako kaže, ljubav na prvi pogled – Hrvatska joj se učinila lijepom i zanimljivom, a svidio joj se i jezik. Ključan je, međutim, bio posjet SAD-u 2018. kada je došla u hrvatski restoran u Miamiu kušati prvi put neki hrvatski specijalitet. "Tada nisam govorila hrvatski osim desetak fraza koje sam naučila online, ali pokušala sam naručiti hranu. Pitali su me kako to da znam išta hrvatskoga. Pričala sam im da me zanima Hrvatska i da želim učiti hrvatski, a oni su mi počeli govoriti o Hrvatskoj, hrvatskoj glazbi i čak su me pozvali na hrvatski *tulum* da se družim s Hrvatima, što mi se nije događalo ni s mojim Venezuelancima. Za Venezuelance ni-

sam uopće (ni prije, ni sada) Venezuelanka, a za Španjolce nisam dovoljno Španjolka, no za Hrvate je dovoljno da sam *ja* pa da me uključe. To mi je bilo jako posebno i lijepo. Isto je bilo s venezuelanskim Hrvatima. Kad sam počela pohađati mali tečaj jezika u počasnome konzulatu, pozivali su me na događaje. Prvi dan sam se bojala da će im biti neugodno što nemam hrvatskih korijena, ali od prvog trenutka kad sam to rekla razveselili su se da je strankinja zainteresirana za Hrvatsku. Nekoliko tjedana kasnije sreća sam počasnoga konzula gospodina Zdravka Sančevića, koji me pitao iz kojeg dijela Hrvatske mi je obitelj, a ja sam odgovorila da nisu iz Hrvatske. On mi je onda rekao da to nije važno jer da je bitan taj interes koji imam i ta strast – ono što ja osjećam. Govorili

Studentica u Zagrebu

smo još malo i dao mi je knjigu, rekavši da mogu koristiti njegovu knjižnicu ako želim te u slučaju da zatrebam pomoć, slobodno ga mogu kontaktirati."

POTPORA POČASNOGA KONZULA

"Ova potpora bila je novost za mene, a tečaj hrvatskoga koji je trajao šest mjeseci bio mi je omiljeni dio tjedna", prisjeća se Andrea početaka svog upoznavanja s Hrvatskom. Zbog političkih problema u Venezueli domovinu je odlučila napustiti prije nego što je mislila. Prekinula je studij i odlučila u rujnu 2019. doći u Hrvatsku i upisati Croaticum. No, u međuvremenu je vidjela oglas kojim su se u Crnoj Gori tražili predavači na ljetnom tečaju španjolskoga i zaključila da bi time bilo dobro ispuniti vrijeme od lipnja do rujna. Dobila je pozitivan odgovor i iz Venezuele krenula prema Crnoj Gori, zrakoplovom preko Beograda. U Podgorici je u poučavanju španjolskoga koristila pjesme i televizijske sapunice te zaključila da su Crnogorci po mentalitetu bliski Latinoamerikancima. Iako se vezala uz Crnu Goru i тамошnje ljude, u rujnu je došlo vrijeme za dolazak u Hrvatsku, u Zagreb. "Omiljeno mjesto mi je Trg bana Jelačića jer je prvo koje sam posjetila. Kad sam napokon svojim očima gledala u Jelačićev kip, shvatila sam da sam uspjela doći u Hrvatsku."

MAGIČNI ZAGREB

"U Zagrebu mi se sviđa kako je grad za svoj standard miran, organiziran i čist. Sigurnost je također veliki plus. Ne mogu točno objasniti zašto, ali obožavam Zagreb i ovdje osjećam neku posebnu radost vezanu za život ovdje", kaže Andrea kojoj je doživljaj bio i koncert Prljavog kazališta u listopadu 2019., na 30. godišnjicu legendarnog koncerta iz 1989. godine. "Bio je to prvi koncert na kojem sam bila u životu. Lijepo je bilo slušati uživo pjesmu Mojoj majci", dodaje Andrea. U Zagrebu je mjesec dana nakon dolaska doživjela nesreću kad ju je u Illici udario auto pa je neko vrijeme morala provesti u bolnici. U Zagrebu je doživjela i potrese u ožujku i prosincu 2020. Tijekom posljednjih godinu dana Andrea je istinski zavolje-

la Hrvatsku i hrvatski način života koji joj se sviđa više od onog u Venezueli. Za razliku od većine drugih stranaca koji se druže međusobno, Andrea se u Zagrebu druži s domaćim ljudima, a neko vrijeme plesala je i folklor u Folklornom ansamblu Zagreb-Markovac.

JEZIK I PRILAGODBA VENEZUELANSKIH HRVATA

Krajem 2019. sudjelovala je i na prvom skupu Međunarodne mreže istraživača o migracijskim procesima između Hrvatske i Južne Amerike gdje je imala prezentaciju o venezuelanskim Hrvatima pod naslovom *Gubitak hrvatskoga jezika kao posljedica prilagodbe Hrvata u Venezueli*. U posljednje vrijeme volontira u Isusovačkoj službi za izbjeglice gdje je dragocjena kao izvorni govornik španjolskoga jezika. Uglavnom pomaže potomcima Hrvata i drugim Latinoamerikancima u integraciji u hrvatsko društvo u sklopu projekta SI-DRO. Pomoć im pruža u prevodenju, u pribavljanju dokumenata, a uskoro će podučavati osnove hrvatskoga jezika jednu obitelj koja će doći iz Argentine.

Do sada je Andrea Dorta u Hrvatskoj posjetila Dubrovnik, Knin, Krapinu, Vinkovce, Vukovar, Slavonski Brod, Daruvar i još nekoliko mjesta. U Krapini ju je privukao spomenik narodnog heroja Izidora Štroka koji je bio borac u Španjolskome građanskom ratu. "Internacionalne brigade i njezini pripadnici tijekom građanskog rata su vrlo cijenjeni dio španjolske povijesti, tako da kad sam vidjela spomenik, bilo mi je važno kratko se zaustaviti i slikati", govori Andrea koju je pandemija spriječila da još više putuje Hrvatskom. "Znam da Hrvatska ima svoje mane i prednosti, svoje slabosti i stvari koje ne volim, no meni je bolje biti pozitivna i fokusirati se na prednosti", kaže Andrea koja samokritično govori i o svom, inače sasvim so-

Posjet Krapini

lidnom, znanju hrvatskoga. "Najteže mi je govoriti zato što zbog sramežljivosti zaboravljam vokabular ili strukture. Ja sam perfekcionista tako da mi je frustrirajuće napraviti pogrešku. Gramatika je mučenje svakog studenta jezika, ali mislim da ima smisla čak i ako nije laka i pomalo ću je naučiti", kaže Andrea. Ne osjeća nostalgiju za Venezuelom gdje i danas ima blisku obitelj. "Skoro svaki dan se čujem s roditeljima i bakom i ponekad im šaljem slike. Oni nisu htjeli ni da naučim hrvatski ni da se preselelim u Hrvatsku, no polako su se pomirili s tim i sada su jako sretni i zadovoljni. Moja mama Hrvatsku naziva zemljom mojih snova. Tata me je posjetio u veljači 2020. i zajedno smo razgledali Zagreb", kaže Andrea Dorta, simpatična i neobična Venezuelanka kojoj će Hrvatska vjerojatno postati nova domovina. ■

ENG Since September of 2019 Zagreb has been home to Venezuelan Andrea Dorta. She is a recipient of a scholarship provided through the State Office for Croats Abroad learning Croatian at the Croaticum Centre for Croatian as a Second and Foreign Language at the University of Zagreb's Faculty of Humanities and Social Sciences. Andrea and her life story are a prime example of the contemporary mobility of Generation Y and of a love of the Croatian lifestyle.

Dvojna sudbina

U najnovijoj zbirci stihova u prozi naslovljenoj *Zjenica bježi od zjenice* (Skoplje: Akademski pečat; Split: Naklada Bošković, 2020.), Ljerka Toth Naumova nastavlja sa svojim već poznatim temama nostalgije, sjete, čežnje, uspomena... Već je na prvi pogled razvidno da ćemo se susresti s toplom i osjećajnom poezijom, stihovima koji lagano padaju na dušu i krijepe je.

Tekst: **Željka Lovrenčić**

U gledna hrvatsko-makedonska poetesa Ljerka Toth Naumova ima zanimljivu *dvoju* sudbinu. Bez ikakve dvojbe možemo je svrstati među književnike-mostove između svoje dvije domovine. Naime, ova vrsna pjesnikinja, esejistica i prevoditeljica na jednak način pripada hrvatskoj i makedonskoj kulturnoj sredini. A budući da piše na dva jezika – na hrvatskome i makedonskome – ovdje možemo govoriti i o simetričnoj dvojezičnosti. "Simetričnost" prati gospođu Ljerku i na drugim životnim područjima – osim što je pjesnikinja i profinjena duša, ona je i magistrica ekonomije i stručnjakinja za financije. U njezinu prepoznatljivome pjesničkom diskursu susrećemo se pak s mračnim i svijetlim tonovima, sa sjetom i nostalgijom, ali i s radosti i razdraganim tonovima.

Zbirka je podijeljena na tri ciklusa naslovljena: *Razdoblje razdijeljeno*, *Pulsira otpozdrav jezerski* i *Čekanje noćnih ura*. Moto su im riječi Josipa Bodolića, Slavka Mihalića i Silvija Strahimira Kranjčevića iz pjesme "Noći".

Pjesme iz ciklusa naslovljenog "Razdoblje razdijeljeno" posvećene su rodnom tlu, ognjištu, djetinjstvu i svemu onome što je sada samo uspomena. Započinje dirljivom pjesmom *Kuća moga djetinjstva* u kojoj se slijeva rijeka snažnih osjećaja isprepletenih s nostalgijom. Ona je bolni krik jer te kuće više nema; to je samo ruševina, zgarište.

Tu su i "bakine buhtle s makom, čija nje perja i miris sušenih jabuka" (str. 4). To su te nezaboravne uspomena koje vječno nosimo sa sobom i prisjećamo ih se u vremenima tjeskobe, tuge, boli.

Za sjećanja kaže da su kao susreti, početak besmrtnosti. A onda se s posebnom osjećajnošću i boli prisjeća pokojnog oca koji je otišao u vječnost poput vlakova što odjednom prohuje pokraj nas...

Nakraj svega ostaju nam ožiljci u duši, ali i nada u susret s dragim nam ljudima koji su nas zauvijek napustili.

Dok je prvi ciklus ove zbirke posvećen uspomenama i prepun nostalgичnih tonova, drugi, naslovljen *Pulsira otpozdrav jezerski*, više je autorefleksija, istraživanje vlastite duše, uranjanje u njezine dubine, u njezine ponore. Pjesnikinja traži svoj dio Neba – ne želi da joj daruju plave orhideje kaže u pjesmi *Dajte mi moj dio Neba* (str. 18). Ona želi plavetnilo neba, plavu svjetlost koja će joj osvijetljavati puteve u vječnost. Ove su pjesme prepune boja – kolorit je isprepleten s osjećajima. Izmjenjuje se nebesko plava boja, crnilo (crni jezerski ogrtač, pjesma *Jezerska čarolija*, str. 19). Ovo su pjesme iznimne metaforike; u nji-

Čitavi ciklus je toplo sjećanje na prošle dane koji se više nikada neće vratiti jer život nas odnosi nekim novim putovima – nema povratka na ono što je bilo. Ali, u nama vječno živi djetinjstvo i, kako kaže naša pjesnikinja u pjesmi *Razdoblje razdijeljeno*, "vremena veselja u zvonkome maminu glasu".

Ljerka Toth Naumova posebnom
toplinom govori o određenim
životnim trenucima; u njezinoj se
poeziji zrcali ljubav prema rodnoj
zemlji; u njoj odjekuju ribarske
pjesme i šetnje ravnicom, zrelo
žito zavičaja, toplina doma i
seoski zvonici.

ma se snažno sukobljavaju svjetlost i
tmina, jezero i nebo, noć i svitanje, život
i smrt. Ljerka Toth Naumova voli kon-
traste – u ovom ciklusu često ih koristi
kako bi opisala stanje svoje duše u kojoj
se kovitlaju razni osjećaji i strpnje. Ovo
nisu pjesme blagih i nostalgičnih tonova,
već stihovi pisani silovitom strasti – ona
je tako jaka da se "rasplinulo uzburka-
no jezero rajskim zvukom Nebesa" (Je-
zerska legenda, str. 28).

Treći ciklus naslovljen je Čekanje
noćnih ura. U njemu su okupljene pje-
sme koje govore o prolasku godina, o
samoći, strepnjama i sjeti. U njima je
bol opipljiva, a "nemir sanjari u obrani
dostojanstva kroz predostrožnost stra-
hovanja", kao što navodi pjesnikinja
u pjesmi *Strahovanje* (str. 34). U ovim
stihovima provlači se tmina, žaljenje,
zamor, rastanci. Oni nisu optimistični.
Kroz njihovu se neprohodnost provla-
ćimo sporo, ali svejedno upoznajemo
drukčiju, ozbiljniju Ljerku, svjesnu da
život nije samo bajkoviti san i utočište
snova. Ovo su duboki i misaoni stiho-
vi obavijeni teškom metaforikom i sim-
bolikom i nije lako razlučiti jesu li odraz
očaja i boli ili samo pesimistične reflek-
sije o našem postojanju.

U svakom slučaju, ova zrela i promi-
šljena zbirka stihova u prozi Ljerke Toth
Naumove navodi nas na razmišljanje o
vlastitom postojanju i na preispitivanje
naših životnih odluka. ■

ENG Prominent Croatian-Macedonian poet Ljerka Toth Naumova has a fascinating and binary destiny. She is certainly among the literary bridge makers between her ancestral and present homeland. This excellent poet, essay writer, and translator is in equal parts a member of the Croatian and Macedonian culture scenes. Since she writes in both Croatian and Macedonian, we can also speak of a symmetrical bilingualism.

Gospi od Škrpjela na dar

U ekumenskom ozračju Daniel Načinović ispjevao je nadahnutu poemu *Gospa od Škrpjela* u izdanju Istarskog ogranka Društva hrvatskih književnika iz Pule, koja se sastoji od 32 skladna pjevanja

Književnik Daniel Načinović

Tekst i foto: Đuro Vidmarović

Boka kotorska nije samo
čudesan zemljopisni
fenomen, odnosno je-
dini fjord na Meditera-
nu, već je to prostor
koji je obilježio hrvatsku kulturu, ali
koji predstavlja i stjecište kulturnih
dobara i težnji mediteranskog prostora.
Ovaj dio današnje Crne Gore s obzirom
na stanovništvo i povijest integralni je
dio hrvatskoga etničkoga i povijesnoga
("Croatia Rubra") prostora. Tamošnji
Hrvati, bez obzira na to što su tijekom
nepovoljnih povijesnih uvjeta prestali
biti većinsko pučanstvo u svojoj pokra-
jini, domicilni su etnos, što znači i naj-
stariji prema povijesnoj dubini. Prije
njih, odnosno prije 7. stoljeća, ovdje
su živjeli pripadnici ilirskog

etnosa kao helenizirani starosjeditelji,
a nakon što je nestalo Rimsko Carstvo,
poglavito nakon što je došlo do doseli-
dbe Hrvata, prvotno pučanstvo Boke
kotske sjedinilo se s Hrvatima i s njima
proživjelo povijesni tijek. Kao cjelina
Boka kotorska je uključena u državno-
pravni prostor Crne Gore tek 1944. go-
dine. Tijekom turskih osvajanja dio za-
ljeva bio je pod okupacijom i u to vrije-
me dolazi do naseljavanja pučanstva
srpskoga etnosa. Povijest ovog prostora
je velika historiografska tema. Međuti-
m, u ovom trenutku najvažnija tema za
nas u Hrvatskoj je proučavanje i zaštita
kulturne baštine koju su tijekom stoljeća
stvorili bokokotorski Hrvati. Ta kultura
je fenomen u europskim razmjerima. Na-
ime, danas kulturna baština bokokotorskih
Hrvata čini više od 50 posto kulturne

baštine države Crne Gore dok je udio Hrvata u ukupnom broju stanovnika ove države tek oko jedan posto. Ovaj golemi nerazmjer otkriva nam strašnu demografsku sliku, odnosno nestajanje jedne etničke zajednice u velikom broju. Dakle, jedan posto crnogorske populacije hrvatskog podrijetla donijelo je u "miraz" Crnoj Gori 50 posto ukupne njezine državne baštine. Stoga bi skrb o toj baštini trebala biti bilateralna. Na scenu trebaju nastupiti obje države. Republika Hrvatska je obvezatna skrbiti se o Hrvatima izvan svojih državnih granica, a kultura bokokotorskih Hrvata spada u tu kategoriju jer je riječ o integralnom dijelu kulture hrvatskoga naroda. S druge strane, država Crna Gora dužna je skrbiti se o čuvanju baštine bokokotorskih Hrvata koji su njezini državljani i njihova baština dio je multietničkoga kulturnog sklopa Crne Gore, dakle po tome je crnogorska ne u etničkom, već u državno-pravnom smislu. Zbog toga se na političkoj sceni javljaju tendencije poistovjećivanja državnog teritorija i države većinskog na-

roda s kulturnom baštinom hrvatske manjine. To bi se moglo nazvati procesom crnogorizacije kulture bokokotorskih Hrvata, što rezultira njezinim izdvajanjem i udaljavanjem od hrvatskoga korpusa. Ovo je složena tema o kojoj ovisi budućnost bokokotorskih Hrvata kao manjinske zajednice.

NADAHUTI PJSNIK BOKE

Skrenuo bih pozornost na vrijednu knjigu pjesama jednog od najvećih hrvatskih živućih književnika, Daniela Načinovića, posvećenu najvećemu marijanskom svetištu u Bokokotorskom zaljevu. Riječ je o slavnoj Gospi od Škrpjela. Načinović je 2004. godine objavio prvo izdanje poeme pod naslovom "Gospa od Škrpjela", a 2020. Istarski ogranak DHK objavljuje drugo izdanje ove zbirke. Kao što naslov kazuje, riječ je o poznatome marijanskom svetištu - Majci Božjoj ili Gospi od Škrpjela, kojoj je u čast podignuta prekrasna crkva na malome školju nedaleko od gradića Perasta. Riječ je o umjetnom otočiću koji ovdje nazivaju *škrpjel*, nastalom tako

što su hrvatski pomorci i brodovlasnici stare brodove potapali oko morske hridi i tako je s vremenom nastao otočić na kojemu se mogla podići crkva. Svi vjernici koji odlaze na ovaj *škrpjel* dužni su ponijeti sa sobom nekoliko kamena i baciti ih u more pokraj *škrpjela* kako bi ga učvrstili i povećali mu površinu. Ovakvim mukotrpnim i zanosnim radom stvoreno je jedno od najljepših svetišta na Sredozemlju. Kako piše Daniel Načinović, "otočić je poput bisera u školjci modrine oblikovan nasipavanjem oko postojeće hridi, potapanjem ostataka starih jedrenjaka i brodske armature. Izgradnja najprije male kapele na školju započela je 22. srpnja 1452. godine, nakon što su braća Matešić, ribari iz gradića Perasta, uz hrid pro našli čudotvornu Gospinu sliku, ikonu Bogorodice, pred čijim su likom uslišane molitve za ozdravljenje jednoga od ribara". Svečanost Gospe od Škrpjela slavi se 22. srpnja kada prema otočiću polaze zelenilom urešene barke nakrcane kamenjem koje biva potopljeno u more kao znak brige i ljubavi prema

Boka kotorska: Otočić i crkva Gospe od Škrpjela (u pozadini otočić Sveti Juraj)

svetištu. Današnja crkva sagrađena je 1630. godine. U 18. stoljeću dograđeni su prezbiterij, kupola i okrugli zvonik – kula. Čudotvorna ikona s likom Bogorodice nalazi se na glavnome oltaru, a djelo je hrvatskoga slikara Lovre Dobričevića iz sredine 15. stoljeća. Riječ je o baroknome umjetničkom djelu. Treba reći kako je crkva ukrašena čudesno lijepim i mnogobrojnim slikama Tripe Kokolje. Riječ je o jednom od istaknutih slikara hrvatskoga baroka. Njegove slike su remek-djelo našeg baroka i cijeli prostor Gospe od Škrpjela zahvaljujući njima dobio je u narodu naziv hrvatska Sikstina. (Tripo Kokolja rođen je u Perastu, 28. veljače 1661., a umro je na Korčuli, 18. listopada 1713. Ponekad je zvan i Trifun Kokoljić ili po mletački Cocoglia. Povijest umjetnosti ga određuje kao hrvatskoga kasnobaroknog slikara, "uz Mateja Ponzonija-Počuna najznačajniji predstavnik baroknog slikarstva u Dalmaciji".).

Daniel Načinović ne zaboravlja i susjedni otočić posvećen svetom Jurju koji Crnogorci nazivaju Đorđe. Autor kaže kako je ovaj otočić "još jedno mjesto vjere i duhovnosti u Boki, Zaljevu hrvatskih svetaca, čije obzore osobito krase sveti

Leopold Mandić, blažena Ozana Kotorška i blaženi Gracije iz Mula". Načinović je svojoj zbirci napisao i predgovor pod naslovom: "Poema 'Gospa od Škrpjela'". I to je mala neobičnost jer autori najčešće stavljaju kao predgovor ili pogovor svojoj zbirci esej nekoga od kolega ili istaknutih književnih znalaca. U ovom slučaju, čitajući Načinovićev predgovor, uočavamo kako on čini cjelinu s poemom. Osim toga, u podrubniku je naglašeno kako je riječ o autorovu priopćenju na skupu "Pasijski motiv kršćanskoga jedinstva", održanom u Tivtu 2006. godine. U ovom lirski pisanom priopćenju navodimo nekoliko ulomaka kako bismo se uvjerali u ljepotu autorova literarnoga govora: "Posjet Gospi od Škrpjela, nezaobilazan u bokeljskim itinerarima, nije samo turistički 'intermezzo' u susretu s baštinom kulture, već prije svega ulazak u ozračje duhovnosti u kojemu se prožimlju govor vjekova i onaj osobni zaziv upućen Stvoritelju. Zaziv je to čovjeka hodočasnika koji s vremena na vrijeme mora odložiti, odnosno posvetiti breme koje nosi, prisloniti ga na ovu hrid kao što Bokelji na svojim 'fašnadama' odlažu kamenje u vodu do školja, učvršćujući svoje 'po

Mariji k Isusu' pouzdanje, učvršćujući i 'fundamente' ove uporišne točke s koje se vertikalna vjere, ufanja i nade uzdiže i nad gordim vrhuncima".

Načinović je *Poemu Gospa od Škrpjela*, kako sam ističe, književno komponirao na tri razine. "Prva se razina ostvaruje na doživljaju samog ambijenta unutar kojeg sam pri formalnoj 'simetriji' poeme uznastojao kontrapunktno mijenjati 'pozicije' ritmičkog govora, poradi stanovite gipkosti kako bi poematska cjelina postigla željenu reljefnost u smjeni 32 kitice po 6 stihova sa završnim kadencama. Drugu bih razinu mogao nazvati alegoričnom, utoliko što se uprizorenja stihovanih veduta i promišljaja mogu sagledavati kroz transpoziciju jednoga 'veslajućeg' kretanja kao slike života, te izvjesnosti u nalaženju pouzdane lanterne. Treća razina oblikovana je mistikom u devotionalnoj sabranosti, slijedeći upravo pashalni motiv Kristove velikosvećeničke molitve na posljednjoj večeri, odjek obuhvaćen okolišem jadranskoga zaljeva i crkvice na školju, kamene lađe na susretištu istoka i zapada." Daniel Načinović je s pravom svetište Gospe od Škrpjela doživio kao susretište Istoka i Zapada. Ali to je susretište prožeto pasionskim motivima i Kristovom ljubavlju kao zajedničkom baštinom. Stoga on u predgovoru kaže: "Ljubav je most koji spaja transcendentalnu nadu između pojavnosti svakodnevice i transcendencije." Načinović konkretno svoju poemu vidi kao poziv kršćanskoj braći na ekumenizam. Štoviše, on smatra kako svetište u Boki na poseban način "svjedoči o nužnosti takva zajedništva u onoj mjeri u kojoj je ono izazov i čežnja, ali prije svega dosljedna postojanost u svakodnevici". Oduševljen idejom ekumenizma, Načinović se kao pjesnik i kao rimokatolik obraća Njegošu kao pjesniku, ali i kao pravoslavnom prelatu. On piše: "Dijaloški je moment upućen prema Lovčenu, počivalištu velikoga crnogorskog pjesnika Petra Petrovića Njegoša, jednoga od najvećih pjesnika – mistika ('Luča mikrokozma') u europskoj literaturi." On priznaje kako Njegoša doživljava kao pobornika kršćanskoga jedinstva.

Daniel Načinović: *Gospa od Škrpjela* (poema), Istarski ogranak DHK Pula, Pula, 2020.

14. PJEVANJE

*Ti, pjesniče gordi, orle Crne Gore,
na Lovčenu čekaš svjetlo uskrnuća.
Želja bješe velja Njega što svijet stvori
da nas k Sudu savjest jednom ne bi klela.
Kršćanskom jedinstvu – reci – ima l' nade?
O združi nam htijenja, Gospo od Škrpjela.*

Uz Vladiku Rada, na katoličkoj strani svakako je najveći ekumenski poticatelj bokokotorski Hrvat sv. Leopold Bogdan Mandić, franjevac rođen u Herceg Novome. I njemu je Načinović posvetio dio ove poeme:

18. PJEVANJE

*Herceg Novi silna kolijevka ti bješe
kada svijetu rodi sveca Pomirenja.
Sitan, bradat starac zublju uvis diže
tamo gdje je smutnja dugi razdor snijela,
moleći za jednog pastira i jedno
stado što će doći Gospi od Škrpjela.*

Uz Leopolda Mandića autor nas podsjeća i na ostale katoličke svece iz Boke, npr. blaženu Ozanu Kotorsku i blaženoga Graciju iz Mua. Posebno mjesto u njegovu razmišljanju o ekumenizmu na koji ga upućuje svetište Gospe od Škrpjela zauzima jedna "jaka žena", bokeljska Hrvatica Jacinta Kunić-Mijović, koju on naziva "bokeljska Penelopa". "Dvadeset je i pet godina čekala muža pomorca da se vrati, često prignuta nad tkanjem goblena s Bogorodičinim likom. U vez je uplela i vlasi mladenačke kose, potom i sjedine, uz svilu, zlato i srebro. Djelo je dovršeno 1818. godine. Jacintin se muž

nije vratio, ali je njegovo čekanje u vjernosti nadvisilo okvire vremena, šireći prostore ljudskoga srca kroz doziv vječnosti."

Prijeđimo na tekst same poeme. Svaka od 32 kitice sadrži šest stihova. Pri tome u svakom od njih rimuju se četvrti i šesti stih, a u šestome se obvezatno spominje Gospa od Škrpjela. Navodim primjer iz prve pjesme:

*Veslaj tihim glasom ka Perastu, pjesmo!
Tragom drevnih lađa do onoga školja.
Na moru je Žena odjevena suncem
dom svetosti Božje nastaniti htjela.
Veslaj i ti, dušo, kamen da ponese
u Boku na Otok Gospe od Škrpjela.*

Ovom prilikom posebno bih istaknuo Načinovićev pokušaj da opiše ljepotu Gospe od Škrpjela na izvornome čakavskom narječju. Primjer je pjesma br. VI.

*Nagrèšpani vali, rontâl od Dobrote;
barbuni od fanga, barbuni od grote.
More râzo rive; pusto libro moje...
Što mi ćela rijet je tica ka je sjela
tu na pic od prove, van od paravènta?
'A'mo ća do školja Gospe od Škrpjela!*

Daniel Načinović je i osobno, kao vjernik, duboko potresen ljepotom i mistikom Gospe od Škrpjela i stoga ne čudi što je iz te potresenosti šiknula snažna poema, jedno od najboljih pjesničkih ostvarenja kršćanskoga nadahnuća na hrvatskome jeziku posljednjih desetljeća.

U 27. pjesmi on iskazuje svoj ushit, ali i molitvu Gospi od Škrpjela:

*Hej, koliko sreće! I meni je danas
u Zaljevu blagdan kroz molitvu zvani.
I meni je danas svadbovat u Kani!
"Činit sve što reče" Bog moj sa raspela,
Uskrsli koj' sjaji mir na svetoj škrapu.
U Boki, na Školju Gospe od Škrpjela.*

Premda je riječ o poemi od 32 pjevanja, dakle nevelikome književnom djelu u kvantitativnom smislu, u literarnom, kvalitativnom smislu Načinović je ostvario vrhunski literarni uradak. Sjedinio je tradicionalni književni izraz sa suvremenim poetskim diskursom, uzvišenost molitve s iskrenim predanjem vjernika, teološku neupitnost s ekumenskim zazivom, hrvatsku nacionalnu samobitnost s poštovanjem crnogorskoga naroda. Sve te naoko nespojive komponente mogao je u skladnu cjelinu staviti jedino pjesnik vrhunske kvalitete. ■

ENG *It was in an ecumenical atmosphere that Daniel Načinović penned his inspired poem *Gospa od Škrpjela* ("Our Lady of Škrpjela"), published by the Istra County chapter of the Croatian Writers' Association. And while this poem is not a grand work in size, comprising only 32 cantos, in the qualitative sense Načinović has achieved a superb literary work.*

"Prisiljeni smo obustaviti sve aktivnosti..."

Apel za pomoć Hrvatskome građanskom društvu Crne Gore koje ove godine obilježava 20. obljetnicu utemeljenja, a nalazi se u nikad gore, upravo dramatičnom, financijskom stanju

Tekst: **Uredništvo** Foto: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore**

P"Prisiljeni smo obustaviti sve aktivnosti, pa i tiskanje časopisa Hrvatskoga glasnika dok se ne osiguraju određena sredstva...", rekla je, uz ostalo, predsjednica Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore Rafaela Lazarević u raspravi o izvješću o trenutačnoj financijskoj situaciji Društva, na sjednici Upravnoga odbora 12. ožujka ove godine u Kotoru. Desetak dana kasnije redakciji Matice elektroničkom poštom obratio se Tripo Schubert, jedan od najprepoznatljivijih pripadnika hrvatske zajednice u Crnoj Gori i prvi predsjednik Hrvatskoga građanskog društva u susjednoj nam državi, Društva koje ove godine obilježava

20. obljetnicu utemeljenja. Uz molbu da na stranicama našega mjesečnika objavimo informaciju o nikad gore, upravo dramatičnom, financijskom stanju Društva, Tripo Schubert konstatira da je pandemija onemogućila realizaciju mnogih aktivnosti te izdvaja neizvjesnost daljnjeg tiskanja časopisa Hrvatskoga glasnika, jedinoga pisanog medija te vrste u Crnoj Gori. Uz to, već se nekoliko mjeseci ne isplaćuje naknada zaposlenoj službenici, kao i glavnoj urednici časopisa i voditelju mandolinskog orkestra, a udruga više nije u stanju podmirivati ni račune za poštanske usluge, komunalije i struju. "Potrebna nam je pomoć", poručuje Schubert.

Hrvatsko građansko društvo Crne Gore nevladino je i neprofitno udruženje građana, osnovano s ciljem promoviranja i predstavljanja interesa hr-

vatske nacionalne i etničke manjine u Republici Crnoj Gori. Društvo je u proteklih dvadeset godina glavni protagonist očuvanja identiteta i jezika malobrojne hrvatske manjine u Crnoj Gori ulažući pritom nemjerljiv trud u gradnji mostova povjerenja, suradnje i prijateljstva crnogorskog i hrvatskog stanovništva s obje strane granice, opterećenih nemilim događajima devedesetih godina.

U dva desetljeća HGD CG zaslužno je za realizaciju mnogobrojnih projekata i manifestacija, od kojih za ovu prigodu izdvajamo utemeljenje nastave na hrvatskome jeziku u Kotoru i Tivtu, izdavanje knjiga, periodičnih i stalnih publikacija, postavljanje spomen-obilježja bokeljskim mornarima poginulim u bitki kraj Lepanta, organiziranje ljetovanja djece hrvatskih obitelji u Zagrebu, osnivanje mandolinskog orkestra i obnavljanje tradicionalne manifestacije "Tripundanska večer".

Redakcija Matice pridružuje se apelu za pomoć Hrvatskome građanskom društvu Crne Gore i moli sve tvrtke, ustanove, udruge i pojedince koji mogu pomoći da kontaktiraju Ured u Kotoru na telefon: 00382-32-304-233 ili na e-adresu: hgd-kotor@t-com.me. ■

HGD CG je, među ostalim, odlikovano Ordenom crnogorske zastave trećega reda, a dobitnik je i Povelje Republike Hrvatske, kao i Nagrade Općine Kotor – na slici predsjednik Crne Gore Filip Vujanović uručuje Orden tadašnjem predsjedniku Društva Mirku Vičeviću

U organizaciji HGD CG, a na inicijativu hrvatskoga saborskog zastupnika dr Tonča Tadića, 2007. godine otkrivena je spomen-ploča na palači Bizanti u Kotoru u znak sjećanja na poginule Kotorane u slavnoj bitci kod Lepanta 1571. godine

ENG The Matica magazine editorial board is joining an appeal for aid from the Croatian Civic Society of Montenegro, which finds itself in a dire financial situation and has asked companies, institutions, associations, and individuals able to provide assistance to contact the society's office in Kotor at +382-32-304-233 or by e-mail at hgd-kotor@t-com.me.

Zdravica dobrosusjedstvu Hrvata i Slovenaca autora Bagole

Biblioteka Mala knjižnica *Društva hrvatskih književnika* iz Zagreba redovito donosi zanimljive naslove inozemne *Croatice* te ističe autorske i prevoditeljske osobnosti poput Božidara B. Bagole

Pisac i prevoditelj Božidar Brezinščak Bagola

Izvor: Prva slovenska literarna online revija *Locutio* (<https://www.locutio.si/>; <http://www.locutio.si/index.php?no=112&clanek=3594>)

Sredinom svibnja 2020. izašla je u biblioteci Mala knjižnica Društva hrvatskih književnika u Zagrebu zanimljiva knjiga pod naslovom "ZDRAVICA dobrosusjedstvu Hrvata i Slovenaca". Autor knjige je književnik i prevoditelj Božidar Brezinščak Bagola, rođen 1947. u selu Vrbišnica pokraj Huma na Sutli, u sjeverozapadnome kutku Hrvatskog zagorja. Nakon završene osnovne škole odlazi u malo sjemenište misionara lazarista u Zagreb.

Pjesme je počeo pisati u drugom razredu srednje vjerske škole koju su vodili franjevci na Svetome Duhu. O počecima njegova pjesnikovanja i njegovu trojednom imenu ovako u popratnoj recenziji piše književni kritičar Zdravko Zima: "Sudbinu ljudskih bića, pa jednako tako i pisaca, ponekad određuju detalji. U slučaju Božidara Brezinščaka Bagole detalj se krije u onome što Nijemci zovu *Beiname*. Krije se, dakle, u nadimku. Pjesme je Brezinščak počeo pisati vrlo rano, štoviše, pisao ih je bilingvalno, na hrvatskome i slovenskome jeziku. Budući da nije bilo preporučljivo baviti se uz Sveto pismo još i književnošću i pisanjem pjesama, Brezinščak je svoje radove potpisivao pseudonimima. Poslije svega, ni prvi ni drugi pseudonim, Taborčan i Vragosavljević, nisu mu se činili dovoljno adekvatnim. U pismu koje je 1969. poslao na adresu Janeza Gradišnika, urednika časopisa *Prostor in čas*, Brezinščak objašnjava kako je došlo do trojednog imena koje je postalo neizostavnim dijelom njegova ljudskog i autorskog identiteta. U kući koju je zajedno s njivom i voćnjakom nekoć davno kupio njegov djed Adalbert živio je osobenjak i samotnjak kojeg su suseljani zvali Bagola. Tako se 22 godine poslije rođenja Božidara Brezinščaka rodio i njegov knjiški *supplement* koji će na neki način postati važniji od njegova krsnog imena. Ime je prejudiciralo njegov put prema Bogu, dok je nadimak sugerirao otklon. Možda ne i herezu, ali svakako otklon koji će biti traumatičan, ali isto tako stimu-

lativan za njegove literarne ambicije. Ako je mitski Bagola bio čudak, takvim se pokazao i onaj koji je adoptirao njegov nadimak. Jer kako drukčije legitimirati franjevačkog *dijaka* kojem je stihotvorstvo draže od evanđeoske propedeutike, koji piše na dva naizgled bliska a opet različita jezika i koji svakom gestom daje do znanja da njegovo shvaćanje Boga ne korespondira nužno s institucionalnim kršćanstvom?" Studij teologije započeo je u Ljubljani, nastavio u Eichstättu i Münchenu, a diplomirao na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 1974. Zbog pripovijetke "Žrtva

Prizor s promocije

unatoč svemu" s temom homoseksualnosti u crkvenim odgojnim ustanovama, objavljene u *Večernjem listu* 15. 12. 1973. godine, bilo mu je uskraćeno ređenje za svećenika i morao je odmah napustiti zgradu bogoslovije na zagrebačkome Kaptolu.

KUŠNJE PISCA I GASTARBAJTERA

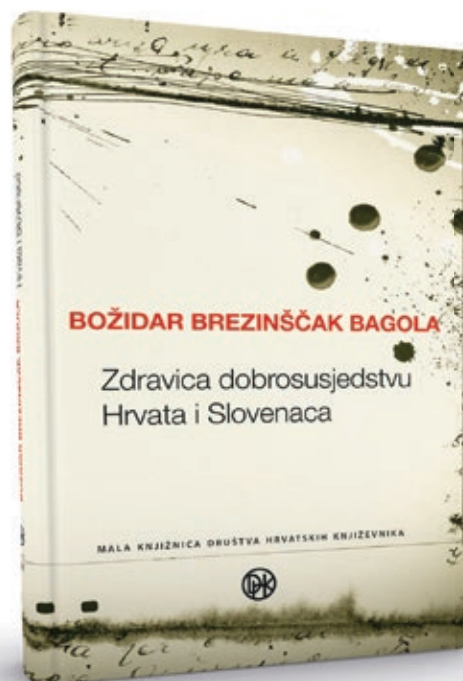
Kao diplomirani teolog i "gastarbajter" upisao je studij filozofije u Münchenu, a diplomirao na Filozofskome fakultetu u Beogradu 1978. Iste godine vratio se u rodni kraj. Zaposlio se kao prevoditelj, urednik radničkih novina i rukovoditelj službe za informiranje i kulturu Tvornice stakla *Straža* u Humu na Sutli. Od 1990. do 1993. bio je kadrovski direktor tvornice, od 1993. do 1996. načelnik općine Hum na Sutli, od 1996. do 2001. ravnatelj Humskoga kulturnog središta, od 2001. do 2009. načelnik općine Hum na Sutli u dva uzastopna mandata, a od 2009. do odlaska u mirovinu 2012. knjižničar Narodne knjižnice u Humu na Sutli. Član je Društva hrvatskih književnika, Društva hrvatskih književnih prevodi-

telja, Hrvatskoga filozofskog društva, Društva hrvatsko-slovenskog prijateljstva i Esperantskog društva Trixini.

PLODNI KNJIŽEVNIK I PREVODITELJ

Dosad je objavio pet zbirki pjesama na hrvatskome i jednu na slovenskome jeziku, četiri romana, tri knjige pripovijedaka i šest knjiga putopisa, eseja i oglada. Jedan je od najmarljivijih prevoditelja sa slovenskog na hrvatski. Iza sebe ima čitavu biblioteku prevedenih djela najznačajnijih slovenskih pisaca: *Slovenski začinjavci*, od Trubara do Linharta, Matica srpska, Novi Sad 1978.; *Josip Jurčič: Pripovijetke*, Matica srpska, Novi Sad 1979.; *Dragotin Kette - Josip Murn: Izabrane pjesme*, Matica srpska, Novi Sad 1981.; *Lojze Kovačič: Tri žene* (roman), Cankarjeva založba, Zagreb 1985.; *Edvard Kocbek: Drugovanje* (dnevnik), Cankarjeva založba, Zagreb 1986.; *Veno Taufer - Dane Zajc: Izabrane pjesme*, Forum, Zagreb 1987.; *Suvremena slovenska poezija*, Forum, Zagreb 1988.; *Anton Trstenjak: Kroz prizmu riječi*, Đakovo 1996.; *Anton Trstenjak: Umireš da bi*

živio, Đakovo 1997.; *Edvard Kocbek: Izabrane pjesme*, Alfa, Zagreb 2009.; *Edvard Kocbek: Izabrana djela* (novele, dnevnik,

Božidar B. Brezinščak: *Zdravica dobrosusjedstvu Hrvata i Slovenaca*, Mala knjižnica DHK-a, Zagreb, 2020., 300 str.

Književna večer u Mariboru

eseji), Alfa, Zagreb 2009.; *Vinko Mödendorfer: Nitko više ne piše pisma* (roman), Alfa, Zagreb 2014.; *Andrej E. Skubic: Samo dođi doma* (roman), Alfa, Zagreb 2016.;

Na Svjetskom kongresu esperantista u Nitri (Slovačka) 2017.

Ovdje i sada (antologija novijega slovenskog pjesništva), Naklada Đuretić, Zagreb 2016.; *Lojze Kovačič: Pridošlice* (roman u dvije knjige), Alfa, Zagreb 2017.; *Lojze Kovačič: Kristalno vrijeme* (roman), Meandar Media, Zagreb 2018.; *Brane Senegačnik: Tijela tišine*, Literis, Zagreb 2019.; *Tone Peršak: Preobrazbe* (roman), Meandar Medio, Zagreb 2020.; *Peter Kovačič Peršin: Kako biti i opstati čovjekom*, Alfa, Zagreb 2020. U posljednje vrijeme latio se prevođenja opsežnog eposa u tri knjige *Vrata nepovrata* suvremenoga slovenskog pjesnika Borisa A. Novaka.

PREDNOSTI SUSJEDSTVA

Budući da je rođen uz samu granicu s Republikom Slovenijom, Bagola je od najranijih dana slovensku tradiciju i književnost shvatio kao svoju duhovnu popudbinu. Zato nije čudno, piše recenzent Zdravko Zima, "da njegova ZDRAVICA počinje istoimenom pjesmom Franca Prešerna, pledirajući za jednu vrstu kohabitacije na koju smo u vremenima nacionalističke revindikacije gotovo zaboravili". U uvodnom eseju osvrće se i obrazlaže svoju tjelesnu i duhovnu okrenutost slovenske obzoru. Prvo poglavlje donosi zapise iz vremena studentskoga boravka u Ljubljani, kad

se egzistencijalno prepoznavao u tjeskobnom sučeljavanju crkveno-institucionalne poslušnosti i mladenački buntovne nepopustljivosti. Drugo poglavlje donosi pet memoarskih zapisa o prijateljavanju s poznatim Slovencima (Stres, Kocbek, Gradišnik, Križnik, Rodé), koji su presudno utjecali na njegovo spisateljsko i prevodilačko osposobljavanje. Treće poglavlje čine dnevnički zapisi iz razdoblja kad je obnašao dužnost načelnika pogranične općine Hum na Sutli (u tri mandata) te bio neposrednim svjedokom mogućeg suživota Hrvata i Slovenaca, unatoč službenim političkim napetostima i politikantskim provokacijama. Četvrto poglavlje donosi aktualne oglede, poglede i prosudbe o svijetlim primjerima dobrosusjedstva u sutlanskom podneblju; o Stanku Vrazu kao preteči europeizma; o panonskoj teoriji Jerneja Kopitara; o panorami novijega slovenskog pjesništva; o romanima Lojze Kovačiča, jednog od najvećih romanopisaca među južnoslavenskim narodima; o spisateljskim preobrazbama slovenskog književnika i bivšeg ministra za kulturu Tone Peršaka te o izabranim djelima Petra Kovačiča Peršina, jednog od najpoznatijih živući slovenskih personalista. Peto poglavlje donosi razgovore objavljene u listovima, časopisima ili radijskim emisijama. Ti razgovori detaljno upotpunjuju sliku o autoru kao čovjeku koji živi ponajprije u svoje ime, kojemu je zavičaj značio uvijek nešto šire od rodnog mjesta, koji je u svako doba nastojao živjeti i djelovati za toplu ljudsku riječ i smijeh bez granica. Ovaj prikaz možemo s pravom zaključiti konstatacijom da je Božidar Brezinščak Bagola protagonist hrvatske i slovenske književnosti, kao što je to svojedobno bio Stanko Vraz. Svojim djelovanjem, autorskim i prevodilačkim, na najbolji način demantira skučenost provincijalaca koji ne vide preko vlastitog plotu, što je i te kako valjan razlog da se pozorno pročita ovo njegovo poticajno svjedočenje. ■

ENG *The Mala knjižnica ("Little Library") series of the Zagreb-based Croatian Writers' Association regularly presents fascinating titles from Croatians abroad, showcasing the translation of our literature.*

Virtualni susreti pulske gimnazije s hrvatskim školama iz Budimpešte i Pečuha

Na žalost, ovogodišnja pandemija koronavirusa onemogućila je ostvarivanje ovih dvaju međunarodnih projekata u obliku u kojemu su zamišljeni. Ipak, jedan susret ostvaren je u virtualnom okružju.

Tekst: **Nataša Tončić, Gimnazija Pula**

Gimnazija Pula ugovorila je 2020. godine projekt razmjene učenika s dvjema mađarskim školama u kojima se učenici obrazuju na hrvatskome jeziku. Suradnja s HOŠIG-om (Hrvatski vrtić, osnovna škola, gimnazija i učenički dom) iz Budimpešte i Hrvatskim školskim centrom Miroslava Krleža iz Pečuha trebala se dogoditi na dva plana - kao razmjena učenika koji bi u petodnevnom boravku u tim gradovima učili i razmijenili svoja iskustva i znanje te kao suradnja nastavnika koji bi razmijenili različite metode poučavanja i održali svoja predavanja na temu jezične raznolikosti i kulturnog bogatstva.

Na žalost, ovogodišnja pandemija koronavirusa onemogućila je ostvarivanje ovih dvaju međunarodnih projekata u obliku u kojemu su zamišljeni. Ipak, jedan susret ostvaren je u virtualnom okružju. Uz pomoć platforme Microsoft teams u prosincu 2020. u povodu Dana hrvatske kulture svoj susret održale su Gimnazija Pula i HOŠIG Budimpešta. Gimnaziju Pula predstavili su učenici 3. a razreda sa svojom razrednicom Natašom Tončić. Nakon uvodnog pozdrava ravnatelja Gimnazije Filipa Zoričića, učenik Jakov Benčić predstavio je svoju školu dok se škola iz Budimpešte predstavila videozapisom. Učenici obiju škola predstavili su se i svojim kreativnim radovima: pjesmama i recitacijama te videozapisima. Susret je protekao u ugodnoj i opuštenoj atmosferi i ispunio

je očekivanja obiju škola. Izražene su želje za ponovnim susretom i suradnjom.

Susret s Hrvatskim školskim centrom iz Pečuha trebao se održati u ožujku ove godine u povodu Dana hrvatskoga jezika. Osmišljen je program u kojemu bi sudjelovali učenici obiju škola. Prije samog susreta učenici 3. a razreda Gimnazije Pula poslali su Hrvatskome školskom centru Miroslava Krleža u Pečuhu knjižicu u kojoj su predstavili Gimnaziju i svoje radove. Na žalost, zbog povećanog broja zaraženih susret se nije mogao održati niti preko videozapisa. Ipak, suradnja se ostvarila. Učenici škole iz Pečuha snimili su svoje recitacije i poslali videozapise Gimnaziji Pula. Profesorice Meri Šimunov, Nataša Tončić i Jelena Pavić bile su dio povjerenstva koje je sudjelovalo u procjenjivanju

kvalitete recitacija. Pulska gimnazija poslala je u Pečuha radove svojih učenika: Sara Baračić recitirala je svoju autorsku pjesmu Noć, kojom je sudjelovala i na Lidranu, Maja Šebelić i Gabrijel Radović predstavili su svoj kreativan rad inspiriran Homerovom Ilijadom, a učenica Petra Povrzanović recitirala je Ljubavnu pjesmu Pabla Nerude.

Unatoč nepovoljnoj epidemiološkoj situaciji ostvaren je barem dio zamišljenoga programa, a planiran je nastavak suradnje te novi zajednički projekti. ■

ENG *The gymnasium (secondary school) in Pula had planned an exchange of pupils in 2020 with two secondary schools in Hungary (in Budapest and in Pécs) in which Croatian is taught. Unfortunately, the pandemic COVID-19 fears frustrated this international exchange as planned. One meeting was, however, achieved online.*

Učenje hrvatskoga jezika prekrasno je iskustvo

HBZ održava tečaj hrvatskoga jezika već pet godina uzastopno. Uz doista izvrsne mogućnosti nastave u uredskim prostorijama, razrađen je program za početnike i naprednije te za učitelje pa je ovime dodana još jedna besplatna pogodnost njezinim članovima, željnim i voljnim učenja jezika i kulturne baštine svojih predaka

Tekst: **Franjo Bertović**

Još jedan vrlo uspješan tečaj hrvatskoga jezika priveden je kraju. Polaznici su se sastajali svake srijede na večer, od 18 do 20 sati, u prostorijama ureda Zajednice. Dvanaest polaznika primilo je priznanice i zahvalnice te s veseljem najavilo ponovni susret u školi, na jesen. Uspjeh krasi kratke priče polaznika koje su pojedinačno napisali te ih pročitati posljednjeg dana nastave.

Učitelji hrvatskoga jezika izvan domovine Hrvatske imaju puno izazova. Današnji visoki tehnološki razvoj u svijetu omogućuje praćenje vijesti svakodnevno i iz Hrvatske. Tu se susrećemo s mnogo tuđih riječi, što nas sve zbunjuje, posebno početnike u školi. Primjere, mnogi mediji i društveno-politički vrh rabe tuđice kao što su: hospitaliziran (smješten u bolnicu), edukacija (školovalanje, naobrazba), prevencija (zaštita, sigurnost), volonter (dobrovoljac, dragovoljac), keš (gotovina), ok (u redu), frend (prijatelj), frendica (prijateljica) itd. Uglavnom su to riječi posuđene iz engleskoga jezika. Šteta! Zašto se bježi od lijepih hrvatskih riječi?

OBITELJSKE VEZE

Mike Yoha: Moji roditelji su iz Hrvatske. Upoznao sam obitelj moje majke u Hrvatskoj, ali ne i obitelj s očeve strane. Naš posjet Hrvatskoj bio je lijep. Žena i ja smo letjeli avionom za Pariz, iznajmili automobil i odvezli se u Hrvatsku. Imali smo adresu mog ujaka koja je bila upisana u krsnom listu. Koristili smo GPS

uređaj kako bismo pronašli kuću. Kuća je bila prazna, nitko u njoj više ne živi. Odvezli smo se do susjedne kuće i pitali za obitelj Joha (Yoha). Gospodin susjed je telefonirao mojoj rođakinji, koja živi u Šibeniku, i najavio naš dolazak. Krenuli smo za Šibenik. Tri sata kasnije susreli smo moje rođake. Prvi put! Moja rođakinja, njezin muž i kći dočekali su nas u svojoj kući. Nakon upoznavanja satima smo razgovarali i to na hrvatskom, što sam najbolje mogao. Otkrio sam da i u Zagrebu imam rođaka. On i njegova supruga žive blizu moga drugog ujaka. Tako smo se lijepo proveli u Šibeniku i Zagrebu i upoznali svoje obiteljske korijene. Sada smo u vezi s njima putem Facebooka.

Dennis Baker: Prvi put sam putovao u Hrvatsku 2016. godine i posjetio Zagreb. Mogao sam pronaći zapis o rođenju svoje majke. Ponovno sam posjetio Zagreb 2018. godine s prijateljima iz Pittsburgha. Letjeli smo iz Toronta za Zagreb. Dok sam bio u Zagrebu, iskoristio sam priliku da posjetim groblje Mirogoj. Također sam posjetio Opatiju i izvukao malu školjku iz Jadranskog mora. Posjetio sam i Osijek i tamo obišao grad i šetao uz rijeku Dravu. Nadam se da ću posjetiti svoje prijatelje u Hrvatskoj ove godine, u rujnu.

Nancy Sudo: Volim kuhati u mojoj velikoj kuhinji. A moja obitelj voli jesti jela domaće kuhinje. Također vole slastice. Ja volim praviti tjesteninu. Napraviti ću je za Uskrs.

Arlene Domenčić: Omiljeno mjesto za odmor naše obitelji je Hilton Head Island, u Južnoj Karolini. Putujemo u Hilton Head Island svakog ljeta. Dok

su nam djeca bila vrlo mala i oni su s nama putovali, a sada unuci. Vole zabavu i sunce na plaži.

Larry Domenčić: Export Pennsylvania je stari grad s rudnikom ugljena u zapadnom dijelu države. Doselili smo se iz Turtle Creeka u Export prije 46 godina. U to vrijeme grad je imao samo dućan živežnih namirnica, željezaru, trgovinu robe i crkvu. U današnje vrijeme Export pokazuje novi život. Šetnica i staza za bicikle su u gradu. I industrijske aktivnosti su započete u ovom jednoavenijskom gradu. Nije puno, ali ovo je moj grad!

U POTRAZI ZA KORIJENIMA

Brian Šubich: Moji baka i djed, Anton Šubić i Jela Šubić, rođeni su u Hrvatskoj, ali nisam imao podataka ni o jednoj njihovoj obitelji ili rodbini. Nikad

nisam upoznao baku i djeda jer su bili preminuli prije mog rođenja. Prošle godine, kao poklon za svog oca Nicholasa Subicha, odlučio sam zaposliti profesionalnoga genealoga u Hrvatskoj koji će to istraživati. Genealog je puto- vao u Strašnik i Petrinju, odakle su moji baka i djed. Genealog je uspio sastaviti velik dio moga obiteljskog stabla. Čak je pronađena živuća rodbina u Strašniku i Petrinji! Iznenadio sam oca informacija- ma i bio je oduševljen. Nije imao puno podataka ni o jednoj obitelji iz Hrvat- ske. Na žalost, oca nisam uspio pove- zati s njegovom obitelji prije nego što je umro, u rujnu 2020. Međutim, odl- zim u Hrvatsku u srpnju 2021. i prvi put

ću se sastati s članovima moje obitelji. Radujem se susretu i pričanju o svom ocu koji je volio svoju hrvatsku baštinu.

Carol Sršić-Kesel: Moje ime je Carol Sršić. Evo moje priče o Hrvatskoj. Moje bake i djedovi su rođeni u selima neda- leko od Karlovca. Moja baka, po mami, došla je u Sjedinjene Države kad je ima- la samo 17 godina. Napustila je svoju obitelj i prijatelje te sama otputovala u stranu zemlju. Ona nije znala jezik, a niti je znala ikoga osim njezina muža. Više nikada nije vidjela svoju ostavljenu obitelj. Teško je i zamisliti kako je to bilo teško i tužno. Bila je vrlo hrabra. Nadam se da ću sljedeće godine puto- vati u Hrvatsku sa svojom kćeri. Želim posjetiti selo obitelji Sladić iz Novigrada na Dobri i moju obitelj Sršić iz Bosilje- va. Nadam se da ću naći svoje rođake.

PRIČA O PODRIJETLU

Susan Stafura: Dobra večer svima! Ja bih voljela priču ispričati. Slušajmo i uživaj- mo. Ovo je bila naša domaća zadaća od prošle srijede. Svi studenti škole hrvat- skog jezika će napisati kratku priču. Ova priča bi trebala imati oko sto riječi. Što ću napisati? I tako pišem da je učenje hrvatskog jezika prekrasno iskustvo. Mi imamo odlične učitelje. Oni se zovu g. Franjo Bertović i g. Dario Šako. Oni rade u Hrvatskoj bratskoj zajednici u Pittsbur- ghu. U srijedu na večer imamo naše lek- cije. Hvala vam svima na slušanju moje priče. Imajte sretan Uskrs!

Robert Luketić: Pohađam nastavu hr- vatskog jezika u Hrvatskoj bratskoj za- jednici. Bilo je to ugodno iskustvo učenja. Povećala se moja sposobnost čitanja, pi- sanja, govora i razumijevanja hrvatskog jezika. Nude se učenje za početni i na- predni razred. To čini bolju situaciju za učenje. Posebno hvala Franji Bertoviću i Dariju Šaki, našim učiteljima, na vre- menu i strpljenju. Bili su divni. Iskreno preporučujem razred drugima koji su zainteresirani da nauče jezik i upozna- ju baštinu svojih predaka. ■

ENG *The Croatian Fraternal Union has staged a Croatian language course for the past five years. It offers excellent teaching conditions in office prem- ises with a programme for beginners and advanced students. This is yet another free benefit for its mem- bership, willing and eager to learn both the language and cultural heritage of their ancestors.*

Hrvatska je riječ koju naučih od majke

Akadske 2017/18. godine na Visokoj pedagoškoj školi Željezno (Eisenstadt) s radom je započeo prvi samostalni studij gradišćanskohrvatskog i hrvatskog jezika u Republici Austriji

Sa studentima na studentskom putovanju u Zagreb - u Muzeju suvremene umjetnosti

Tekst: **Vladan Čutura**

Svaki lektorat na kojemu se uči i predaje hrvatski jezik, svekolika kulturna baština i suvremena nacionalna kultura neizmjerno je vrijedan kao njihov posrednik i kao promotor naše prelijepe domovine. Lektorati hrvatskoga jezika raspršeni su posvuda – od toploga Lisabona, živopisnog Praga, egzotičnog New Delhija, modernog Toronta, kišovitog Londona... Baš kao i vrijedni lektori i profesori koji sa sobom nose vrijedna i nerijetko neizreciva životna i profesionalna iskustva, ali i naši brojni studenti koji marno, korak po korak, osvajavaju naš jezik vrlo ljupka zvuka,

no kompleksnih i zahtjevnih jezičnih pravila. Jedan takav lektorat nalazi se na Visokoj pedagoškoj školi u najistočnijoj austrijskoj pokrajini Gradišće. Poznato nam je svima kako ondje žive gradišćanski Hrvati koji svoju arhaičnu čakavštinu škrto čuvaju od zaborava već gotovo pet stoljeća.

Veliku zahvalu za ovaj korak dugujemo predanoj prof. dr. Andrei Zorki Kinda Berlaković, voditeljici studija, koja je svoj cijeli ne samo profesionalni, nego i životni put posvetila očuvanju jezika gradišćanskih Hrvata, njihove književnosti i kulture, a kao kruna toga posla osnutak je ovoga studija koji obrazuje buduće nastavnice i nastavnike.

Situacija u Austriji je takva da se hrvatski studira i uči kao "BKS" jezik (bo-

sansko-hrvatsko-srpski) na nekoliko austrijskih sveučilišta. Ovo je prvi iskorak u smjeru njegova osamostaljenja ne samo u Republici Austriji, nego i na cijelom njemačkom govornom području.

Studij je namijenjen svima koji žele raditi u školama i predavati hrvatski jezik na svim razinama. Osobito je važan za prostor Gradišća u kojemu se u nekoliko desetaka škola predaje hrvatski jezik, no njegova se važnost očituje i u daljnjem njegovanju baštine, jezika i kulture gradišćanskih Hrvata po prvi puta na akademskoj razini.

Odjel je mali, ali funkcionira poput jedne velike obitelji. Naši studenti uglavnom su gradišćanske Hrvatice i Hrvati koji dolaze na studij s jezičnim predznanjem, iako je studij otvoren i za studente koji ne znaju hrvatski jezik. Kada govorimo o našim studenticama i studentima moram spomenuti neke od njih, na primjer Štefana koji je pred mirovinom, ali je odlučio us-

Svi naši lektorati po svojoj su važnosti jednaki, ali neki su (dozvolite mi) "jednakiji" od drugih. Pri tom mislim na lektorate hrvatskoga jezika koji se nalaze u onim zemljama i gradovima u kojima hrvatski jezik studiraju pripadnici hrvatskoga iseljeničtva kako bi jezik svojih predaka i ljubav prema materinjemu jeziku prenijeli generacijama koje dolaze.

S potpisivanja Memoranduma između ministrice Divjak i rektorice Sabine Weisz

Voditeljica studija prof. dr. sc. Zorka Kinda Berlaković i prof. dr. sc. Vladan Čutura na predstavljanju studija

Dvorac Esterhazy u Željeznom

Ovaj čin prvog samostalnog studija gradišćanskohrvatskog i hrvatskog jezika u Republici Austriji još je vredniji ukoliko imamo na umu jednu vrlo važnu činjenicu, a tiče se statusa i položaja hrvatskoga jezika u Republici Austriji koji, gotovo trideset godina od osamostaljenja Republike Hrvatske i sedam godina od ravnopravnoga članstva u Europskoj uniji, još uvijek čeka na vlastito priznanje.

avršiti svoje jezično znanje i pokazao mi da nikada nije kasno ulagati u sebe, učiti i obrazovati se. Ana-Maria nam redovito na jezičnim vježbama otpje-

va pokoju pjesmu Olivera Dragojevića, kreativna Lena već radi s najmanjim uzrastom djece u jednoj osnovnoj školi i poučava ih jeziku njihovih predaka, a

Andrea iz silne ljubavi prema hrvatskom jeziku pohađa ovaj studij. Martina je Zagorka rođena u Gradišću i sa svojim dečkom Lukasom, koji također poučava na hrvatskom u jednoj osnovnoj školi, vodi folklornu skupinu i najmanje Gradišćance podučava sviranju tamburice.

Ove akademske godine dobili smo nove studentice i studente koji će obogatiti naš studij i motivirati profesoricu Zorku i mene da budemo još bolji u svome poslu. Na kraju ovoga teksta, moram se zahvaliti svim divnim ljudima koji ovdje predano rade na očuvanju svega onoga što su im njihovi "stari" predali u naslijeđe i što su mi baš ovdje, među pitomim gradišćanskim "bregima", pokazali da *ni brda nisu, ni doline, ni rijeke, ni more, ni oblaci nisu, ni kiša, ni snijeg nije moja Hrvatska ... Hrvatska nije zemlja, kamen, voda, Hrvatska je rijeka koju naučih od majke i ono u rijeci mnogo dublje od riječi ...* ■

Profesorica Berlaković sa studenticama i studentima

Dr. sc. Vladan Čutura rođen je u Somboru (Vojvodina - Srbija), a nakon osnovne škole i gimnazije, upisuje studij kroatistike i komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na istom je fakultetu, 2018. godine, stekao titulu doktora znanosti obranivši rad naslova Fenomenologija zločina u hrvatskome kriminalističkom romanu. Radio je u programu hrvatske nastave u inozemstvu u Subotici, a trenutačno je zaposlen kao lektor hr-

vatskoga jezika na Visokoj pedagoškoj školi Gradišće te predavač na kolegiju Interkulturalne kompetence na Viskoj poslovnoj školi Burgenland. Suradivao je sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice, Hrvatskom maticom iseljenika, Ministarstvom obrazovanja i istraživanja Republike Austrije i Direkcijom za obrazovanje Gradišće na različitim projektima u kulturi i obrazovanju. Živi u Beču. Govori engleski, mađarski i njemački jezik.

ENG The 2017/18 academic year at the College of Teacher Education in the Austrian town of Željezno (Eisenstadt) saw the launch of the first independent courses in the Croatian language and the Croatian dialect spoken among the Burgenland (Gradišće) Croatians. Vladan Čutura was born in Sombor (the Vojvodina region of Serbia) to parents that had relocated from the Hercegovina region after the Second World War. After receiving his primary and secondary education he enrolled to study the Croatian language and comparative literature at the University of Zagreb's Faculty of Humanities and Social Sciences, where he earned his doctorate in 2018.

Jezične prilagođenice

U Hrvatskoj postoji određeni broj imena gradova, država, pokrajina i rijeka koji se ne pišu i ne nazivaju onako kako ih nazivaju i zapisuju ljudi koji ondje žive, nego se za njih upotrebljavaju hrvatska imena. Takva imena nazivaju se egzonimima.

Tekst: Ankica Čilaš Šimpraga, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (*Vječernji list*)

O ni postoje i u drugim jezicima, npr. u ruskome Париж za Pariz, Бавария za Bavarsku, Венгрия za Mađarsku, u engleskome Florence za Firencu, Venice za Veneciju, u slovenskome Benetke za Veneciju, u talijanskome Zagabria za Zagreb, Zara za Zadar, Veglia za Krk, Spalato za Split, Sebenico za Šibenik, Monaco di Baviera za Muencen, Parigi za Pariz itd. Također su pokazatelji da postoje povijesne veze s određenim krajem ili gradom te smo zbog toga njihova imena davno prihvatili i prilagodili svojemu jeziku.

Takva hrvatska imena za područja izvan Hrvatske bilježe se već u najstarijim pisanim vrelima. U rječniku Jakova Mikalje *Blago jezika slovinskoga*

(1649. – 1652.) nalazimo npr. egzonim Jakin za Anconu.

AKTUALNI I POVIJESNI EGZONIMI

Egzonimi nastaju, upotrebljavaju se, a katkad i nestaju iz upotrebe. One koji se upotrebljavaju nazivamo aktualnim egzonimima, kao što je npr. Budimpešta za mađarski Budapest, Beč za njemački Wien, Španjolska za Espana, Njemačka za Deutschland, Grčka za Elas. Neki se s vremenom izgube, npr. staro ime Požun za Bratislavu, Jedrene za Edirne, Stambol ili Carigrad za Istanbul, Turin za Torino, Draždani za Dresden, Gradec za Graz, Lipsko za Leipzig, Stolni Biograd za Székesfehérvár itd. Takva imena koja su postojala, ali su se izgubila, zovemo povijesnim egzonimima.

Koja su zemljopisna imena egzonimi? Sva imena država (Bjelokosna Obala, Francuska, Mjanmar) – imena nekih gradova (Beč, Firenca, Napulj, Peking, Rim, Solun, Trst, Ženeva) – imena nekih rijeka i drugih vodnih objekata (Blatno jezero, Laba, Majna, Rajna, Temza) – imena nekih pokrajina i saveznih država (Bavarska, Galicija, Kalifornija, Kastilja, Katalonija, Lombardija, Normandija, Provansa, Saska, Štajerska, Teksas, Toskana) – imena nekih planinskih lanaca (Kordiljeri, Pireneji) – imena nekih otoka (Korzika, Šri Lanka bivši Ceylon) i dr.

Što moraju diplomati, ne moraju novinari i leksikografi. Svakodnevno se mnogi susreću s pitanjem koji je imenski oblik bolje upotrijebiti. Dosad je pri Ministarstvu vanjskih i europskih poslova donesen samo službeni popis imena država. Kako je riječ o službenim imenima koja se upotrebljavaju u diplomaciji, pri izradi popi-

sa moralo se voditi računa o izričitim zahtjevima određenih država da se u diplomaciji njihova imena ne mijenjaju, tj. ne prevode i ne transkribiraju, kao što su zatražile države Bjelarus, Côte d'Ivoire, El Salvador, Kabo Verde i Republika Moldova. No, taj popis službenih imena ne obvezuje hrvatske govornike u drugim prigodama.

JEZIK DIPLOMACIJE

Tako je na primjer u novinama, udžbenicima, leksikografskim djelima i drugdje legitimno govoriti i pisati Salvador umjesto El Salvador. Država Bjelokosna Obala dobila je ime po trgovini bjelokosću u doba francuske kolonijalne vlasti. Premda se u drugim jezicima najčešće prevodi (npr. engl. Ivory Coast, slov. Slonokoščena obala, češ. Pobřeží slonoviny, njem. Elfenbeinküste, španj. Costa de Marfil, tal. Costa d'Avorio), vlada Bjelokosne Obale od 1985. zahtijeva da se u službenoj komunikaciji i diplomatskim protokolima u svim jezicima upotrebljava isključivo francuska inačica imena – Côte d'Ivoire. No izvan diplomacije, u medijima, udžbenicima, atlasima, služimo se hrvatskim imenom. U hrvatskome prijevodu pojavljuje se nekoliko inačica, u prošlosti često Obala Slonove Kost, zatim Obala Bjelokosti te Bjelokosna Obala. U školskome rječniku hrvatskoga jezika Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz 2012. dana je prednost imenu Bjelokosna Obala.

Za kineski jezik sami Kinezi donijeli su sustav pinyin, koji je 1979. godine odobrila i Međunarodna organizacija za standardizaciju. Kao rezultat toga sustava pojavi-

lo se ime Beijing. No, kako je Peking ustaljeno ime u hrvatskome jeziku, a čuvaju ga i mnogi europski jezici (npr. češ., mađ., njem. Peking, bug. Пекин, tal. Pechino, franc. Pékin), to ime prilagođeno prema starom sustavu i dalje se čuva u standardnome hrvatskom jeziku, a Beijing ostaje za diplomatsku uporabu i komunikaciju izvan Hrvatske. Velika uvriježenost imena Peking potvrđuje se i u općem leksiku u kojem postoje pojmovi poput pekinška patka, pekinška pravila (pravni izraz), pekinezer "pekinški dvorski psić".

Mnoga smo imena iz država nastalih nakon raspada Sovjetskoga Saveza primili preko ruskoga jezika. Tako su se uvrježila i imena ukrajinskih gradova i rijeka Lavov, Harkov, Kijev te Dnjepar i Dnjestar (izvorno u ukrajinskome Львів [Ljviv], Харків [Harkiv], Київ [Kijiv], Дніпро [Dnjipro], Дністер [Dnjister]). Kako se ta imena već dugo upotrebljavaju u hrvatskome jeziku, njihova je uporaba jednako dobra kao i uporaba imena prema izvornome ukrajinskom obliku.

Država u jugoistočnoj Aziji sa službenim imenom Tajland nazivala se do 1939. godine Sijam (po kojemu su nazvani prvi poznati sijamski blizanci). Ime Tajland dolazi od Tailand, što znači "zemlja naroda Taj". Jezik toga naroda naziva se tajskim. Šteta je što je propuštena prilika da se i zemlja nazove Tajska prema modelu Francuska, Španjolska itd., za što su se jezikoslovci više puta zauzimali. ■

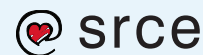
ENG Croats use a number of exonyms (xenonyms) to denote cities, countries, regions and rivers in other parts of the world with names that differ from those in local use. Exonyms are also common in other languages and often come and go out of use. They point to historical associations with places abroad that have led to an adaption of a name to our own language.

Brzo, lako i zanimljivo ovladajte temeljima hrvatskoga jezika učite kada želite i gdje želite

*A fast, easy and interesting way to learn the basics of Croatian.
Learn when and where you want.*

Sveučilište u
Zagrebu

HiT-1

Prvi sveučilišni on-line tečaj hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika

The first on-line course of Croatian as second and foreign language

Jesenski semestar / Autumn semester

13. rujna – 5. prosinca 2021.

(prijava do 3. rujna 2021.)

September 13 – December 5, 2021

(application deadline is September 3, 2021)

Proljetni semestar / Spring semester

7. ožujka – 29. svibnja 2022.

(prijava do 25. veljače 2022.)

March 7 – May 29, 2022

(application deadline is February 25, 2022)

■ 7 nastavnih cjelina u sustavu MoD (utemeljen na Moodleu)	■ 7 learning units in the Moodle-based e-learning system
■ 150 nastavnih aktivnosti	■ 150 learning activities
■ 24 sata online nastave u živo	■ 24 hours of real-time communication online
■ iskusni lektori, stručnjaci za hrvatski kao ini jezik	■ experienced language instructors, specialists in Croatian as L2
■ interaktivan, komunikacijski i individualiziran pristup učenju jezika	■ an interactive, communicative and individual approach to language learning
■ mogućnost stipendije	■ the possibility of a scholarship

Pogledajte videopriloge o tečaju na mrežnoj stranici

Look at videos about the course at web page

www.matis.hr

Obavijesti i upisi

additional information and enrollment:

ecroatian@gmail.com

Tekst: Božo Skoko

Kemičar, kulturni i sportski djelatnik Mile Župan je rođen u Barletama kod Gospića. Kao šesnaestogodišnjak je doselio u Sjedinjene Američke Države (1957.), zajedno s majkom, bratom i sestrom. Drugi svjetski rat razdvojio je obitelj, koja se ponovno susreće s vlastitim ocem Tomom, koji se nastanio par godina ranije u glavnom gradu Kalifornije Sacramento. Obitelj Župan u Americi bila je poznata po svojoj velikodušnosti i gostoljubivosti. Njihov dom postao je mjesto okupljanja Hrvata, posebno pridošlica u Kaliforniju. Mile je za života puno postigao. Nakon što je završio srednju školu Christian Brothers, studirao je kemiju, a kasnije i računarstvo na Državnom sveučilištu u Sacramento. Mile je desetljećima radio kao kemičar u Shell Oil Co., gdje je razvio nekoliko patenata. Gajio je strast prema nogometu, igrajući za više timova tijekom svoje mladosti. Prepoznao je da Sacramento treba hrvatska nogometna momčad i okupio je reprezentativan tim. Mile je trenirao momčad "Croatia", koja je osvojila 70 prvenstava širom Kalifornije 70-ih i 80-ih. Kemičar i sportski aktivist Mile je bio cijenjen zbog svojih leaderskih vještina pa su ga molili da trenira i Sacramento All-Star Soccer Team.

Kako se Mile rano umirovio iz tvrtke Shell Oil Co. godine 1988., planirao je započeti drugu karijeru kao knjigovodja, ali Bog je imao drugačije planove za njega. Istodobno, završio je i trenersku karijeru pa se gorljivo usredotočio

Hrvatsko - američki kulturni centar u Sacramento-u

Odlazak zaslužnog kalifornijskog Hrvata Mile Mike Župana

U Sacramento je preminuo Mile Mike Župan (2. siječanj 1941. – 21. veljača 2021.), kojeg ćemo pamtiti kao istaknutog domoljuba, ključnog menadžera i dušu Hrvatsko-američkog kulturnog centra u glavnom gradu Kalifornije, koji se smatra najuspješnijim i najljepšim hrvatskim domom u SAD-u

Mile Mike Župan

na aktivnosti u Hrvatskom američkom kulturnom centru (CACC), koji je osnovan 1976. Centar je tada gradio novu dvoranu. Mile je uložio sav svoj napor u planiranje financijske konstrukcije, postavši direktor projekta. Timu su bila potrebna velika sredstva, te su odlučili prikupiti donacije za gradnju. Inicira glasovitu manifestaciju *Croatian Extravaganza*, u početku kao *piknik* za Hrvate na području Sacramenta, a kasnije je razvija kao ključnu manifestaciju u zapadnom dijelu SAD-a. Mile je postao glavni organizator, transformiravši spomenu manifestaciju u godišnju proslavu hrvatske kulturne baštine, koja sada privlači tisuće posjetitelja iz cijele regije. Zahvaljujući uspjehu manifestacije dvorana je izgrađena za tri godine. Nakon izgradnje dvorane, Mile je postao generalni direktor, te izvršni menadžer društvenih okupljanja od vjenčanja do

gastronomskih priredbi Hrvatsko-američkog kulturnog centra. CACC se također smatra jednim od najbolje vođenih i najljepših hrvatskih centara u SAD-u. Mile je bio izuzetno ponosan na to postignuće, za koje mu dugujemo zahvalnost. Organizirao je također brojne humanitarne akcije. Tijekom Domovinskog rata 90-ih imao je vodeću ulogu u CACC-u i u cijeloj hrvatskoj zajednici Kalifornije u prikupljanju humanitarne pomoći i sanitetskog materijala za ljude koji su patili u Hrvatskoj. Mile je u svom životu bio blagoslovljen mnogim talentima, koje je nesebično dijelio s ljudima. Bio je pravi hrvatski domoljub, posvetivši svoj život hrvatskim ciljevima. Na svoj magičan način pomogao je i dotakao brojne živote. Mnogi ga smatraju legendom, ali on sebe nije uzvisivao. Mile je bio jednostavna osoba, koja nije tražila puno i uvijek je bio vrlo darežljiv. Ponekad je bilo teško pratiti njegov entuzijazam, ali on je bio sasvim usredotočen na dobročinstvo, a uvijek je znao što i kako treba raditi. Njegovi postupci pokazali su se ispravnima i ljudi su ga zbog toga poštovali. Počivao u miru Božjem! ■

ENG *Mile Mike Župan (2 January 1941–21 February 2021) passed away suddenly in Sacramento, the capital of the State of California. He was a prominent member of the ethnic Croatian community in the United States of America. He was a key manager and the spirit of the Croatian American Cultural Center in the Californian capital, widely considered the most successful and well-appointed ethnic Croatian centre in the USA.*

Odlazak istaknute književnice Irene Vrkljan

U Zagrebu je 23. ožujka 2021. u 91. godini života umrla hrvatska književnica i prevoditeljica s polustoljetnom berlinskom adresom Irena Vrkljan, dopisna članica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Tekst: **Marijan Lipovac**

U gledna književnica Irena Vrkljan rođena je 21. kolovoza 1930. u Beogradu. Studirala je arheologiju i germanistiku na Filozofskome fakultetu u Zagrebu te režiju na Akademiji za film i televiziju u Berlinu. Bila je urednica televizijske emisije Portreti i susreti (1960. – 1971.), za koju je napisala sedamdesetak scenarija. Živjela je i radila u Berlinu kao profesionalna književnica i prevoditeljica, a 2014. vratila se u Zagreb. Književno stvaralaštvo započela je u doba krugovaša poezijom nadrealističke tematike (Krik je samo tišina, 1954.; Paralele, 1957.; Stvari već daleke, 1962.; Doba prijateljstva, 1963.; Soba, taj strašni vrt, 1966.), a u tom je razdoblju sa Zvonimирom Golobom prevodila djela njemačkih autora (E. M. Remarque, Wolfgang Ott, H. W. Richter, Karl Aloys Schenzinger i dr.). Nakon odlaska u inozemstvo i dalje je objavljivala poeziju u kojoj se iščitavaju nostalgija za domovinom i osamljenost (U koži moje sestre, 1982.). Početkom 1980-ih počela je objavljivati autobiografsku prozu. Roman Svila, škare (1984.), kao kombinacija autobiografije i razvojnoga romana, retorikom i topikom bliskima ženskom pismu, donosi inventuru vlastite intime stavljajući u prvi plan potragu ženskoga subjekta za vlastitim identitetom i opsesivnu težnju za samopotvrđivanjem. Roman Marina ili o biografiji (1987.) bavi se vezama umjetnosti i života. U romanu Pred crvenim zidom (1994.) usredotočuje se na ispitivanje kaotičnih učinaka na zbilju i sve aspekte humaniteta 1990-ih. Teme potrage za identitetom, pre-

poznavanja sebe u drugima, ženskoga nagona za oslobođanjem, sjećanja na mrtve prenose se i u romanima Berlin-ski rukopis (1988.), Dora, ove jeseni (1991.), Zelene čarape (2005.) i Sestra, kao iza stakla (2006.). Intimnu esejističku prozu sazdanu od tema ljubavi donijela je u knjizi Naše ljubavi, naše bolesti (2004.). U Dnevniku zaboravljene mladosti (2007.) progovorila je o kulturnoj živosti Zagreba 1950-ih i 1960-ih, a romanom Svila nestala, škare ostale (2008.) gotovo je lirski uokvirila ključne trenutke svoga proznog autobiografskog izričaja. Formi epistolarnoga diskursa približila se u romanima Pisma mladoj ženi (2003.) i Pismo u pismu (s Jasnom Horvat, 2008.), a okušala se i u žanru kriminalističkoga romana (Posljednje putovanje u Beč, 2000.; Smrt dolazi sa suncem, 2002.). Knjiga Žene i ovaj suludi svijet (2010.) zbirka je sedam priča o sedam različitih žena s ra-

zličitih dijelova svijeta. Pjesnička zbirka Koračam kroz sobu (2014.) spoj je autoričnih pjesama i eseja književnih kritičara i teoretičara koji su pratili njezin opus. Objavila je i roman Rastanak i potonuće (2012.) te autobiografske zapise Protokol jednog rastanka (2015.). Nagradu Vladimir Nator za životno djelo dobila je 2005. godine, a za dopisnu članicu HAZU izabrana je 2008. godine. ■

ENG *Writer and translator Irena Vrkljan has been a resident of the German capital of Berlin for many years. She began writing half a century ago while still resident in Croatia as part of a surrealist movement. After moving abroad in the 1980s she continued to publish verse and prose. In 1984 she published her autobiographical novel Svila, škare ("Silk, Scissors"), presenting an inventory of her intimate life and focusing on the search of the female subject for her own identity. She further explored the theme of the search for identity, and of identifying oneself in others, over the following decades in a number of fascinating books of poetry, prose and essays.*

Budućnost ureda

Isključiva fokusiranost na fizičke urede očito je stvar prošlosti, a rad na daljinu je novo normalno. No, rad na daljinu neće sasvim istisnuti urede.

foto: Marko Gracín

Redakcija "Novog lista" Rijeka

Tekst: **Barbara Matejčić**
(portal: pogledaj.to)

Pandemija je ubrzala prijelaz od fiksnoga uredskoga radnog mjesta prema fleksibilnome radnome mjestu više nego išta do sada, kao što je i masovno virtualizirala svijet rada iako su platforme Zoom i Slack, na kojima se dobrim dijelom temelji rad na daljinu, stare gotovo desetljeće.

Prema aktualnim trendovima, uredi budućnosti bili bi mjesta okupljanja, grupnog rada, razmjene znanja i ideja. Fizička povezanost je posebno važna onima koji tek počinju raditi i treba im mentorstvo. No, uredi neće više biti naši

drugi domovi u kojima provodimo pet dana u tjednu. A domovi će nam, pak, biti mjesta nesmetanog, koncentriranog rada. Recentna istraživanja pokazuju da i poslodavci i zaposlenici podržavaju takav aranžman te da izmjena radnih lokacija umanjuje negativne strane oba načina rada.

Anketa koju je portal MojPosao proveo u lipnju na uzorku od tisuću domaćih ispitanika, pokazala je da čak 61 posto onih koji su tijekom karantene radili na daljinu žele tako i nastaviti, a kao najveće prednosti nabrojili su uštedu vremena pri odlasku na posao i dolasku s posla, kao i izostanak stresa u prometnim gužvama.

Mnoge velike svjetske tvrtke, poput Yahooa, AT & T-a i Reddita, ranije

su eksperimentirale s radom na daljinu, no odustali su jer su zaključili da su zaposlenici manje lojalni tvrtki te da slabi kreativnost i povezanost.

No, takve su odluke često bile vođene starom radnom mantrom da ako se zaposlenike ne vidi, onda vjerojatno ni ne rade. Tako su velike tehnološke kompanije pokušavale svoje zaposlenike što više vezati uz radno mjesto pa su gradile čitave kampuse u kojima se živi i radi.

No, pandemija je pokazala da se posao može uspješno obavljati od bilo kuda, posebice onima na upravljačkim pozicijama koji su se prije pandemije najviše opirali tome da im podređeni nisu na oku jer su smatrali da tako više i bolje rade nego kada ih se ne nadgleda.

Do sada se u raznim istraživanjima nije pokazalo da je zbog rada na daljinu pala produktivnost. Učinkovitiji su oni koji su kući posao organizirali slično kao u uredu. Tako su bolje radne rezultate pokazali oni koji počinju i završavaju raditi svakoga dana u isto vrijeme, oni koji se redovito virtualno sastaju s kolegama u točno određeni sat te oni koji rade u izoliranim stambenim prostorijama, a ne u zajedničkim. Veću povezanost s kolegama osjećaju pak oni koji završavaju radni dan virtualnim sastancima.

Stručnjakinje za razvoj ljudskih potencijala iz tvrtke Creative provele su u Hrvatskoj istraživanje o prednosti-

Najčešće spominjane prednosti rada od kuće bile su ušteda vremena, mogućnost samostalnog organiziranja rada te bolje usklađivanje radnih i privatnih obveza, no istodobno se tijekom rada od kuće teže uspostavlja granica između poslovnog i privatnog vremena.

HUB385 Zagreb

ma i nedostacima rada na daljinu. Sudionici bez prethodnog iskustva rada od kuće ocijenili su da im je teže raditi kod kuće nego zaposlenici koji su već imali to iskustvo.

Njih 33,9 posto teže se koncentriraju kući nego u uredu, a nešto više njih (39,8 posto) obrnuto. Kao jedan od glavnih nedostataka rada na daljinu naveli su manjak socijalnih interakcija. Čak ih je 43 posto izjavilo da im je teže održati pozitivnu atmosferu i timski duh na daljinu nego u uredu. No, većina ih (51,1 posto) ne primjećuje bitne razlike u kvaliteti rada.

Iskustva i spoznaje koje nam je donio rad za vrijeme pandemije poslodavci bi trebali dobro razmotriti kako bi optimalno kreirali budućnost uredskog rada. Zaposlenici pozivnog centra velike putničke agencije nasumično su podijeljeni u dvije skupine: jedni su radili na daljinu, a drugi u uredu. Oni koji su radili na daljinu imali su 13 posto bolje rezultate i veće zadovoljstvo radom. No, zabilježene su i negativne strane rada na daljinu. Većini ispitanika nedostajali su kontakti s kolegama. Polovica onih koji su radili na daljinu htjeli su se vratiti u ured kada je eksperiment prošao, a kao glavne razloge su naveli usamljenost i marginaliziranost, odnosno strah da neće biti unaprijeđeni kada se o tome bude odlučivalo.

Ipak, kada bi se radno vrijeme podi-

Ured ravnatelja HMI Zagreb

foto: Snježana Radoš

Izgleda da je pandemija konačno osvijestila poslodavce da ne bi trebali upravljati ljudima, već poslom, što bi moglo utjecati na promjenu radne kulture prema tome da se zaposlenike smatra istodobno i odgovornima i autonomnima i da se ne mjeri njihov rad i posvećenost prema tome kada dolaze na posao i odlaze s posla.

jelilo između kućnog i uredskog, manjkavosti rada isključivo od kuće bi se izbjegle. Za vrijeme pandemije pokazalo se da nabolje rezultate postižu oni koji rade jedan ili dva dana tjedno od kuće. Prednosti rada od kuće ne odnose se samo na posao, već i na okoliš jer smanjuje promet pa time i zagađenje, a i manje se troši jednokratnog posuđa na kave i prehranu na poslu.

Hoće li se, nakon što cjepivo bude dostupno svima, ljudi vratiti u urede, hoće li to htjeti i hoće li uopće imati mogućnost izbora te kako će ti uredi izgledati? Na ta se pitanja još kale odgovori, no sigurno je da budućnost uredskog rada neće izgledati jednako kao prije pandemije.

Odluke o tome kada i gdje će se raditi bit će, kao i uvijek, na poslodavcima, ne na zaposlenicima. A poslodavci umjesto o otvorenim uredima sada govore o dinamičnim uredima. S obzirom na to da će manje ljudi dolaziti na posao, tvrtke će smanjivati uredske prostore i time štedjeti, no to će značiti da neće svatko nužno imati svoj stol, već će se rotirati. To može proizvesti kaos i nezadovoljstvo ako ne bude dobro organizirano. Također, dinamični uredi bi trebali imati više prostora nalik kafeterijama koji bi bili namijenjeni socijalnoj i poslovnoj in-

terakciji zaposlenika jer se pokazalo da im to najviše nedostaje u radu na daljinu te da se mnoge uspješne suradnje i ideje rađaju slučajno, primjerice iz neočekivanog razgovora pokraj aparata za kavu, a to je teško postići preko Zooma.

Nezanemariv je i financijski aspekt rada na daljinu: poslodavcima će donijeti uštedu, a zaposlenicima dodatne troškove. Hoće li zbog rada od kuće ljudi ubuduće trebati više prostora, primjerice radnu sobu? U vrijeme pandemije pokazalo se da produktivnost pada onima koji u kućanstvu imaju djecu ili cimere te nemaju posebnu prostoriju u kojoj mogu raditi u miru. Tko će pokrivati troškove Interneta, grijanja, uredske opreme? Što ako se zaposlenik ozlijedi radeći kod kuće? Sve to bi se trebalo regulirati pa se tako i u Hrvatskoj pripremaju izmjene Zakona o radu upravo zbog rada na daljinu. ■

ENG *More than any other factor the pandemic fears have accelerated the transition from fixed office workplaces towards flexible workplaces, as has the recent mass shift of some work online, despite platforms such as Zoom and Slack, which underpin much of the remote working sphere, being a decade old. The most often mentioned advantages of working from home are time savings, independent organisation of work, and better harmonisation of work and private duties. At the same time, however, working from home has undermined the barrier between the time we are able to devote to ourselves and to our work duties.*

Postalo je normalno eliminirati "jače"

Dinamo će prvi put u više od pola stoljeća igrati u četvrtfinalu nekog europskog klupskog natjecanja, protiv španjolskoga Villarreala

Mislav Oršić je s tri gola protiv Tottenhama postao najbolji Dinamov strijelac u europskim natjecanjima, preskočivši Zambatu i Cvitanovića

Tekst: **Željko Rupić** Foto: **HINA**

Datum 18. ožujka 2021. sa svim sigurno ulazi u kolektivno pamćenje navijača zagrebačkih "modrih". Nogometaši Dinama senzacionalno su u uzvratnom susretu osmine finala Europske lige u Maksimiru, nakon produžetaka, pobijedili slavni londonski Tottenham s 3 - 0 i tako nadoknadili poraz 0 - 2 iz prve utakmice. Tako će Dinamo prvi put u više od pola stoljeća igrati u četvrtfinalu nekog europskog klupskog natjecanja. Jedna od najvećih pobjeda u povijesti kluba ostvarena je pod vodstvom novoga trenera Damira Krznara koji je upravo pred ovu utakmicu naslijedio Zorana Mamića nakon, za njega, osuđujuće presude Vrhovnog suda.

A istoga toga 18. ožujka na slavno-me Transfermarktu, web-stranici za nogometne vijesti, rezultate, informacije

o transferima i tržišnim vrijednostima igrača i klubova, nalazimo podatke koji kazuju da je Dinamo po tržišnoj vrijednosti 93. klub na svijetu, vrijedan 103 milijuna eura, a Tottenham 11. s ekipom vrijednom 680 milijuna. No, da je Dinamu postalo "pod normalno" eliminirati "jače" od sebe govore također Transfermarktove procjene. Ruski Krasnodar, koji je pobijeđen u osmini finala, 83. je klub na svijetu sa 115 milijuna eura vrijednom momčadi, a i moskovski CSKA vrijedan 136 milijuna i nizozemski Feyenoord vrijedan 104 milijuna koje je Dinamo izbacio u grupnoj fazi nalaze se na 69., odnosno 91. mjestu ljestvice klubova u svijetu. Španjolski Villarreal s kojim se Dinamo sastaje 8. i 15. travnja u četvrtfinalu Europske lige je 39. najvredniji klub svijeta s vrijednošću igrača od 247 milijuna eura, skoro 2,5 puta više od naše momčadi. I Tottenham je bio – šesterostruko skuplji!

ORŠIĆ "ZA DESETKU"

Ovo su možda i najčvršći argumenti da je Dinamo postao respektabilan klub u europskim i svjetskim okvirima, sa stabilnim rezultatskim dosegima i još stabilnijom poslovnom politikom, s izvrsno posloženom organizacijskom strukturom i sportskim pogonom čijoj skautskoj službi rijetko promakne kvalitetan, a jeftin igrač.

Svi su izgledi da će pri sljedećoj reviziji vrijednosti igrača i klubova Transfermarkt značajno povećati brojke uz Dinamovo ime, kao i uz imena nekoliko njegovih igrača, a ponajprije se to odnosi na Mislava Oršića koji briljira u posljednje vrijeme, koji je hatt-trickom potopio londonskoga velikana i koji je postao najbolji strijelac u povijesti Dinama kad su europska natjecanja u pitanju, sa 17 postignutih golova preskočivši Zambatu i Cvitanovića, koji su postigli dva pogotka manje. Oršićevo izdanje "za desetku" protiv Tottenhama i struka i navijači skloni su usporediti s čarolijom Štefa Lamze 14. lipnja 1967. protiv njemačkog Eintrachta u polufinalu Kupa velesajamskih gradova. ■

Ove sezone odlični Dinamov veznjak Lovro Majer

ENG In a sensational 2nd leg match in the round of sixteen of the UEFA Europa League played at Maksimir stadium Zagreb's NK Dinamo football club triumphed over Tottenham Hotspur F.C. of London 3-nil in extra time, thus making up for their 2-nil loss from the first match. This will see Dinamo play in the quarterfinals of a European club competition for the first time in over fifty years, this time facing off against the Spanish side Villarreal CF. Dinamo striker Mislav Oršić played a brilliant match, sinking the London side with a hat-trick.

REPREZENTACIJA OSIGURALA PLASMAN NA EUROPSKOM PRVENSTVU U FUTSALU

Hrvatska reprezentacija osigurala je plasman na Europskom prvenstvu u futsalu koje će se održati 2022. u Nizozemskoj, nakon što je u susretu 4. kola skupine 1 ostvarila i četvrtu pobjedu porazivši u Zaporozju Ukrajinu sa 7 - 2. Bio je to drugi od dvaju vezanih susreta s izravnim konkurentom za prvo mjesto u skupini nakon što su odbranici izbornika Marinka Mavrovića i u Osijeku slavili s 3 - 2. Hrvatska je otvorila kvalifikacije za EP s dvije pobjede u skupini, nad Albanijom (4 - 1) i Danskom (4 - 1), a s dvije pobjede protiv Ukrajine (3 - 2, 7 - 2) osigurala je europsko prvenstvo, prvo nakon Srbije 2016. i šesto u našoj povijesti. Europsko prvenstvo na rasporedu je od 19. siječnja do 6. veljače 2022. godine, a u Amsterdamu i Groningenu nastupit će 16 najboljih reprezentacija.

N. MEKTIĆ I M. PAVIĆ POBJEDNICI MIAMI OPENA

Dan prije Uskrsa najbolji svjetski teniski par u 2021., hrvatski reprezentativci Nikola Mektić i Mate Pavić, postali su pobjednici Miami Opena nakon što su u finalu nadigrali Britance Daniela Evansa i Neala Skupskog sa 6 - 4, 6 - 4 za 75 minuta. Mektiću i Paviću ovo je bilo peto zajedničko finale, prvo na turniru Masters 1000 serije u kojemu su došli do četvrtog naslova u ovoj sezoni nakon što su trijumfirali i u Antalyji, Melbourneu i Rotterdamu, a na Australian Openu došli do polufinala. Ovim naslovom Splićanin Mate Pavić ponovno se, nakon 2. srpnja 2018., našao na vrhu ATP ljestvice igrača parova dok je Nikola Mektić četvrti, a Ivan Dodig deveti. Mektić i Pavić postali su i vodeći par u ovoj sezoni, a na drugo mjesto potisnuli su osvajače Australian Opena Ivana Dodiga i Slovačka Filipa Polášeka.

EP U ATLETICI: MIHALJEVIĆ BRONČANI U KUGLI

TORUN, 5. ožujka 2021. (Hina) - Hrvatski atletičar Filip Mihaljević osvojio je brončanu medalju u bacanju kugle na Europskom dvoranskom prvenstvu u poljskom Torunu hicem od 21,31 metra. Zlato je osvojio Čeh Tomáš Stanek s 21,62 m, a srebro branitelj naslova Poljak Michal Haratyk s 21,47 m. Ovim je Mihaljević postao tek drugi hrvatski atletičar s medaljom s dvoranskih europskih prvenstava. Dosad je osvajao odličja samo Branko Zorko koji je 1992. osvojio bronzu, a 1994. srebro na 1.500 metara.

RUKOMETAŠI NEĆE NA OLIMPIJSKE IGRE

Hrvatski rukometaši prvi put su ostali bez nastupa na olimpijskom turniru od Sydneya 2000. Na kvalifikacijskom turniru, održanom u ožujku u francuske Montpellieru, naša reprezentacija pod vodstvom novoga izbornika Hrvoja Horvata bila je na startu poražena protiv Francuske 26 - 30 da bi u preostala dva susreta ostvarila pobjede protiv Portugala 25 - 24 i Tunisa 30 - 27. Kako je u posljednjoj utakmici turnira Portugal svladao Francusku, na Olimpijske igre idu ove dvije reprezentacije, a hrvatski rukomet, nakon razočaravajućeg 15. mjesta na Svjetskome prvenstvu u Egiptu, prije mjesec dana doživio je novi bolni udarac.

SP 2022.: HRVATSKA I UZ PORAZ U LJUBLJANI NA ČELU SKUPINE

Hrvatski nogometaši pobijedili su krajem ožujka na riječkoj Rujevici Maltu s 3 - 0 u trećoj utakmici kvalifikacija za Svjetsko prvenstvo 2022. golovima Ivana Perišića, Luke Modrića iz jedanaesterca i Josipa Brekala. U kratkome sedmodnevnom kvalifikacijskom ciklusu Vatreni su, također u Rijeci, zabilježili i pobjedu protiv Cipra 1 - 0 golom Marija Pašalića i neočekivani poraz od Slovenije 0 - 1 u Ljubljani. Kako je Cipar iznenađujuće svladao Sloveniju, a Slovačka Rusiju, Hrvatska nakon tri utakmice predvodi skupinu sa šest bodova, koliko ima i Rusija, Slovačka ima pet, Cipar četiri boda, Slovenija tri, a Malta jedan bod. Kvalifikacije se nastavljaju 1. rujna kada Hrvatska gostuje u Rusiji.

NGANNOU UZEO NASLOV STIPI MIOČIĆU

Amerikanac hrvatskih korijena Stipe Miočić izgubio je UFC-ovu titulu prvaka u teškoj kategoriji mješovitih borbilačkih vještina nakon što ga je u meču organiziranom u Las Vegasu Kamerunac Francis Ngannou nokautirao na početku druge runde.

RIJEKA EUROPSKI GRAD SPORTA 2022.

Rijeka je početkom ožujka 2021. godine proglašena jednim od europskih gradova sporta u 2022. godini, a titulu dodjeljuje organizacija ACES Europe (European Capitals and Cities of Sport Federation), neprofitna organizacija sa sjedištem u Bruxellesu. Prvi hrvatski grad koji je bio nositelj ove titule je Sisak, 2019. godine, prošle godine titulu je ponio Čakovec, a u 2021. godini titulu nosi Zadar.

ANTON GLASNOVIĆ POBIJEDIO NA SVJETSKOM KUPU U KAIRU

Hrvatski strijelac Anton Glasnović pobijedio je na natjecanju Svjetskog kupa u disciplini trap, u gađanju letećih meta, u egipatskome glavnom gradu Kairu. Na tom natjecanju naša reprezentacija u sastavu Anton i Josip Glasnović te Giovanni Cernogoraz osvojila je momčadsku zlatnu medalju.

JUDO: BARBARA MATIĆ BLIZU OI

Dva tjedna uoči Europskog prvenstva u Lisabonu, od 16. do 18. travnja, najbolja hrvatska judašica Barbara Matić (do 70 kg) nastavila je niz odličnih nastupa na IJF World Touru osvojivši u petak srebrnu medalju na Grand Slamu u turskoj Antalyji, gdje je u finalnoj borbi poražena od Nizozemke Kim Polling. Ovo je za Splićanku drugo ovogodišnje srebro nakon što je do finala stigla i na Grand Slamu u Taškentu gdje je do srebrnog odličja stigla i druga naša judašica Karla Prodan. Obe naše judašice ovim su se rezultatima značajno približile nastupu na Olimpijskim igrama u Tokiju.

EURO U21: PRVA POBJEDA U21 HRVATSKE

KOPAR, 31. ožujka 2021. (Hina) - Hrvatska nogometna U-21 reprezentacija prvi put u povijesti plasirala se u četvrtfinale Europskog prvenstva premda je u susretu posljednjeg kola svoje skupine izgubila od Engleske s 1 - 2. Pogodak odluke koji je Hrvatsku prvi put odveo u drugi krug nakon tri neuspjela pokušaja postigao je Domagoj Bradarić u prvoj minuti sudačke nadoknade.

U prethodna dva kola naši mladi reprezentativci izgubili su od Portugala 0 - 1 i porazili Švicarsku 3 - 2. Portugal je bio prvi u skupini, Hrvatska, Engleska i Švicarska zaključili su natjecanje s po tri boda, a u ovom trokutu najbolja je bila naša reprezentacija koja kao drugoplasirana ide dalje. Mladi Vatreni borit će se za polufinale EP-a protiv branitelja naslova Španjolske, 31. svibnja u Mariboru.

UMRO ZLATKO CICO KRANJČAR

ZAGREB, 1. ožujka 2021. (Hina) - U Zagrebu je 1. ožujka, u 65. godini, nakon dugotrajne borbe s bolešću preminuo Zlatko Cico Kranjčar, bivši nogometaš Dinama i izbornik hrvatske nogometne reprezentacije. Za Dinamo je odigrao 261 utakmicu, a 1981./82. osvojio je naslov prvaka. Igrao je i za bečki Rapid, Sankt Pölten i SV Wienerfeld u kojemu je 1992. godine objavio završetak karijere. Izbornik hrvatske nogometne reprezentacije bio je od 2004. do 2006. godine.

"OBAVEZAN SMJER"

Autorski projekt Enesa Vejzovića "Obavezan smjer", u produkciji Gradskoga dramskog kazališta Gavelle čija je premijera odigrana u Tunelu Grič, makabrični je kazališni triler u dramski domišljato posloženoj instalaciji sazdanoj od niza odličnih glumačkih impersonacija. Nastao prema konceptu, tekstu i u režiji Gavellina glumca Enesa Vejzovića, "Obavezan smjer" nastoji se distancirati od klasičnoga teatra – zamišljen i metaforički i doslovno kao putovanje, ovaj interaktivni "hod kroz utrobu zemlje" gledatelja pretvara u putnika: kroz vrijeme, kroz stratosferu grada, kroz kazališni čin, kroz labirint vlastitih strahova.

MALI ZAGREB

Mali Zagreb serija je minijature instalacija postavljenih na frekventnim i zanimljivim ulicama grada Zagreba. Sićušne kompozicije izgledom podsjećaju na pročelja zagrebačkih stambenih zgrada te na izloge nekad uobičajenih zagrebačkih prodavaonica i obrta. Ideja radova je reflektirati životni prostor našega velikog svijeta u minijature proporcijama. Iako su postavljeni u samome središtu grada, na jedanaest atraktivnih lokacija, minijature radovi *Mali Zagreb* ipak su na mjestima na kojima ih ne očekujemo – na rubnicima pločnika te u podnožju ograda, zidova i objekata na javnim površinama. Proljeće i ljeto možete provesti u šetnjama gradom i u potrazi za *Malim Zagrebom*... a to je samo prva faza ovog projekta.

OTVORENA DJEČJA KUĆA U RIJECI

U Rijeci, u novom kvartu kulture koji nastaje u kompleksu bivše Tvornice "Rikard Benčić", svečano je otvorena još jedna, treća po redu zgrada. Ova je najposebnija, najvedrija i najšarenija te predstavlja jednu od najljepših priča u projektu Europske prijestolnice kulture u Rijeci. Riječ je o Dječjoj kući, kulturnom centru namijenjenom djeci kakav u Hrvatskoj do sada nije postojao, a ne postoji ni u okolnim zemljama. Riječka Dječja kuća otvorena je na svečanosti u kojoj su sudjelovali predsjednik Republike Hrvatske Zoran Milanović, ministrica kulture i medija Nina Obuljen Koržinek, gradonačelnik Rijeke Vojko Obersnel i direktorica tvrtke Rijeka 2020 Irena Kregar Šegota.

ULTRAMARINE IZ BRODOSPLITA

Primopredaja putničkog broda za polarne ekspedicije Ultramarine obavljena je 2. travnja u Brodosplitu, a riječ je o brodu čija vrijednost premašuje 100 milijuna eura i za čije financiranje je Vlada RH dala jamstvo. Tehnološki napredan brod ugovoren je s američkom tvrtkom *Quark Expeditions*, u sastavu Travelopia grupacije, dugačak je 128 metara i širok 21,5 metara, a moći će primiti do 200 putnika o kojima će se brinuti 140 članova posade u 103 luksuzno uređene kabine i javnim prostorima te će imati nevjerovatnu paletu avanturističkih opcija za sve njih, navedeno je u priopćenju Brodosplita. Ultramarine, sa svoja dva helikoptera i heliodroma, ponudit će najširi opseg avanturističkih mogućnosti

izvan broda u industriji, omogućujući gostima da samostalno kreiraju izgled vlastitoga polarnog iskustva. To uključuje, uz ostalo, razgledavanje helikop-

terom, heli-planinarenje i alpski kajak uz potporu helikoptera, objasnili su iz Brodosplita.

4. HRVATSKI KONTINGENT VRATIO SE IZ OPERACIJE SEA GUARDIAN

Četvrti hrvatski kontingent (HRV-CON), raketna topovnjača RTOP-42 Dubrovnik s 32 člana posade, vratio se 1. travnja iz NATO-ove operacije *Sea Guardian*, a komodor Dojkić rekao je kako su ponovno potvrdili da je Hrvatska vjerodostojna članica NATO-a na koju partneri mogu računati. Hrvatski kontingent sudjelovao je na Mediteranu od 12. do 29.

ožujka u dijelu NATO-ove operacije *Focused Operation-2* (FOCOPS-2), priopćeno je iz Ministarstva obrane RH. Pripadnike 4. hrvatskog kontingenta dočekao je na sidrištu vojarnice "Admiral flote Sveto Letica-Barba" u Splitu načelnik stožera-zamjenik zapovjednika Hrvatske ratne mornarice komodor Damir Dojkić.

"REVIZOROM" ZAVRŠILA HUMANITARNA AKCIJA KAZALIŠTE SA SRCEM

Umjetnici, sportaši, novinari, glumci i medijske zvijezde sjedili su na predstavi *Revizor* u ložama zagrebačkoga HNK sa svojim obožavateljima, građanima velikog srca koji su svojim donacijama i licitiranjem za zvijezdu s kojom žele gledati predstavu pomogli u popravku bronhoskopa petrinjske bolnice. Na taj način završio je prvi dio humanitarne akcije *Kazalište sa srcem* koju je HNK u Zagrebu u partnerstvu s Hrvatskom lutrijom organiziralo početkom ožujka s ciljem popravka bronhoskopa Opće bolnice "Dr. Ivo Pedišić" Sisak, koji se tijekom mjesečnih pretraga koristi više od 100 puta te je esencijalan za pulmološki odjel bolnice u Petrinji.

Hrvatskoj Matici Iseljenika

čestitamo 70. obljetnicu postojanja i plodonosnog rada!

Iskreno se ponosimo s ovim velikim datumom vaše ustanove, njenim postignućima i našom dugogodišnjom suradnjom u vezivanju i očuvanju hrvatskog nacionalnog bića u svijetu i domovini.

Od svog utemeljenja promicali ste potrebu povezivanja i bratskog zajedništva da bi se očuvao hrvatski jezik, kultura i tradicijski običaji hrvatskog naroda.

U ime članova Hrvatske bratske zajednice u Americi, još jednom, upućujemo čestitke i najbolje želje za napredak Hrvatske matice iseljenika i veselimo se našoj daljnjoj suradnji.

Edward W. Pazo

EDWARD W. PAZO

Nacionalni predsjednik

Franjo Bertović

FRANJO BERTOVIĆ

Nacionalni potpredsjednik
/članske usluge

Bernadette M. Luketich-Sikaras

BERNADETTE M.

LUKETICH-SIKARAS

Nacionalna tajnica
/blagajnica

